

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Студентське наукове товариство
Головне управління зовнішньоекономічних зв'язків
та європейської інтеграції Харківської обласної адміністрації
Харківське відділення української асоціації економістів-міжнародників

УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКЕ ПОРУБІЖЖЯ:

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
17 квітня 2010 року**

Харків 2010

УДК 339.94 (477:470+571) (063)
ББК 65.59я431
У45

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних
економічних відносин (протокол № 9 від 24.03.2010)

*Друкується за рішенням Вченої Ради факультету
міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(протокол № 8 від 25.03.2010)*

Редакційна колегія:

Сідоров В.І., канд. екон. наук, проф., декан факультету
Гончаренко Н.І., канд. екон. наук, старший викладач
Непрядкина Н.В., канд. екон. наук, викладач
Черномаз П.О., канд. геогр. наук, доцент

Адреса редакційної колегії:

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
Інститут економіки і міжнародних відносин,
61004, Харків, вул. Миросицька 1, к. 2-18, тел. (057) 707-50-07,
e-mail: meo@econom.kharkov.ua

У45 **Українсько-російське порубіжжя:** стан та перспективи спів-
робітництва. Матеріали міжнародної науково-практичної конфе-
ренції 17 квітня 2010 року. — Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2010. —
152 с.

УДК 339.94 (477:470+571) (063)
ББК 65.59я431

© ХНУ ім. В.Н Каразіна, 2010

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. МІЖНАРОДНЕ РЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО 6

Альдикенова С.Н., Шуба М.В. Трансграничное сотрудничество и интеграционные процессы в еврорегионах	6
Андреев А.С. Состояние и перспективы развития авиационной промышленности в Харьковской области	9
Гвоздинський С.Л. «Чотири двигуни Європи»: досвід міжрегіонального співробітництва європейських регіонів	11
Горбатенко В.В. Представницькі та функціональні міжрегіональні об'єднання у ЄС	13
Григорова-Беренда Л.И., Манжак О.Н. Трансграничное сотрудничество и международная конкурентоспособность Украины	15
Грицак Ю.П. Структура системи транскордонного співробітництва	18
Журавльов О.В. Використання платіжного балансу для аналізу українсько-російських економічних відносин	21
Замора О.М. Роль недержавних громадських організацій в розвитку транскордонного співробітництва в Україні	23
Косиневская И.С. Сотрудничество Украины и России в сфере авиастроения	25
Крупка М.О. Современные проблемы развития международных отношений Украины и Российской Федерации	28
Непрядка І.В., Ломоносов І.В. Валютна інтеграція країн СНД: проблеми та перспективи	31
Олейник Н.Н. Деятельность Белгородского государственного университета по укреплению сотрудничества с приграничными территориями Украины	33
Олейник Н.Н. Объективные предпосылки экономического сотрудничества России и Украины	35
Полякова О.М. Еврорегион как инструмент трансграничного сотрудничества	37
Решетникова М.В. Международное сотрудничество России и Украины в сфере регулирования миграционных процессов	39
Сапрыка В.А. Методика оценки состояния реализуемых проектов и программ межрегионального развития в условиях приграничья	42
Федотов Д.Д. Трансграничное сотрудничество Харьковской и Белгородской областей	45
Христосева М.М. Еврорегіон «Слобожанщина»: сучасний стан і перспективи	47
Черномаз П.А. Перспективные направления украинско-российского трансграничного сотрудничества в рамках еврорегиона «Слобожанщина»	49
Черняева И.Н. Взаимные связи Украины и России в контексте модернизации экономики	52

Шилов В.В., Тимохин А.Б. Гражданское общество как гарант стабильных экономических отношений	56
Шуба М.В. Інновації як фактор міжнародної конкурентоспроможності регіону	61
Щербата Н.З. Поглиблення транскордонного співробітництва на українсько-російському кордоні	63
Кириухин А.М. Украинско-российское приграничное сотрудничество в формате европейской интеграции.....	66

СЕКЦИЯ 2. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ТА СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА 72

Азаренкова О.В. Использование альтернативных источников энергии в обеспечении устойчивого развития экономики	72
Басов Д.В. Китайская универсальная модель модернизации	74
Беседина О.Г., Остапчук К.В. Міжнародний туризм в Росії та Україні: напрямки співробітництва та перспективи	77
Бурак Г.П. Кластерний підхід в умовах глобалізації	79
Волкова Ю.Г. Привлечение дополнительных денежных средств банковским сектором Украины в условиях глобализации	82
Голик Д.Н. Транснациональные корпорации в системе мирохозяйственных связей	84
Григорова-Беренда Л.І., Растворова А.А. Україна в системі міжнародної трудової міграції	85
Григорова-Беренда Л.І., Петрушова Д.В. Международная торговля оружием: общие тенденции, влияние на развитие общества	88
Гриненко Е.В. Мировой опыт формирования кластерной системы экономики: возможности для Украины	91
Грицак Ю.П. Оценка степени конкурентоспособности стран.....	92
Заливако М.В. Перебіг фінансово-економічної кризи в країнах СНД	96
Ильченко А.С. Проблемы развития международного франчайзинга на современном этапе: опыт Украины	98
Ковальчук Е.В. Возможность создания и перспективы развития таможенного союза для Украины	100
Конев О.С. Реалізація концепції сталого розвитку в країнах ЄС	101
Контаренко В.В. Факторы, влияющие на ценообразование на мировом рынке нефти	103
Котвицкая О.И. Внутриотраслевая торговля и перспективы создания зоны свободной торговли (ЗСТ+) между Украиной и ЕС.....	106

Кривуц Ю.Н.	
Фредерик Бастиа об экономической свободе	108
Кузнецова Л.В. Нафтогазовий комплекс – системоутворююча складова економіки країн ОПЕК	110
Липовецька Ю.Л. Сучасний стан і перспективні напрямки розвитку економічних відносин України та Австрії	112
Лю Цзин, Тень Сяофу Украина и Китай в системе мирохозяйственных связей	114
Марченко И.В. Международное сотрудничество предприятий с иностранным капиталом Донецкой области: маркетинговый аспект	117
Марченко В.Н. Эффективность коммуникаций собственник (нерезидент) – топменеджмент (резидент)	119
Маханьова Ю.М. Україна та Бразилія: стан та перспективи співпраці	121
Махновская П.М. Инновационное развитие как основа конкурентных преимуществ тнк	124
Петренко Е.А. Железные дороги Украины на рынке международных железнодорожных перевозок	126
Полонина И.О. Внешнеполитический и экономический вектор Украины	128
Проценко Д.Е. Черная металлургия Украины в современных международных условиях	130
Пряхіна А.М. Світовий досвід управління державними запозиченнями	132
Савчук Л.М. Сучасний стан та перспективи розвитку експортного потенціалу України	134
Титенко В.С., Дюкарев Є.Ю. Економіка України і світова фінансова криза	136
Туров В.В. Сучасний стан економіки Казахстану в умовах світової фінансової кризи	138
Уварова Г.О. Циклічність Розвитку Світової Економіки	141
Халда Н.О. Рівні забезпечення конкурентоспроможності у міжнародному маркетинговому середовищі	142
Чичина О.А. Реальний ефективний обмінний курс і його вплив на зовнішню торгівлю України і ЄС	145
Шевякова А.И. Процесс становления китайского юаня в качестве мировой резервной валюты	147

СЕКЦИЯ 1

МІЖНАРОДНЕ РЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

УДК 339.9

Альдикенова С.Н., Шуба М.В.

ТРАНСГРАНИЧНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО И ИНТЕГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В ЕВРОРЕГИОНАХ

*ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: д.г.н., проф., Голиков А.П.*

В условиях глобализации и интернационализации мирового хозяйства большое значение приобретает трансграничное сотрудничество между сопредельными странами. Внимание данному виду сотрудничества со стороны ученых начало серьезно уделяться еще в начале прошлого столетия. Известный французский экономико-географ Видаль де ла Блаш в 1917 г. в работе «Восточная Франция» первым выдвинул идею о создании зоны взаимного сотрудничества на тогда спорной территории Франции и Германии – Эльзас и Лотарингия. К сожалению, до 2-ой мировой войны идея не получила своего воплощения в жизнь. В наше время она положила начало европейскому регионализму, выразившемуся в появлении на карте Европы особых форм трансграничного сотрудничества – еврорегионов.

Весь ход послевоенной истории в Европе наглядно демонстрирует, что развитие международных отношений в той или иной степени подразумевает наличие контактов приграничных регионов соседствующих государств. ФРГ и Нидерланды первыми предприняли попытки преодоления послевоенных барьеров и в 1958 г. в районе Гронау и Энштада создали первый еврорегион Гронау (официальное название Euregio, которое можно перевести как «регион ЕС»). Данный еврорегион существует по сей день и является примером классического еврорегионализма. В настоящее время он включает более 100 приграничных округов и коммун Германии и Голландии с населением около 2 млн. человек и общей площадью 8 351,2 кв.км.

Еврорегион представляет собой территориальную единицу, состоящую из приграничных областей сопредельных государств, выделенную для целей совместного скоординированного стимулирующего воздействия на общеэкономические процессы в ее границах. Еврорегион, или трансграничный регион, включает регионы (административно – территориальные единицы) не менее двух стран, и его территорию пересекает минимум одна государственная граница [1].

Если Гронау, можно назвать первым полноценным еврорегионом, то многими годами ранее его создания, скандинавские страны начали двигаться в направлении развития приграничного сотрудничества. Дания, Исландия, Швеция и Норвегия в 1948 году сформировали Комитет по экономическому сотрудничеству скандинавских стран, целью которого было укрепление солидарности и повышение конкурентоспособности стран Скандинавии на территории послевоенной Европы. В 1951 году последовало создание Совета скандинавских стран, орган парламентского типа, к которому впоследствии присоединилась Финляндия. В 1962 году был скреплен подписями, так называемый Хельсинский договор («Договор о сотрудничестве между Данией, Финляндией, Исландией, Норвегией и Швецией»), оформление, которого способствовало разрешению вопросов в области законодательства, культуры, образования, транспорта, а так же социальной и экономической политик, что способствовало активизации трансграничного сотрудничества этих государств.

В 1971 году правительства данных государств, а также правительства автономных Аландских и Фарерских островов, Гренландия основали Совет Министров Северных стран (СМСС), призванный финансировать создание различных форм приграничного сотрудничества, что в 60-70-ые годы XX столетия привело к возникновению в скандинавских странах целого ряда приграничных объединений в форме комитетов, советов, а впоследствии и еврорегионов [3].

Интеграционные процессы в еврорегионах характеризуются некоторыми особенностями:

- участниками являются не только административные органы, профессиональные союзы, но и торгово-промышленные палаты, которые играют ключевую роль в развитии экономического сотрудничества в рамках региона;
- основой сотрудничества служат конкретные проекты, финансирование которых осуществляется из нескольких источников. Так, например, в регионе Эмс-Долларт (самый северный из всех германо-голландских интеграционных объединений) существует следующая схема: 50% расходов покрывает ЕС, по 15% расходуются из бюджетов Голландии и Германии, а оставшиеся 20% оплачиваются непосредственными участниками проекта;
- большое внимание уделяется социально-культурным программам: укрепление контактов в образовании, здравоохранении, культуре, науке, религии и общественных неформальных движениях. Придается особое значение личным контактам и формированию тесной социальной инфраструктуры.

Определенное значение в изучении еврорегионов занимает их классификация, в основе которой лежат степень однородности приграничных районов, уровень их развития, положение, которое они занимают на границах ЕС (внутренние и внешние), географические характеристики, такие как горные районы, реки, морские границы. Исследователи проблем [2] еврорегионализма выделяют следующие типы регионов:

- еврорегионы внутри ЕС, созданные на внутренних границах стран ЕС, имеющие значительный опыт работы. (регион Маас–Рейн, например);
- еврорегионы, созданные странами ЕС и их соседями. В данном случае сотрудничество протекает достаточно сложно ввиду целого ряда причин, таких как отсутствие единой законодательной базы. (Еврорегионы Германии, Финляндии, Польши, России, Украины). Статус данных регионов пересматривается в ходе расширения границ ЕС.
- еврорегионы, созданные постсоциалистическими странами, главной проблемой которых является недостаточная эффективность региональных властей (еврорегион Буг, Карпаты, Нижний Дунай, Слобожанщина и др.), а также отсутствие единой законодательной базы.

Выводы.

- трансграничное сотрудничество способствует подъему производительных сил в приграничных регионах. Однако для успешного решения этой задачи необходимо создание единой нормативно-правовой базы стран, стремящихся к развитию трансграничного сотрудничества;
- повышение эффективности в трансграничном сотрудничестве требует вовлечение в него не только административных органов, профессиональных союзов, но и торгово-промышленных палат, которые могут играть ключевую роль в развитии экономического сотрудничества;
- основой трансграничного сотрудничества должны служить конкретные проекты, финансирование которых может осуществляться из нескольких источников.

Литература: 1. Кузьмин В.М. Роль еврорегионов в трансграничном сотрудничестве Российской Федерации и Европейского Союза в регионе Балтийского моря // *Россия и Европейский Союз: в поисках оптимальной модели сближения. Материалы международной научной конференции факультета международных отношений СПбГУ, 20 октября 2006 г.* – СПб.: Изд-во СПбГУ, 2007. – с. 135-157; 2. Мікула Н.А. «Теоретико-методологічні та практичні аспекти функціонування еврорегіонів» // *Регіональна економіка.* – 2004. – №4. – с. 53-63; 3. Чекалина Т.Н. Регион и регионализация. Трансграничные регионы. (Подход скандинавских авторов) // *Регион сотрудничества. Вып. 17 (42): Регион в условиях глобализации* / Под. ред. А.П. Клемешева. – Калининград, 2004. – с. 16-31.

Андреев А.С.

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ АВИАЦИОННОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В ХАРЬКОВСКОЙ ОБЛАСТИ

*ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: Казакова Н.А.*

Украина относится к немногим странам мира, владеющим полным циклом создания авиационной техники и все еще занимает значительное место на мировом рынке в секторе транспортной и региональной пассажирской авиации. В то же время, за последние годы явно просматривается снижение научно-технического и технологического потенциала отрасли и значительное отставание Украины в этом секторе от развитых стран – оборудование на авиазаводах на 80% устарело.

За последние годы (до 2008-го) в стране не было произведено ни одного самолета. Кроме того, хронической болезнью отечественных авиапредприятий стало нарушение сроков поставок самолетов иностранным заказчикам. Чтобы преодолеть кризис в отрасли, Кабинет Министров разработал программу, которой предусмотрено выделить до 2010 года почти 4 млрд. грн.

В настоящее время Харьковское государственное авиационное производственное предприятие (ХГАПП) является одним из ведущих в авиационной отрасли Украины. Эффективное сотрудничество с АНТК им. О.К. Антонова, конкурентоспособность производимой продукции, а также стратегически верная маркетинговая политика позволили ХГАПП занять нишу на международном рынке авиатехники, завоевав популярность в секторе региональных и транспортных самолетов.

Основная продукция харьковского предприятия сегодня – самолеты известной марки «Антонов»: региональный пассажирский Ан-140-100, а также самолеты семейства Ан-74 нескольких модификаций, включая транспортный Ан-74Т-200А, многоцелевой Ан-74ТК-200 и административный Ан-74ТК-300 VIP [1]. В результате мер, предпринятых для наладки работы Харьковского авиазавода в 2009 году, удалось выполнить поставки трех самолетов семейства Ан-74 по контрактам с Ливией, Лаосом и Египтом (в июне Ан-74ТК-300Д передан в Ливию, в октябре — Ан-74ТК-300Д в Лаос, в декабре — Ан-74Т-200А — в Египет).

На данный момент у Харьковского авиазавода есть несколько контрактов на производство самолетов. 17 февраля 2007 года был подписан контракт о поставке 40 самолетов Ан-140 и 32 самолетов – Ан-74, общую стоимостью 1415 млн. евро. В 2009 году подписан контракт на поставку шести самолетов Ан-32 в Ирак [4].

ХГАПП в 2010 г. продолжит работу по кооперации в рамках ряда международных программ. ХГАПП по кооперации участвует в программе Ирана по строительству самолетов Ан-140, в программах России по строительству Ан-140 и Ан-148, и в программе Украины по строительству Ан-148.

Харьковское государственное авиационное производственное предприятие готовит к выпуску в 2010 г. три самолета Ан-74. Один самолет Ан-74Т-200А (военно-транспортная модификация самолета Ан-74) предназначен для поставки в Египет. Еще два самолета Ан-74ТК-200С предназначены для поставки в Ливию. Самолеты выполнены в санитарном варианте. [2]

Харьковское государственное авиационное производственное предприятие (ХГАПП) в 2012 г. планирует довести объем производства до 2,9-3,1 млрд. грн. в год. Об этом предприятие сообщило в бюллетене «Ценные бумаги Украины». Планируется, что в 2012 г. будет произведено 12 самолетов Ан-74 и 6 – Ан-140. Завод будет также оказывать услуги по обучению персонала технического обслуживанию самолетов.

Потенциальный спрос на продукцию ХГАПП в ближайшие 5-7 лет составит 200 самолетов Ан-140 и 150 – Ан-74. Основные потребители продукции завода – авиастроительная компания «НЕСА» (Иран, поставка агрегатов Ан-140 и Ан-140-100, поставка техдокументации и обучение персонала), управление вооружений Египта (поставка трех Ан-74Т-200А, переобучение специалистов, продолжение контракта еще на 6 самолетов), управление гражданской авиации Ливии (поставка Ан-74ТК-300Д), Государственное хозрасчетное внешнеторговое предприятие «Спецтехноэкспорт» (Киев, поставка двух самолетов Ан-74ТК-200С для Ливии), «Дирекция аэрокосмических программ «Космопроект» (Москва, Россия, поставка Ан-74ТК-300Д), ОАО «Лизинговая компания «Укртранслизинг» (Киев, поставка трех самолетов Ан-74ТК-300Д), ЗАО «Азербайджан Хава Йоллари» (поставка 4-х самолетов Ан-140-100 и оборудования), Авиационная компания по обслуживанию Paris Aviation Service Company (Тегеран, Иран, поставка оборудования для обслуживания самолетов), Министерство обороны Ирана (поставка запчастей на самолеты Ан-74Т-200, Ан-74ТК-20). [3]

Закон «О внесении изменений в некоторые законы Украины относительно государственной поддержки самолетостроительной промышленности в Украине» Верховная Рада приняла 20 января 2010 года. Льготы для самолётостроителей, принятые Верховной Радой, существенно облегчат жизнь Харьковскому авиационному заводу. Возможность не платить в течение 5 лет таможенные выплаты не только сократит расходы предприятия, но и ускорит работу завода. Также теперь на таможне не придётся платить и за оборудование, которое завод ввозит из-за рубежа.

Кроме льгот по таможенным выплатам, Закон также освободил предприятия, связанные с самолётостроением, в том числе и Харьковский авиазавод от уплаты земельного налога до 1 января 2016 года. В результате предоставления льгот ожидается существенное уменьшение расходов на производство продукции и цикл производства, что повысит ее конкурентоспособность [2].

Авиастроение должно вернуться в число реальных государственных приоритетов Украины как одна из высокотехнологических составляющих посткризисного экономического роста.

Литература: 1. <http://www.wing.com.ua/>; 2. <http://www.info-ua.com/>; 3. <http://gortransport.kharkov.ua/>; 4. <http://korrespondent.net/>

УДК 061: (327:339.9)] (4)

Гвоздинський С.А.

«ЧОТИРИ ДВИГУНИ ЄВРОПИ»: ДОСВІД МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЄВРОПЕЙСЬКИХ РЕГІОНІВ

*Львівський нац. університет імені Івана Франка
Науковий керівник: доц. І. Зінько*

Сучасні процеси глобалізації світової економіки викликали значне поживлення міжрегіональної співпраці у багатьох країнах світу. Європейські країни демонструють значне піднесення ролі регіонів у найрізноманітніших сферах як всередині цих держав, так і на рівні міжнародного співробітництва. Одним з найпоширеніших напрямків розвитку цих процесів є формування та функціонування єврорегіонів, що базуються на принципах територіальної близькості та спільних інтересах розвитку [1].

З іншого боку, відбувається становлення потужних міжрегіональних об'єднань, що формуються, у першу чергу, на основі спільних інтересів, об'єднання ресурсів та координації управління у певних галузях з метою підвищення їхньої конкурентоспроможності. На відміну від єврорегіону, як форми транскордонного співробітництва територіально суміжних регіонів кількох держав, така форма співпраці можлива між географічно віддаленими регіонами. Яскравим прикладом такої міжрегіональної співпраці є об'єднання регіонів Італії, Іспанії, Німеччини та Франції, що отримало назву «Чотири двигуни Європи».

«Чотири двигуни Європи» – це неформальне об'єднання чотирьох високорозвинутих регіонів Європи, до складу якого входять Баден-Вюртемберг (Німеччина), Ломбардія (Італія), Рони-Альпи (Франція) і Каталонія (Іспа-

нія). Об'єднання утворилося під час зустрічі керівників цих регіонів 9 вересня 1988 року в Стокгольмі в результаті підписання меморандуму про довготермінову співпрацю, що передбачав розвиток міжрегіональної співпраці у сферах економіки, науки та культури.

Основні напрями, цілі та завдання об'єднання визначені у меморандумі про співпрацю та полягають у такому:

- покращення інфраструктури (зокрема, телекомунікаційної та транспортної);
- поглиблення співпраці у галузі наукових досліджень та технологій;
- співпраця у сфері розвитку економічно слабих регіонів;
- зміцнення співпраці у сфері мистецтва та культури;
- спільне представництво об'єднання на різних рівнях.

Конкретні напрями діяльності «чотирьох двигунів Європи» визначаються на підставі спільного рішення президентів регіонів-членів, що приймаються в ході щорічної конференції президентів. Рішення президентів фіксуються у формі меморандуму. Для забезпечення та реалізації ефективної співпраці було утворено чотири комітети з подальшим поділом на секції: комітет з культурних та соціальних питань, комітет з питань освіти та молоді, комітет з економічних питань, комітет з ландшафтною систематизації. Співпраця в рамках «Чотирьох моторів Європи» базується на принципі інституційної гнучкості, що передбачає відсутність постійного бюрократичного апарату. Управління об'єднанням регіонів здійснюється одним з чотирьох регіонів, що обирається, як правило, на рік. Головуючий регіон виконує усі організаторські функції та завдання [2].

Об'єднання «Чотири двигуни Європи» активно співпрацює з іншими регіонами Європи на підставі двосторонніх або багатосторонніх домовленостей. Зокрема, відбувається різнопланова співпраця з Фландрією (Бельгія), Уельсом (Сполучене Королівство) та Малопольським воєводством (Польща) в рамках асоційованого членства. Окрім того, учасники об'єднання «Чотири двигуни Європи» спільно представляють свої інтереси як всередині Європейського Союзу, так і за його межами (наприклад участь спільних делегацій на Біо Форумі у 2006 (Китай), на Конклаві з питань захисту навколишнього середовища у 2007 в Індії) [2].

Важливим елементом спільного представництва регіонів є встановлення спільної позиції щодо окремих питань. Яскравим прикладом таких дій є оформлення спільної позиції щодо сталого розвитку та захисту навколишнього середовища у Середземноморському басейні, яка регламентує та конкретизує діяльність регіонів в контексті інших заходів, передбачених на рівні Європейського Союзу щодо цього питання [3]. Відсутність спільних

кордонів між регіонами – ще одна особливість цього об'єднання, що вказує на домінування глобальних інтересів регіонального розвитку (обмін технологіями та досвідом, охорона довкілля, розвиток культури тощо) над вирішенням конкретних специфічних проблем, що характерно для євро регіонів.

Таким чином, «Чотири двигуни Європи» – унікальний приклад міжнародного регіонального співробітництва, що об'єднує потенціал провідних європейських регіонів у вирішенні глобальних проблем розвитку цих регіонів. Цілком можливо, що деякі регіони України могли би приєднатися до цього або подібних об'єднань з метою успішного вирішення власних проблем соціально-економічного розвитку з врахуванням сучасних досягнень науково-технічного прогресу.

Література: 1. Бусыгина И.М. Политическая регионалистика: Учебное пособие. – М.: Московский государственный институт международных отношений (Университет); «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2006. – 280 с.; 2. Офіційний сайт об'єднання «Чотири двигуни Європи» [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.4motors.eu/>; 3. Joint Declaration Of The «Four Motors For Europe», Wales And Flanders On Sustainable Development And Environmental Technologies In The Mediterranean Basin. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.4motors.eu/documents/declaration-GB.pdf/>.

УДК [323.174: 332.135] 061.1 ЄС

Горбатенко В.В.
ПРЕДСТАВНИЦЬКІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ
МІЖРЕГІОНАЛЬНІ ОБ'ЄДНАННЯ У ЄС

Львівський нац. університет імені Івана Франка
Науковий керівник: доц. Зінько І. З.

Міжрегіональне співробітництво в Європі розпочалося з третьої третини ХХ століття. У цей період регіони починають оминати національні кордони у пошуку каналів співпраці з іншими територіальними спільнотами. Міжрегіональне співробітництво набуває в Європі різноманітних правових, організаційно-структурних, географічних форм.

Оригінальну класифікацію організаційних форм міжрегіонального співробітництва розробив угорський експерт з регіоналізму К. Содуп [1]. Він вирізняє дві основні категорії цих асоціацій.

До першої зараховує такі, що можуть бути за своїм функціональним призначенням охарактеризовані як представницькі; їхнє завдання – «... формулювати європейським інституціям думки своїх членів залежно від статусу і функцій регіонів у Співдружності та в державах-членах».

Асоціації, що належать до другої категорії, він характеризує як функціональні. Функціональні асоціації, в основі утворення яких покладені «більш специфічні критерії», можна поділити на два типи: 1) прикордонні асоціації; 2) трансрегіональні асоціації.

Розглянемо найбільш типові представницькі та функціональні асоціації.

До представницьких організацій міжрегіонального співробітництва можна зарахувати Конгрес місцевих і регіональних влад Європи (КМРВС) та Асамблею Європейських регіонів (АСР). КМРВС свою сучасну назву отримав 1994 року, ставши наступником Європейської Постійної Конференції місцевих і регіональних влад Європи (1957). Зараз КМРВС – одне з найвпливовіших міжрегіональних об'єднань Європи, консультативний орган Ради Європи, що представляє місцеві та регіональні органи влади країн-членів Ради Європи, серед важливих досягнень Конгресу – підготовка багатьох міжнародних конвенцій з проблем місцевого самоврядування [2].

АСР утворено 1985 року. Головна мета організації – бути політичним голосом регіонів. З 1987 року АРС має статус оглядача при Раді Європи. Складовою її діяльності є програми міжрегіонального співробітництва. Серед завдань АСР також сприяння регіоналізації в Європі та підтримка принципів субсидіарності та комплементаризму між місцевим, регіональним і національним рівнями, а також наднаціональним [2]. На засіданні АСР в Базелі 4 грудня 1996 р. була прийнята «Декларація щодо регіоналізму в Європі».

До функціональних прикордонних асоціацій відносимо єврорегіони та робочі співдружності. Перші єврорегіони з'явилися на порубіжжі Німеччини, Нідерландів, Швейцарії, Данії та Франції – «Єврегіо» (створено 1958 року) та «Регіо» (створено 1960 року). Інституція єврорегіонів у Західній Європі є перевіреним інструментом розв'язання міжнаціональних конфліктів, а також стимулювання розвитку та реструктуризації економічних структур у відсталіх периферійних прикордонних територіях [3, с. 214]. Україна приєдналася до єврорегіонального співробітництва у 1993 р., коли спочатку Закарпатська, а згодом Львівська, Івано-Франківська та Чернівецька області увійшли до Карпатського єврорегіону за участю прикордонних регіонів Угорщини, Словаччини, Польщі та Румунії. Зараз наша держава є учасником семи єврорегіональних утворень.

Початок форм кооперації у вигляді робочих співдружностей був покладений з 1972 по 1975 роки – утворено «Альпійську арку» (Австрія, Німеччина, Італія, Швейцарія), Франко-Женевський регіональний комітет (Франція-Швейцарія) та Міжнародну морську конференцію (Австрія, Швейцарія, Німеччина) [4, с. 200]. Два основні завдання висуваються представниками

співдружностей: постійний обмін інформацією та активізація найрізноманітніших контактів між жителями регіонів-учасників [5, с. 253].

Найбільш показові функціональні трансрегіональні об'єднання – Асоціація європейських прикордонних регіонів (АЄПР) і Конференція периферійних приморських регіонів (КППР). Важливу роль у здійсненні заходів з метою розвитку прикордонних регіонів відіграла АЄПР (створена 1971), до завдань якої належав обмін досвідом і спільне представлення інтересів прикордонних регіонів. КППР (заснована 1973 року) доклала зусиль, щоб привернути увагу ЄС до зростаючої диспропорції у рівнях економічного розвитку між центральними регіонами і периферією Європи та так званого індексу периферійності [6, с. 277].

Література: 1. Студенников І. Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України / За ред. С. Максименка. – К.: Логос, 2000. – с. 138-170. – Доступний з <<http://www.crs.org.ua/assets/files/mejreg.doc>>; 2. Словник з регіональної політики. – <<http://www.eri.org.ua/index.php?page=1218>>; 4. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: Монографія. Львів: ІРД НАН України, 2004. – 395 с.; 5. Яровой. Г. Регионализм и трансграничное сотрудничество в Европе. – СПб.: Норма, 2007. – 280 с.; 6. Бусыгина И.М. Политическая регионалистика: Учебное пособие. Москва: МГИМО; РОССПЭН, 2006. – 280 с.; 7. Pietrzyk Irena. Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich. – Warszawa: PWN, 2000. – P. 322.

УДК. 339.923+339.137(477)

Григорова-Беренда А.И., Манжак О.Н.
ТРАНСГРАНИЧНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО И МЕЖДУНАРОДНАЯ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ УКРАИНЫ

ХНУ имени В.Н.Каразина

Конкурентоспособность — комплексная категория, ее преимущества окончательно реализуются в торговле, но базис конкурентных преимуществ создается во всех сферах общественного производства, за счет структурной перестройки и действенной экономической политики. Традиционно конкурентоспособность определяется как обусловленное экономическими, социальными и политическими факторами устойчивое положение страны или ее производителя на внутреннем и внешнем рынках.

Украина является страной с преимущественной частью приграничных территорий: 19 из 25 областей Украины расположены на границе с соседними странами. В течение последних лет в Украине активно развивается трансграничное сотрудничество — создаются еврорегионы с целью решения общих проблем, таких как: повышение жизненного уровня населения по-

граничных территорий, построения коммуникационной инфраструктуры, сотрудничества в сфере экономики, образования, охраны здоровья, культуры, окружающей среды. Особое внимание уделяется процедурам получения финансовой помощи, национальным и региональным программам. Все это способствует повышению конкурентоспособности Украины на межгосударственном уровне. Многими учеными разрабатывается концепция региональной политики, ориентированная не на поддержку депрессивных регионов за счет регионов-доноров, а на мобилизацию местного потенциала и ресурсов, тем самым усиливающая конкурентоспособность регионов а, следовательно, и укрепляющая экономический потенциал государства. Исходя из этого, следует отметить важность проведения региональной политики страны, направленной на подъем производительных сил в отстающих регионах, в условиях увеличения роли регионов в осуществлении таких целей Украины, как интеграция, развитие трансграничного сотрудничества, повышение конкурентоспособности национальной экономики.

На границах Украины на данное время создано 7 еврорегионов: «Буг» (Украина, Польша, Беларусь, 1995), «Карпатский еврорегион» (Украина, Польша, Словакия, Венгрия, Румыния, 1993), «Нижний Дунай» (Украина, Молдова, Румыния, 1998) «Верхний Прут» (Украина, Молдова, Румыния, 2000), «Днипро» (Украина, Россия, Беларусь, 2003), «Слобожанщина» (Украина, Россия, 2003), «Ярославна» (Украина, Россия, 2007) [1].

На сегодняшний день Россия остается для Украины основным торговым партнером, опережая в несколько раз другие страны мира. Географическая близость Украины и России, длительные исторические, политические, экономические и культурные отношения, существование технологической и ресурсной взаимозависимости отдельных отраслей и производств оказывают значительное влияние на экономики наших стран, и во многом обуславливают дальнейшее развитие взаимоотношений. Рассматривая сотрудничество Украины и России в контексте развития производства конкурентоспособных товаров, а также увеличения их экспорта как взаимного, так и общего, на наш взгляд, наиболее перспективным является дальнейшее развитие межгосударственной производственной кооперации, основанной на укреплении взаимовыгодных связей на рыночных условиях. Из теории и практики международной торговли нам известно, что развитие производства импортозамещающей продукции незначительно увеличивает доходы государства, намного эффективнее развивать выпуск экспорториентированной продукции, в производстве которой данная страна имеет ресурсные или научно-технические преимущества, одновременно импортируя ту продукцию, в производстве которой имеют преимущества другие. Такая кооперация, как

трансграничное сотрудничество очень выгодно для развития и роста этих преимуществ, учитывая, что некоторые, как украинские, так и российские товары неконкурентоспособны на мировых рынках, но крайне необходимы для нормального функционирования национальных экономик.

Анализируя представленный график (рис.1), отмечаем более значительный рост внешнеторгового оборота между Украиной и Россией именно в годы создания еврорегионов — с 15441 млн. дол. в 2003 г. до 20350 млн. дол. в 2004. До этого объемы увеличивались в среднем на 2000 млн. дол. в год. После резкого увеличения в 2004 году, объемы внешнеторгового оборота постепенно увеличивались, сохраняя тенденцию 2000-3000 млн. дол. в год.

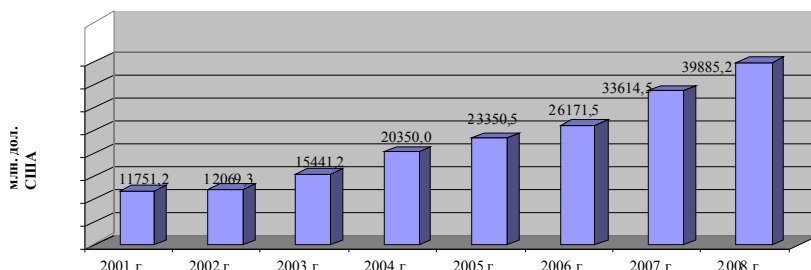

Рис. 1. Внешнеторговый оборот Украины с Российской Федерацией [3]

В 2006-2008 годах объемы выросли с 26171,5 млн. дол. до 33614,5 млн. дол. в 2007 г и до 39885 млн. дол. а 2008 г. Следовательно, в 2007 году, в период создания еврорегионов «Ярославна» и «Днепр», внешнеторговый оборот имел положительную динамику, с ярко выраженной тенденцией увеличения исследуемых показателей. Все это характеризует положительное влияние трансграничного сотрудничества на взаимоотношения России и Украины.

На сегодняшний день сложно точно оценить экономический эффект от создания еврорегионов, но развитие трансграничного сотрудничества положительно влияет на экономический рост отдельных регионов, повышая их уровень развития, качество жизни населения, привлекая инвестиции, тем самым выводя как регионы так и всю национальную экономику на качественно новый уровень.

Литература: 1. Голиков А.П., Казакова Н.А., Прав Ю.Г. Региональная политика и экономическое развитие: европейский контекст. Учебное пособие – Харьков: Экограф, 2009. 196-203с. 2. Голиков А.П., Черномаз П.А. Международные экономические термины: словарь-справочник: Учебное пособие. – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 95с. 3. <http://www.ukrstat.gov.ua/> официальный сайт Госкомстата Украины.

Грицак Ю.П.
СТРУКТУРА СИСТЕМИ
ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Транскордонне співробітництво – це специфічна сфера зовнішньоекономічної, політичної, екологічної, культурно-освітньої та інших видів міжнародної діяльності, яка здійснюється на регіональному рівні, і яка відрізняється низкою особливостей, а саме – наявністю кордону і необхідністю його облаштування, спільним використанням природних ресурсів і, відповідно, спільним вирішенням проблем екологічної безпеки, більш широким взаємним спілкуванням населення сусідніх держав та особистими зв'язками людей, значно вищим навантаженням на інфраструктуру (дороги, зв'язок, сферу обслуговування, придорожню інфраструктуру).

Транскордонна співпраця реалізується в рамках таких форм, як локальні прикордонні контакти, двосторонні договірні відносини між сусідніми територіями, створення стійких мережевих утворень у вигляді асоціацій, форумів, єврорегіонів тощо, а також у вигляді поточної діяльності по різних напрямках в рамках сумісних проектів. Транскордонна співпраця виступає як управлінська діяльність, спрямована на створення умов для розвитку інших форм транскордонної взаємодії, новий вигляд регіональних суспільних послуг в рамках кооперації урядових і неурядових структур сусідніх регіонів держав, що межують.

Транскордонне співробітництво спрямоване на подолання негативних аспектів існування кордонів та наслідків:

- подолання існуючих стереотипів та упереджень по обидві сторони кордону;
- усунення політичних та адміністративних бар'єрів між сусідніми народами;
- створення господарської, соціальної та культурної інфраструктури, за умови формування спільних органів, господарюючих суб'єктів, осередків.

Як вважають представники Асоціації європейських прикордонних регіонів (АСПР) транскордонне співробітництво приносить так звану «додану вартість» у розвиток громад і регіонів [1]. Європейська додана вартість – це заснована на досвіді населення, яке проживає разом на сусідніх прикордонних територіях, а тому прагне співробітничати і сприяє просуванню таких цінностей, як мир, свобода, безпека та дотримання прав людини.

Інституційна додана вартість включає:

- активне залучення громадян, влади, політичних та соціальних груп по обидві сторони кордону;

- точне знання про сусіда (його регіональні органи влади, соціальних партнерів, тощо);
- довгострокове транскордонне співробітництво інституцій, які є спрможливими:
- функціонувати у партнерстві, яке діє по вертикалі та горизонталі, незважаючи на різний об'єм відповідальності та відмінність у організаційних принципах побудови;
- діяти, як бенефіціар цільової допомоги та робочий партнер здатний отримувати та керувати фондами;
- спільне створення, реалізація та фінансування транскордонних програм та проєктів;

Соціально-економічна додана вартість проявляється через:

- мобілізацію внутрішнього потенціалу, зокрема через інтенсифікацію діяльності регіональних та місцевих інституцій як партнерів так і ініціаторів транскордонного співробітництва;
- залучення представників соціального та економічного секторів (торгових палат, асоціацій, підприємств, торгових та соціальних закладів, організацій з охорони навколишнього середовища та туристичних агенцій);
- відкриття ринку праці та гармонізацію кваліфікації працівників;
- додатковий розвиток території, зокрема в сфері інфраструктури, транспорту, туризму, охорони навколишнього середовища, освіти, досліджень та співробітництва між малими та середніми підприємствами, а також через створення додаткових робочих місць;
- вдосконалення планування просторового розвитку та регіональної політики, включно охорони навколишнього середовища;
- покращення транскордонної транспортної інфраструктури;

Основні інституційні форми транскордонного співробітництва – це робочі спільноти, які базуються на певних угодах, мають обмежені можливості і рідко включаються в європейські програми розвитку прикордонних регіонів; установчі договори для виконання певних програм; єврорегіони [1]:

Ключовими факторами в розвитку спільних структур для транскордонного співробітництва є наступні:

- Спільні структури не повинні бути першим кроком у розвитку співробітництва і можуть бути засновані лише у відповідності до потреб тривалого та різнобічного співробітництва;
- Спільні структури повинні складатися з рівного представництва партнерів по обидва боки кордону;
- Кожна форма співробітництва, а також часто географічні умови території, впливають на практичне вирішення проблем розвитку регіону [33].

Рекомендовані етапи розвитку транскордонного співробітництва – вивчення існуючих зв'язків між партнерами; вивчення стратегії розвитку; розробка і забезпечення програм розвитку; моніторинг і оцінка.

Можна виділити три форми його реалізації, істотна відмінність між якими полягає в чинниках, що спонукали розвиток ПМС:

- по-перше, ПМС активізується в результаті інтенсивних торговельно-економічних відносин між суміжними регіонами (ринкова форма ПМС);
- по-друге, регіональна співпраця розвивається на основі етнокультурної або історичної близькості (етнокультурна форма ПМС);
- по-третє, регіональні об'єднання виникають в результаті політичних зусиль, які не завжди можуть спиратися на економічні або історичні особливості і враховувати інтереси прикордонних територій (інституційна форма ПМС).

Підприємницький сектор складає базис місцевої економічної системи. Тому економічною основою співпраці прикордонних територіальних співтовариств і властей стає розвиток підприємництва, спрямований на задоволення потреб населення суміжних територій в товарах, послугах, ефективному використанні трудових ресурсів, формуванні прибуткової частини місцевих бюджетів і т.д.

При численних відмінностях і специфічних особливостях прикордонних регіонів, існує ряд чинників, що роблять істотний вплив як на розвиток прикордонної співпраці:

- **економічні чинники**, що включають трудові ресурси, засоби праці і знаряддя праці (основні виробничі фонди);
- **природно-географічні чинники**, що включають паливно-енергетичні, мінерально-сировинні, лісові, водні, земельні, біологічні ресурси, кліматичні умови, рельєф місцевості, характер ґрунтів і т.д.;
- **локальні чинники** – форми громадської організації виробництва, сукупність заходів і цілеспрямованих дій по збереженню і відтворенню природних умов і ресурсів, а також елементів економічної системи, що забезпечують чистоту місця існування людини, виробничих процесів здобичі і переробки копалин;
- **політичні фактори** – рішення національних і культурних задач, рівень розвитку держав, політичних рухів і партій, підсистем забезпечення безпеки тощо;
- **соціально-культурні чинники** – віковий склад населення, рівень освіти, правової і політичної культури, показники народжуваності і смертності, щільність і склад населення, рівень розвитку охорони здоров'я, близькість культури;

– інституційні чинники – рівень розвитку держав, суспільства, культури, недержавних інститутів;

У територіальному аспекті особливо важливо визначитися з системою управління територією і рівнем компетенції регіональних структур на національних частинах, а також рівнем координованості і узгодженості рішень із позицій транскордонного регіону у цілому [1, с. 81].

Література: 1. Бєленький П.Ю., Мікула Н.А., Матвєєв Є.Е. Конкуренентність на транскордонних ринках. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2005. – 214 с.; 2. Проект ТАСІС «Карпати 2003–2004». – АРР Закарпаття, 2005; 3. Чекалина Т.Н. Развитие и пространственная дифференциация трансграничного сотрудничества в Балтийском регионе // http://www.kantiana.ru/science/avt_chekalina.doc

УДК 339.977

Журавльов О.В.

ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ ДЛЯ АНАЛІЗУ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Наук. керівник: к.е.н., проф. Сідоров В.І.

Вивчення відкритої економіки починається з визначення і вимірювання основних макроекономічних змінних, які характеризують участь країни в міжнародному обміні товарами, послугами і капіталами, потім будується макроекономічна модель, яка відображає взаємозв'язки цих змінних і за допомогою цієї моделі дослідити, яким чином економічна політика, яка проводиться в даній країні і в інших державах, впливає на потоки товарів, послуг і капіталів. Основою для економічного аналізу при даному підході є платіжний баланс [4]. Отже, за його допомогою можна відстежити розвиток зовнішньої торгівлі: в яких розмірах і формах відбувалося залучення іноземних інвестицій; який був вплив вітчизняного капіталу за кордон; наскільки своєчасно погашалась зовнішня заборгованість країни. Платіжний баланс є одним з джерел для складання системи національних рахунків. Його також використовують для визначення монетарної та фіскальної політики, регулювання валютного ринку й обмінного курсу. В цілому платіжний баланс відображає зовнішньоекономічну діяльність країни за звітний період. На сьогоднішній день платіжний баланс всебічно вивчається фахівцями в сфері міжнародних економічних відносин як джерело найважливішої інформації, яке розкриває особливості участі країни в міжнародному обміні товарами, послугами, капіталами.

Основа платіжного балансу – групування всіх видів угод, результати яких пов'язані з ростом потребностей в товарах та послугах (відтік валюти з країни) чи надходження іноземної валюти (притік валюти в країну).

На сьогоднішній день Україна і Російська Федерація, як повноправні члени Міжнародного валютного фонду (МВФ), складають платіжний баланс (ПБ), використовуючи методологічні рекомендації Фонду, які містяться у 6 спеціалізованому виданні [1]. ПБ входить до числа інформаційних ресурсів, що мають державне значення. В обох країнах укладання ПБ покладена на Національні Банки.

Таким чином, ПБ – це статистичний інструмент, у якому в систематизованому вигляді наведені сумарні дані про зовнішньоекономічні операції резидентів даної країни з резидентами інших країн (що визначено законодавством країни, яка розраховує ПБ) за певний період.

ПБ представляє значну цікавість для дослідників в сфері міжнародних економічних відносин, оскільки містить агреговані показники, що надходять з широкого кола джерел, а саме – основними джерелами інформації, що використовуються при розробці ПБ, є:

- банківська система звітності про зовнішньоекономічну діяльність, яка знаходиться в компетенції Національних банків
- система звітності підприємств-резидентів про зовнішньоекономічні операції;
- інші офіційні джерела інформації (включаючи митниці, комітети статистики та інше)
- інформація Центральних банків країн – найважливіших економічних партнерів [2,3].

Тобто, володіючи даними статей ПБ дослідники зможуть в більш повному обсязі проаналізувати та оцінити економічний зв'язок даної країни як з зовнішнім світом взагалі, так і з окремими торговельними партнерами. На жаль, на сьогодні Центральними банками як України, так Росії окремий двосторонній платіжний баланс поміж країнами не розраховується, принаймні цього статистичного документу немає у вільному доступі. Дослідникам доводиться самостійно зводити баланс за окремими статтями, використовуючи різні інформаційно-статистичні джерела обох країн, що призводить до значних статистичних розходжень. Поряд з тим, деякі постсоціалістичні країни розраховують двосторонній ПБ зі своїми найголовнішими економічними партнерами. Такий досвід зокрема є у Національного банку Республіки Білорусь, який представляє у вільному доступі зведений ПБ окремо з Росією та окрема з Україною, що значно спрощує аналітично-дослідницьку діяльність.

Враховуючі методологічну уніфікацію МВФ щодо розрахунку ПБ, вважаємо доцільним рекомендувати Національним банкам РФ і України, об'єднати зусилля та впровадити практику укладення двостороннього платіжного балансу поміж Україною та Російською Федерацією, що значною мірою покращить можливості глибинного розуміння двосторонніх відносин двох країн.

Література: 1. *Sixth Edition of the IMF's Balance of Payments and International Investment Position Manual*, // Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2009, 371р.; 2. Методологічні пояснення до платіжного балансу Центрального Банку Росії, <http://www.cbr.ru/statistics/?Prtid=svs> від 29.02.2010; 3. Методологічний коментар Національного банку України щодо платіжного балансу, <http://www.bank.gov.ua/Balance/PB/commentary.htm> від 24.02.2010; 4. Рогощ О.І., Філіпенко А.С., Шемет Т.С. та ін. Міжнародні фінанси: Підручник. – К.: Либідь, 2003.

УДК 339.92

Замора О.М.

РОЛЬ НЕДЕРЖАВНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УКРАЇНІ

*Сумський національний аграрний університет
Наук. керівник: д.е.н., проф. Михайлова Л.І.*

Новий період історії Євразійського континенту (розпад СРСР та утворення ЄС) відзначився і новим поглядом країн на потреби та особливості розвитку своїх територій, можливості та шляхи співпраці з сусідами. Процеси глобалізації, інтернаціоналізації, інтеграції та міжнародної кооперації стали невід'ємною рисою сучасних світових тенденцій. При чому, з плином цих процесів роль та активність громади через діяльність ініціативних груп чи громадських утворень значно зросла та стала приносити помітні результати у всіх цивілізованих країнах світу. Досвід розвитку Європи та західної України свідчить про значний потенціал громадських організацій та інших форм активності громадян в розбудові транскордонних зв'язків та співробітництва прикордонних регіонів країн-сусідок. Проте, проблемною залишається недорозвиненість механізмів та інструментів залучення їх органами влади до означених процесів, а, іноді, нерозуміння можливостей такого залучення.

Офіційно в нашій державі розбудовою транскордонної співпраці займаються регіональні та місцеві органи влади обласного, районного рівнів та органи самоврядування територіальних громад місцевого рівня в рамках

норм міжнародних угод та національного законодавства. Іншою зацікавленою стороною в розвитку транскордонних контактів є бізнес-сектор, проте найактивнішим виявляється населення, яке створює основу ТС своїми родинними зв'язками з громадянами, що проживають на території країни-сусіда, «човниковою» торгівлею, а також зв'язками громадських організацій чи інших форм об'єднань громадян. Як показує досвід Європи та західної України, окрім співпраці з партнерами по той бік кордону з метою вирішення спільних проблем, недержавні громадські організації також приймають активну участь в прийнятті рішень владними органами, безпосередньому розвитку ТС, тощо. Відтак, зрозуміло, що саме розумне поєднання зусиль та активних дій всіх зацікавлених сторін на позиціях партнерів створить основу ефективному ТС.

Система управління розвитком ТС кожного окремого прикордонного регіону повинна посідати солідне місце серед сфер компетенції регіональної політики держави, а також враховувати такий додатковий інструмент розбудови ТС, як діяльність НДО. В той же час, потрібно розуміти, що ці процеси відбуваються не на одному рівні. Під час дослідження ми виокремили чотири: рівень держави (макросередовище), рівень прикордонного регіону (мезосередовище), рівні підприємства та громади (мікросередовище). Запропонована автором концепція управління розвитком ТС на різних рівнях суспільства прикордонного регіону визначає основи, на яких це відбуватиметься (національна та місцева юридична основа, відповідні стратегічні документи, суспільна думка), а також перелік необхідних умов для ефективності означеного процесу на кожному з рівнів.

Таким чином, ми відзначаємо, що: 1) для успішного розвитку ТС в кожному регіоні необхідними є такі умови на рівні держави, як: сформована відповідна нормативно-правова база, сприятлива політична ситуація, справедливий розподіл повноважень між центральними та регіональними органами влади, налагодженість механізму фінансування прикордонних програм/проектів, тощо; 2) на рівні самого прикордонного регіону важливі такі умови, як: достатній обсяг повноважень влади цього рівня, її вмотивованість розвивати стосунки з сусідньою країною (наприклад, Російською Федерацією), достатнє інституційне, кадрове, фінансове, науково-методичне, інформаційне забезпечення розвитку ТС в регіоні, освіченість представників зацікавлених сторін щодо суті та можливостей, що відкриваються для них з розвитком такої співпраці в їх регіоні, тощо; 3) на рівні найменших одиниць соціально-економічної активності – підприємств, тобто господарюючих суб'єктів, та громади (окремих громадян, їх груп/організацій, загальна суспільна думка) необхідне формування наступних умов: їх зацікавленості в

експорті товарів до сусіда (РФ, наприклад, якщо вести мову про східні євро-регіони України) та розвитку інших видів транскордонних зв'язків з сусіднім регіоном, потреба в фінансових ресурсах і підготовлених кадрах, поінформованість про суть та можливості, що відкриває ТС для громадянина та суб'єкта господарювання, освіченість про можливості участі громади в розвитку ТС на рівні з владою, наявність самих громадських ініціатив та відкритість владних структур до діалогу та їх підтримки.

Елементом організаційного забезпечення реалізації стратегії транскордонного розвитку на макrorівні стає удосконалення ієрархічної системи управління ТС, яка відповідає за координацію, стимулювання, розвиток і контроль процесів створення та реалізації проектів/програм ТС на всіх рівнях. При цьому, важливо зазначити, що в ідеалі контроль повинен відбуватися не лише на двох класичних владних рівнях, а і з боку місцевої територіальної громади, яка має активно брати участь в розвитку ТС, спираючись на підтримку та відкритість владних структур регіонального рівня.

Досвід західних країн показує, що їх громадські організації краще організовані і мають в своєму розпорядженні значні кошти, досвід роботи, а також налагодженість соціального партнерства з владними структурами. Таким чином, допоміжними в розвитку ТС можуть виступати інститути ТС, інформаційні центри, а головне – агенції регіонального розвитку (АРР), що також набули популярності в Україні. Аналіз поточної ситуації розвитку транскордонного співробітництва України та досвіду Європи дозволив зробити висновок, що активізація діяльності НДО дозволить зняти частину обов'язків з регіональних органів влади та зробити розвиток ТС більш відповідним європейським цінностям та механізмам.

УДК 338.45

Косиневская И.С.
СОТРУДНИЧЕСТВО УКРАИНЫ И РОССИИ
В СФЕРЕ АВИАСТРОЕНИЯ

*ХНУ имени В. Н. Каразина
Науч. рук.: ст. преп. Савченко И.И.*

Украина относится к небольшому числу стран, имеющих полный цикл разработки и серийного производства авиационной техники. Украинские предприятия оснащены современным оборудованием, используют передовые технологии мирового уровня и укомплектованы профессиональными инженерными кадрами и рабочими-специалистами.

Однако международная кооперация в данной сфере, а конкретнее – сотрудничество России и Украины может привести к росту экономических показателей в области авиастроения в гораздо меньшие сроки.

Экономические позиции Украины в России определяются, прежде всего, конкретными возможностями ее предприятий и фирм на российском рынке по сравнению с западными конкурентами. Поэтому расширение сотрудничества с Россией требует от Украины разработки мероприятий государственной поддержки роста активности украинского бизнеса в России, а также правового регулирования процессов взаимодействия рыночных структур обеих стран [3].

Конкретные задачи интеграции авиационной промышленности Украины и России поставлены протоколом Четвертого заседания подкомиссии по вопросам сотрудничества в области авиационной промышленности Украинско-Российской межгосударственной комиссии от 24 марта 2009 г. [4].

Межправительственные соглашения между Украиной и Россией явились основой долгосрочных партнерских взаимоотношений в сфере авиационной промышленности и обеспечили к настоящему времени реализацию ряда совместных программ, таких как создание самолетов Ту-334, Ан-140, Ан-38, Ан-3, Ан-70, Ан-148, Бе-200, Як-130 и двигателей к ним, а также вертолетных двигателей ВК-2500, АИ-450, ТВЗ-117ВМА-СБМ1В [1].

Необходимо остановиться на одном из совместных проектов.

Министерства обороны России и Украины подписали протокол о возобновлении совместных работ по программе создания военно-транспортного самолета Ан-70. Договоренность была оформлена на авиационно-космическом салоне МАКС-2009, проходящем в России [5].

По условиям договора, серийное производство Ан-70 планируется начать в 2011 году. Первые два самолета пройдут окончательную сборку на киевском авиазаводе «Авиант». Двигатели для самолетов будет производить запорожская компания «Мотор Сич». В целом, по согласованным сторонами оценкам, объем затрат, которые уже сделаны и которые еще предстоит сделать Украине и России на программу строительства Ан-70, составляет около 1,5 млрд. долл.

Первые Ан-70, произведенные «Авиантом», купят ВВС Украины. Ориентировочная стоимость одного воздушного судна – 35-40 млн. долл. Еще одним заказчиком Ан-70Т (гражданская версия Ан-70) выступит крупнейшая российская грузотранспортная авиакомпания «Волга-Днепр». Согласно подписанному украинской и российской стороной соглашению о намерениях, первые поставки самолетов для «Волга-Днепр» будут осуществлены в 2013 году. Также о готовности покупать Ан-70 заявили в МЧС России [2].

Говоря об украинско-российском сотрудничестве, нельзя не отметить Ан-148. В его производстве задействовано 126 предприятий Российской Федерации, таких как АОТ «МИЭА», ФГУП «НИИКТП» (г. Москва), ФГУП «УМПП «Молния» (г. Уфа), ЗАО «Интехавиа» (г. Москва) и другие. Серийное строительство этого самолета осуществляется на КиГАЗ «Авиант» (г. Киев) и ОАО «ВАСО» (г. Воронеж) в кооперации этих предприятий.

Осенью 2009 года Воронежское акционерное самолётостроительное общество (ВАСО) имело как твёрдые заказы, так и возможные, общим числом около 70 [6]. В 2009 г. Киевский авиационный завод «Авиант» построил один Ан-148. Осенью 2009 г. завод имел твёрдый заказ на 6 самолётов [10].

В июне между Украиной, Россией и Ираном был подписан трёхсторонний меморандум на поставку 50 пассажирских самолётов Ан-148. В ноябре 2009 года, был подписан контракт на поставку двух Ан-148 в Мьянму. Ориентировочная ёмкость мирового рынка самолёта данного класса на период до 2013 — около 500 штук, СНГ — 170 штук.

Семнадцать авиалиний России и Украины заявили о своих намерениях приобрести более 100 самолетов АН-148. На настоящее время подписаны контракты на поставку 44 самолетов АН-148 [11].

Необходимо отметить, что ОАО «Мотор Сич» закупает в России агрегаты, материалы, заготовки и т.п. более чем на 100 миллионов долларов. Из этой суммы возвращают готовые двигатели на 90 миллионов, которые устанавливаются на российские самолеты и вертолеты и продаются в третьи страны, принося прибыль украинской и российской авиапромышленности [7].

Одним из важных направлений повышения уровня российско-украинского сотрудничества в области авиастроения, которое позволит использовать производственный, интеллектуальный, экономический и кадровый потенциал стран, связанных совместными успешными проектами уже много десятилетий, является интеграция ОАО «ОАК» и концерна «Антонов» [9].

В последнее время на уровне правительств Украины и Российской Федерации все более четко проявляются тенденции к интеграции самолетостроительных и авиадвигателестроительных отраслей промышленности наших стран [4].

Авиационная промышленность Украины относится к приоритетным отраслям экономики, так как способна обеспечить высокие темпы экономического роста страны, значительный уровень доходов государства в виде налогов и сборов, создание большого количества высококвалифицированных рабочих мест, способствовать переходу экономики Украины на инновационный путь развития на основе использования новых технологий и прикладных наук [8].

Литература: 1. *Авиация: Энциклопедия* / Гл. ред. Г.П. Свищев. — М.: Науч. изд-во «Большая рос. энцикл.», 1994. — 736 с.; 2. *Вайсберг И. Ан-70 – от слов к делу* // *АвиаСоюз* №6, 2009; 3. *Международные экономические отношения: учебник для вузов:* / Коллект. автор. Аникин А.В., Бабин Э.П. и др. – 2-е изд. – М.: Проспект, 2008. – 644 с.; 4. *Украина и Россия на пути к демократии: особенности переходного периода* / Под общей ред. О.И. Соскина. – К.: Изд-во «Институт трансформации общества», 2007. – 224 с.; 5. *Филипенков С. МАКС-2009: Несмотря на кризис и погоду. Основные деловые и научные итоги салона* // *Авиапанорама* №4 (76), 2009; 6. <http://ukrstat.gov.ua>; 7. <http://www.gks.ru>; 8. <http://www.nkau.gov.ua>; 9. <http://www.wing.com.ua>; 10. <http://www.antonov.com>; 11. www.aerosvit.com

УДК 339.9

Крупка М.О.

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ УКРАИНЫ И РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

ХНУ им. В.Н. Каразина

Науч. рук.: д.э.н., проф. Якубовский С.А.

Общая направленность, содержание и основные задачи внешнеполитической деятельности Украины, приоритеты в развитии ее двусторонних и многосторонних отношений определяются рядом факторов: главные современные тенденции развития мирового сообщества; геополитические факторы; внутризэкономические и внешнеэкономические факторы.

Формирование современной структуры международных отношений происходит на глобальном и региональном уровнях. Первой из них является дезинтеграция и децентрализация существовавшей в прошлом тоталитарной системы. Ее проявлением стал распад ряда многонациональных государств бывшего социалистического лагеря и создание новых, преимущественно мононациональных государств. Эта тенденция привела к быстрому изменению политической карты евразийского континента [1].

Появление на политической карте Европы суверенной Украины является одним из результатов развития дезинтеграционных процессов. Основопологающими документами российско-украинских отношений являются: Договор о дружбе, сотрудничестве и партнерстве от 31 мая 1997 г. (01. 10. 2008 г. автоматически продлен на последующее десятилетие), Программа экономического сотрудничества Российской Федерации и Украины на 2008 2010 гг. и другие.

Во внешнеэкономической сфере Украине пришлось практически с «нуля» налаживать отношения с другими государствами, создавать договорно-правовую базу для развития двух- и многосторонних отношений, заклады-

вать основы экономического сотрудничества и рыночных отношений с разными странами, открывать дипломатические представительства, готовить дипломатические кадры и т.д. Наиболее острым является вопрос границ. Украине приходится решать проблемы делимитации и демаркации соответствующего обустройства границ с бывшими советскими республиками [1].

В непрямой форме определенные территориальные (и имущественные) претензии к Украине выдвигают и отдельные политические силы и государственные органы России. Российский парламент не раз затрагивал вопрос статуса Крыма и города Севастополя, что не могло не вызвать негативную реакцию не только в Украине, но и у мирового сообщества.

Другой глобальной тенденцией мирового развития является интеграция. Ее следствием является формирование новой системы международных отношений под влиянием экономических факторов.

Вне мировых глобальных и региональных интеграционных процессов становление политически стабильной, демократической, экономически процветающей Украины – просто невозможно. Развитие Украины как надежного звена в строительстве новой системы международных отношений, новой европейской архитектуры безопасности является важной задачей внешней политики нашего молодого государства. Поэтому естественны активизация деятельности Украины в рамках ООН и ОБСЕ, усилия, направленные на вхождение в Совет Европы и углубление сотрудничества с ЕС, НАТО и ЗЕС, участие в подписании Пакта стабильности в Европе, подключение к механизмам регионального и субрегионального сотрудничества [2].

Для полного включения Украины в современный европейский процесс нужно определенное время, значительные усилия и открытое желание всех заинтересованных сторон. Для этого необходимо провести реформирование политической и экономической сфер внутренней жизни Украины.

Место Украины в современной развивающейся европейской архитектуре определяется достаточно простыми реалиями:

- вторая по территории и пятая по населению страна Европы;
- частично находится в полосе нестабильности, которая тянется от Балкан через Приднестровье и юг Украины (Крым) до Закавказья;
- сосед России в Европе. Именно Россия, учитывая ее могучий ресурсный и экономический потенциал, в первую очередь формирует политический микроклимат региона, в котором размещена Украина;
- оказалась на линии нового возможного геостратегического раскола Европы в связи с запланированным расширением НАТО на восток [3].

Через территорию Украины проходят жизненно важные для России транспортные транзитные пути (газо- и нефтепроводы, автомагистрали и

железные дороги), соединяющие ее с Центральной и Западной Европой. Через территорию Украины Россия получает самый близкий выход к Балканам, Средиземноморью и Приднестровью. Украина своей историей и географическим положением призвана быть своеобразным соединительным звеном между Европой и Россией.

Экономические связи между Украиной и РФ продолжают укрепляться. По итогам первого квартала 2009 г. Украина является шестым по величине торговым партнером России. Доля Украины в общем товарообороте России в 2008 г. составила 5,4% (в 2007 г. – 5,4%), а доля России в товарообороте Украины со всеми странами – 23,3%. С 2002 г. наблюдается устойчивый рост объемов российско-украинской торговли [4]. В январе марте 2009 г. товарооборот между Россией и Украиной составил 3539,0 млн. долл. США, сократившись на 60,6% по сравнению с январем мартом 2008 г. При этом экспорт России составил 1835,2 млн. долл. США (падение темпов роста на 67,4%), а импорт – 1703,8 млн. долл. США (– 49,1%). Столь резкое сокращение объемов взаимной торговли объясняется поздним урегулированием газовых споров между двумя странами, а также влиянием мирового финансово экономического кризиса. Сокращение во взаимной торговле произошло по поставкам химической продукции, металлоизделиям, машинам, оборудованию, транспортным средствам и другим несырьевым товарам [5].

В начале 2009 г. вопрос о поставках российского газа на Украину, который в последние несколько лет удавалось решать путем переговоров, вызвал настоящий газовый кризис. По показателю капиталовложений в экономику Украины Россия занимает 7-е место среди зарубежных инвесторов.

Тесная взаимосвязь России и Украины обосновывается как их геополитическим положением, так и общей историей, повлекшей за собой тесное переплетение этнических, языковых, экономических и других связей. Россия объективно является важнейшим стратегическим и экономическим партнером Украины. На протяжении всех лет независимости она прочно удерживает первое место в числе основных внешнеэкономических партнеров Украины: на нее приходится около 40% украинского внешнеторгового оборота. Геостратегическое положение Украины делает ее одним из наиболее важных внешнеполитических партнеров России [6].

Большинство политиков Украины отмечают, что Украина и Россия обречены идти в Европу вместе, помогая и поддерживая друг друга. Несмотря на периодически возникающие противоречия, Россия и Украина остаются основными тактическими и стратегическими партнерами.

Литература: 1. Электронный ресурс – http://local.mb.rain.ru/cgi-bin/href/-rain_free.knopka_wееend73046; 2. Якименко В. И. Международные стратегии

экономического развития: Учебное пособие. – Донецк: ДонНУ, 2003; 3. Косикова Л.С. Проблемы постсоветских стран. – М.: ИМЭПИ, 2001; 4. Евзеров Р.Я. Украина с Россией: вместе или врозь? – М.: Весь мир, 2000. – 44 с.; 5. Макогон Ю. В. Внешнеэкономические связи Украины и России: инвестиционный аспект // Экономика Украины. – 2003. – №5; 6. Мошес А. Россия – Украина: проблемы взаимоотношений // Современная Европа. – 2000. – №3. – с. 63-73.

УДК 339.9.012:336.743

Непрядка Н.В., Ломоносов І.В.

ВАЛЮТНА ІНТЕГРАЦІЯ КРАЇН СНД: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ХНУ імені В.Н. Каразіна

У другій половині ХХ сторіччя валютно-фінансова інтеграція перетворилась на одну з найважливіших тенденцій розвитку світової валютної системи [1, с. 155], що супроводжується активним формуванням валютних союзів. Це дозволяє створити єдиний валютний простір, що, у свою чергу, є основою для інтенсифікації торгово-виробничих відносин у межах інтеграційного угруповання, що особливо актуально для держав, які розвиваються, і країн, що перебувають у процесі економічної трансформації.

Відтак, ідея створення єдиної регіональної валюти останнім часом набуває все більшого поширення серед країн Перської затоки, Південно-Східної Азії. Разом з тим необхідно чітко усвідомлювати, що введення єдиної валюти вимагає від учасників регіонального угруповання більших зусиль, ніж випуск розрахункової одиниці. Єдине на сьогодні інтеграційне об'єднання, яке зуміло зробити це, – Євросоюз.

Дійсно, утворення Європейської валютної системи і її наступна трансформація в Європейський валютний союз – одне з найголовніших досягнень європейських країн на шляху економічної й, зокрема, валютної інтеграції. На цьому тлі спостерігається підвищена увага до проблем міжнаціональної інтеграції на території країн СНД.

Як показав проведений аналіз, з одного боку, існують стратегічні передумови повернення до єдиної валюти в межах СНД (спільність економічного розвитку, сприяння інтенсифікації інтеграційних процесів тощо), що, в свою чергу, відповідає міжнародній тенденції створення валютних зон і валютних союзів. Разом з тим, незважаючи на позитивні аспекти валютної інтеграції країн-членів СНД, існують перешкоди та негативні перспективи зазначеного процесу (див. табл. 1).

Крім того доведено, що валютний союз можливий тільки разом з економічним. На даний час маловірогідним вбачається створення єдиного внутрішнього ринку. Його формуванню об'єктивно перешкоджає ряд факторів:

недостатній розвиток промислового потенціалу, різний соціально-економічний устрій країн, слабка взаємодоповнюваність експортних профілів, значна частка третіх країн у зовнішньоекономічних зв'язках. Таким чином, протікання інтеграційних процесів у валютно-фінансовій сфері в СНД характеризується особливою складністю й суперечливістю. Це свідчить як про відсутність чітко поставлених цілей валютної інтеграції, так і про недостатню розробленість заходів, спрямованих на створення умов для наступної фінансової уніфікації економік країн-учасниць Співдружності.

Таблиця 1

Позитивні на негативні аспекти створення валютного союзу в межах СНД

Сильні сторони	Слабкі сторони
Можливість функціонування єдиної валюти на всьому пострадянському просторі	Відсутність належного рівня економічної конвергенції
	Невирішеність питання щодо розміщення емісійного центру та фінансової політики
Вірогідність розвитку торгових відносин країн СНД (за стабільних економічних умов)	Ризики для Росії з огляду на зобов'язання держави щодо виводу країн-членів з кризи, що негативно позначиться на її економіці (досвід єврозони)
	Перспектива неконкурентоспроможності нової валюти відносно євро й долара США
Можливість для невеликих ізольованих ринків виходу з кризи (Білорусь, Казахстан)	Відсутність національної валютної політики в межах окремих держав (обмежений суверенітет)
	Нестабільність валют пострадянських держав та відсутність економіко-політичної гомогенності

Джерело: складено автором

Таким чином, доцільним, на нашу думку, буде виділити першочергові заходи, які мають бути втілені як передумова активізації процесів валютної інтеграції на пострадянському просторі:

- поетапне розширення використання національних валют у взаємній торгівлі (наявність системи поточних курсових котирувань національних валют Співдружності і їх інформаційне забезпечення, розвинених і відкритих національних валютних ринків);
- створення механізмів, що забезпечують торгівлю валютами СНД, проведення операцій із цінними паперами;
- уніфікація валютного й фінансового законодавства з подальшою гармонізацією правил проведення валютних операцій і операцій по торгівлі цінними паперами як для резидентів, так і для нерезидентів з інших держав СНД [2];
- орієнтація на гармонізацію законодавства з законодавством ЄС з огляду на перспективу створення спільного економічного простору, яке передбачає ліквідацію перешкод у пересуванні товарів та послуг;

– формування об'єднаного інформаційного простору у фінансовій сфері, де висвітлювалися б основні події на ринках СНД, відслідковувалися ключові тенденції;

– успішне проходження всіх попередніх стадій економічної інтеграції.

Як відомо, Україна є асоційованим членом СНД. З одного боку, гіпотетично в перспективі на території України може бути введена єдина валюта в межах Єдиного економічного простору. З іншого – беручи до уваги залежність Росії від експорту нафти й природного газу й статус України як головного імпортера енергії, ділові цикли цих двох країн скоріше розходяться, ніж збігаються. Таким чином, питання щодо перспективи валютної інтеграції нашої держави до простору СНД залишається дискусійним і залежати-ме, ймовірно, в більший мірі від політичної ситуації в країні.

Література: 1. Непрядкина Н.В. Преимущества интеграции Украины в фондовый рынок Лондона / Н.В. Непрядкина, В.И. Сидоров // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, економічна серія. – 2008 – № 802. – с. 155-158; 2. Қуанышбаев М. Единая валюта СНГ / М. Қуанышбаев http://www.neonomad.kz/neonomadika/econom/index.php?ELEMENT_ID=4027

Олейник Н.Н.

**ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БЕЛГОРОДСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО
УНИВЕРСИТЕТА ПО УКРЕПЛЕНИЮ СОТРУДНИЧЕСТВА
С ПРИГРАНИЧНЫМИ ТЕРРИТОРИЯМИ УКРАИНЫ**

*Белгородский государственный университет, Россия
д.и.н., проф., зав. кафедрой украиноведения*

Белгородский государственный университет с момента своего существования всегда стремился к тесным связям с украинскими высшими учебными заведениями в первую очередь приграничных территорий и особенно Харьковской области.

Особенно этот процесс усилился после преобразования в 1994 г. Белгородского педагогического института в педагогический университет, а через два года в государственный университет. В молодой университет было приглашено много ученых и опытных преподавателей с ХНУ, других ВУЗов Харькова и Украины. В определенной степени это способствовало невиданно быстрому развитию нашего ВУЗа, вхождению его в число ведущих российских классических университетов.

Но и Белгородский университет будучи признательным за оказанную помощь всегда готов оказать любую помощь вузам Украины. Его коллектив активно поддерживал идею о подписании договора между Харьковской и Бел-

городской областями о создании Еврорегиона «Слобожанщина» и приграничного белорусско-российско-украинского консорциума классических университетов. В рамках выполнения вышеуказанных договоров в БелГУ ежегодно проводятся десятки научных и иных мероприятий направленных на развитие и укрепление связей с украинскими ВУЗами, научно-исследовательскими институтами и другими организациями в первую очередь приграничных территорий.

Значительный вклад БелГУ в проведение славянских соборов, других мероприятий направленных на укрепление дружбы между российским и украинским народами.

Для дальнейшего развития дружбы между нашими народами, укрепления связи с приграничными территориями Украины 31 августа 2003г. Ученый совет БелГУ по инициативе его ректора, профессора Дятченко Л.Я. принял решение о создании первой в Российской Федерации кафедры украиноведения, которая должна была стать главным интегрирующим центром этой работы в нашем ВУЗе.

Уже вскоре эта кафедра подготовила и начала читать такие курсы, как: История Украины, История культуры и искусства Украины, История государства и права Украины, Конституционное право Украины, История Слободской Украины на 15–16 факультетах из существующих 22 в БелГУ. И ежегодно их слушали и слушают около четырех тысяч студентов дневной, заочной и дистанционной форм обучения.

Научное управление БелГУ совместно с кафедрой украиноведения в рамках БелГУ в рамках выполнения договора о создании приграничного белорусско-российско-украинского консорциума классических университетов и Еврорегиона «Слобожанщина» проводит активную работу по организации совместных научных исследований, научно-теоретических и научно-практических конференций. С этой целью большое внимание уделяется организации выезда наших преподавателей, аспирантов и студентов для участия в научно-теоретических и научно-практических конференциях проводимых в ВУЗах Украины в первую очередь Харькова, и других приграничных территорий.

Таким образом, Белгородский государственный университет проводит определенную работу по укреплению таких связей и взаимодействий с украинскими ВУЗами в первую очередь приграничных территорий. Нам представляется, что подобную работу необходимо проводить и в других ВУЗах России и Украины и особенно приграничных регионов наших стран, которые имеют между собой тесные исторические, культурно-духовные, экономические и иные связи.

Олейник Н.Н.
ОБЪЕКТИВНЫЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА РОССИИ И УКРАИНЫ

*Белгородский государственный университет, Россия
д.и.н., проф., зав. кафедрой украиноведения*

Важным фактором экономического развития России является интеграция в мировую экономику и использование преимуществ международной торговли и разделения труда. С этой точки зрения Украина – ближайший и естественный партнер России для экономической интеграции.

Согласно Договору о дружбе, сотрудничестве и партнерстве между Российской Федерацией и Украиной, заключенному в мае 1997 года, обе страны являются друг для друга стратегическими партнерами. Это высший тип отношений государств, экономические интересы которых и стратегия их реализации являются близкими и совпадают.

Развитие взаимовыгодных экономических связей между Российской Федерацией и Украиной имеет объективные предпосылки. Важным фактором выступает политическая стабилизация. Сегодня Россия заняла четкую позицию, определившись с внутренней политикой, основными направлениями которой является продолжение экономических и социальных преобразований, а так же со своей внешней политикой. Не противоречат интересам друг друга и курсы взятые Россией и Украиной на европейскую интеграцию, в рамках которой развиваются активные связи с Европейским Союзом и вхождение Украины во Всемирную торговую организацию.

Необходимость тесной взаимосвязи между народами двух наших стран, обоснована как их геополитическим положением, так и общей историей, повлекшей за собой тесное переплетение этнических, языковых, экономических, а так же и множество других связей. В обеих странах имеются высокий научно-производственный потенциал и высокообразованный народ.

Географическое положение Украины наполовину может решить ее успешность и развитость экономически. Она имеет исключительно выгодное расположение в центре Европейского континента, на пересечении торговых путей из Европы в Азию. При взаимодействии двух наших стран удобное положение Украины может превратить ее в мощную транспортную державу, а проходящие через нее жизненно-важные транспортные магистрали связать Россию с Западной Европой и миром.

Две страны связывает инфраструктура не только промышленная, но и автомобильная, железнодорожная, трубопроводная, энергетическая и транспортная системы, но и географическая – реки, моря. Благодаря этим

факторам Украина может сыграть совместно с Россией значительную роль в развитии экономических объединений в отрасли транспорта и энергетики.

Экономический кризис поразивший весь мир отрицательно сказался на развитии двух наших стран и значительно обострил борьбу за международные рынки. Это активизировало интерес наших государств друг к другу и должно стимулировать их поиски к интенсификации сотрудничества.

Интересы России и Украины состоят в создании условий для развития долгосрочных экономических связей. Можно выделить следующие особенности интересов:

- содействие в загрузке производственных мощностей Украины;
- взаимовыгодное использование научно-технического потенциала;
- возобновление и развитие кооперативных связей между предприятиями и областями обеих стран;
- активизация инвестиционного и инновационного сотрудничества;
- расширение сотрудничества в топливно-энергетическом и машиностроительном комплексах;
- заинтересованность в привлечении российских инвестиций в машиностроительный, металлургический и строительный комплексы Украины, в химическую промышленность и топливно-энергетический комплекс;
- заинтересованность и готовность Украины участвовать в производстве электрослужб, совместной их реализации третьим странам

Но нельзя не заметить, что развитие российской экономики осуществляется, главным образом, за счет высоких цен на российский экспорт сырья, в основном нефти и газа. Для дальнейшего экономического прорыва между нашими странами должен быть отдан приоритет в совместную инновационную деятельность, экономической и производственной кооперации и эта доля должна составлять значительный прирост в товарообороте. Для этого есть необходимые условия: общность технологий, конструкторских разработок, многолетняя кооперация – производственная и технологическая. Большое значение имеет и тот факт, что экономические отношения России и Украины складывались веками, им, как традиционным торговым партнерам, известны возможности и экономический потенциал друг друга.

В отношениях Украины и Российской Федерации за период их существования как независимых суверенных государств прошла определенная эволюция. Политики и бизнес все больше сходятся во взглядах на необходимость интеграции обеих стран, прежде всего в экономической сфере.

Взаимную выгоду от прямых контактов все больше начинают осознавать в регионах как Российской Федерации, так и Украины. На качественно более высокий уровень вышло межрегиональное сотрудничество, в рамках

которого активно развивается программное сотрудничество. Бесспорным критерием такого сотрудничества в наших странах являются Белгородская и Харьковская области. Это своеобразные двигатели в формировании российско-украинских отношений. По инициативе руководства двух регионов создан и действует Совет руководителей приграничных областей, учреждены Совет руководителей приграничных областей и еврорегион «Слобожанщина» в составе Белгородской, Харьковской областей, проводится другая работа по укреплению гуманитарных и иных связей. К сотрудничеству между регионами активно привлекаются различные общественные объединения, органы муниципального самоуправления и т.д.

Роль опыта, накопленного в процессе развития сотрудничества между Белгородской и Харьковской областями очень важен, поскольку на нем отрабатывается как межрегиональное сотрудничество, так и сотрудничество между двумя соседними государствами в целом. Как известно, основные экономические связи между двумя странами лежат в сырьевой сфере. Белгородская область, не имеющая запасов нефти и газа, активно сотрудничает не только с приграничными Харьковской, Луганской и Сумской областями, но и еще с 10 украинскими регионами. Есть потенциальные предпосылки такого сотрудничества.

Таким образом, решение проблемы экономического сотрудничества двух наших стран, по нашему мнению, в первую очередь возможно именно на уровне регионов путем включения их предложений в формируемые межгосударственные программы и их реализации при поддержке на высших государственных уровнях.

УДК 332.14(477.54)

Полякова О.М.
**ЕВРОРЕГИОН КАК ИНСТРУМЕНТ ТРАНСГРАНИЧНОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА**

*ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.г.н., доц. Черномаз П.А.*

Современная система международных отношений характеризуется большим разнообразием и многоуровневой структурой. Уровни международных отношений формировались постепенно. До 20-х годов XX века международные отношения развивались между государствами на двусторонней и многосторонней основе. Создание Лиги наций в 1919 году впервые вывело международные отношения на глобальный (надгосударственный) уровень. Глобальный уровень международных отношений особенно активизировался

после Второй мировой войны. Были созданы такие международные организации как ООН, НАТО, МВФ, Совет Европы, ЕС и ряд других. Сегодня верхние уровни международных отношений насчитывают более 4000 международных организаций, 300 из которых являются межгосударственными.

В 80-е годы XX века на международную арену стали активно выходить регионы государств. Первые договоры, регламентирующие международные связи регионов государств, были заключены в Европе. Такими документами являются Европейская рамочная конвенция о приграничном сотрудничестве территориальных общин и властей, подписанная в Мадриде в 1980 году (Мадридская конвенция) и два дополнительных протокола к ней (1995 и 1998 годов). Совет Европы, принимая эти документы, выдвинул следующие цели: во-первых, расширение и поощрение сотрудничества между территориальными общинами и органами местного самоуправления; во-вторых, содействие развитию экономических и социальных процессов в приграничных регионах. На их основе стали организовываться особые формы межрегионального сотрудничества – еврорегионы.

Первый еврорегион появился на границе Германии и Нидерландов в 1958 году под названием EUREGIO. В дальнейшем еврорегионы стали распространяться по всей Европе.

Еврорегион – это структура трансграничного сотрудничества, которая предполагает объединение органов самоуправления или представителей общин в рамках административно-территориальных единиц по обе стороны границы для решения общих задач.

Трансграничное сотрудничество (ТС) – часть государственной политики, а еврорегион как форма ТС играет очень важную роль в плане повышения уровня социально-экономического развития входящих в него территорий.

В 1985 году, возникла Ассамблея европейских регионов – первая международная организация общеевропейского уровня, созданная с целью развития регионов Европы и их сотрудничества. Можно констатировать факт, что в системе международных отношений появился третий уровень сотрудничества – региональный.

Таким образом, современная система международных отношений является трехуровневой и включает в себя глобальный (надгосударственный), межгосударственный и региональный уровни сотрудничества. И если два «верхних» уровня – глобальный и межгосударственный – являются хорошо изученными, то третий – региональный – требует дополнительного изучения и осмысления.

Актуальным является вопрос о том, как найти оптимальное соотношение роли государства и региона, сочетания их полномочий для эффективного

решения региональных, национальных и международных проблем. Дополнительный протокол № 1 к Мадридской конвенции предусматривает, что договор о ТС между органами местного самоуправления или общинами регионов по обе стороны границы имеет юридическую силу. В такой ситуации уже не требуется межгосударственного договора, согласования с центральным правительством. Вместе с тем здесь заложен один из конфликтных вопросов. Практика показывает, что МИД и представители органов местного самоуправления нередко вступают в противоречия между собой относительно развития еврорегионов.

За пятидесятилетнюю историю своего существования еврорегион трансформировался из инструмента европейской интеграции в развитую форму трансграничного сотрудничества, которая на данном этапе способна решать многие задачи, что определяет перспективность развития еврорегионов с участием Украины и России [1-3], а также других стран СНГ. На сегодня еврорегион остается одним из эффективных инструментов реализации региональной политики в сфере трансграничного взаимодействия.

Литература: 1. Голиков А.П., Черномаз П.А. Анализ проблем трансграничного сотрудничества России и Украины // *Регіон: стратегія і пріоритети* / Укр. науково-практ. журнал. – Харків: Науково-дослідний інститут регіональної політики ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. – № 5. – с. 15-32; 2. Голиков А., Черномаз П. Еврорегион «Слобожанщина» как форма трансграничного сотрудничества сопредельных областей Украины и России // *Регіон: Проблеми і перспективи*. – 1997. – № 4. – с. 52-54; 3. Голиков А.П., Черномаз П.А. Еврорегион «Слобожанщина» и трансграничное сотрудничество Украины и России // *Трансграничные проблемы стран СНГ* / Отв. ред. В.М. Котляков. – М.: Олус, 2003. – с. 208-210.

Решетникова М.В.

МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО РОССИИ И УКРАИНЫ В СФЕРЕ РЕГУЛИРОВАНИЯ МИГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ

*Белгородский государственный университет, Россия
Науч. рук.: к.ю.н., доц. Попов О.В.*

Международное сотрудничество является одним из главных элементов в механизме управления международными территориальными перемещениями. Для Российской Федерации приоритетным в этой области остается развитие отношений со странами СНГ, которые в настоящее время и в перспективе будут основными миграционными партнерами России. Граждане большинства стран СНГ обладают правом въезда на территорию других стран в порядке, не требующем получения визы.

В недавнем прошлом между Россией и другими странами СНГ был принят ряд многосторонних (соглашение о помощи беженцам и вынужденным переселенцам, и др.) и двухсторонних соглашений в области миграции. Часть этих соглашений сыграли важную роль в осуществлении переселений в 1990-х гг. Однако сегодня большинство этих соглашений, в том числе такое важное, как «Соглашение о борьбе с нелегальной миграцией», по разным причинам не выполняется. Одной из задач в области иммиграционной политики является пересмотр старых соглашений, и создание системы мер по реальному сотрудничеству в области миграции с государствами СНГ, отвечающим интересам Российской Федерации.

Стратегическая линия в развитии отношений со странами СНГ должна быть направлена на снятие всех ограничений на перемещения и выбор места работы для граждан этих государств и создание системы регулирования миграционных потоков, аналогичной действующей в рамках ЕС.

Реализация подобной стратегии приведет к изменению характера миграционных процессов. Из международных они фактически превратятся во внутренние. Все это будет способствовать сокращению издержек на содержание аппарата, реализацию мероприятий, направленных на миграционные процессы между странами СНГ, и повысит эффективность контроля и управления миграционными процессами. Одним из главных результатов подобной стратегии будет то, что она приведет к полному решению проблемы нелегальной миграции между странами СНГ. Снятие ограничений на перемещение рабочей силы придаст необходимую гибкость рынку труда, будет способствовать быстрому решению проблем гуманитарного порядка, таких как воссоединение семей. Свобода перемещений должна дать толчок развитию самого широкого сотрудничества между народами стран СНГ.[1]Рост эффективности контроля над миграционными процессами, управления беженскими потоками, несомненно, усилит международные позиции государств – участников СНГ.

Российская Федерация и страны-участники Содружества независимых государств в ближайшей перспективе должны заключить взаимовыгодное, отвечающее интересам их народов, соглашение, подобное Шенгенскому соглашению европейских государств. Однако необходимо, чтобы партнеры России по такому соглашению (равно, как и по действующим в настоящее время), изменили свой подход к процедуре въезда на их территорию граждан третьих стран. Введение партнерами России по действующим договорам в одностороннем порядке упрощенной процедуры въезда на их территорию лиц из третьих стран, не имеющих такого права в отношении России, приводит к тому, что эти лица получают возможность достаточно легко про-

никать на территорию России.[2] Известно, что именно так действуют основные схемы проникновения нелегальных мигрантов из стран дальнего зарубежья в Российскую Федерацию.

Можно отметить, что в последнее время под давлением объективной необходимости наметилась некоторая активизация взаимодействия между странами СНГ на этой почве, однако, пока что речь идет только о будущих планах и мероприятиях. На состоявшемся 14–15 октября 2008 г. совещании руководителей миграционных служб стран СНГ, новый руководитель ФМС России говорил о необходимости приступить к реализации уже имеющихся программ и подходов.[3] В том числе, была высказана идея «нивелирования, а возможно, и ужесточения национального иммиграционного, уголовного и административного законодательства...». Учитывая особенности процесса принятия решений в области регулирования миграции в нашей стране, можно ожидать либо избыточной поспешности, либо инерционности и затягивании реализации этих намерений, что в обоих случаях негативно отразится на эффективности принимаемых мер.

Таблица 1

Изменение численности и возрастного состава населения некоторых стран мира, в 2000–2050 гг.

Страны	Численность населения (в тыс.)			Прирост населения (%)		Доля лиц в возрасте от 60 лет и старше (%)	
	2000	2025	2050	2000-2025	2025-2050	2000	2050
Эстония	1.393	1.062	752	–24	–29	20,2	35,9
Украина	49.568	39.569	29.959	–20	–24	20,5	38,1
Грузия	5.262	4.377	3.219	–17	–26	18,7	35,8
Латвия	2.421	2.090	1.744	–14	–17	20,9	37,5
Россия	145.491	125.687	104.258	–14	–17	18,5	37,2

России очевидным и желаемым источником иммигрантов являются бывшие союзные республики. Однако переселенческий потенциал в большинстве из них, кроме республик Средней Азии и Азербайджана, достаточно низкий (смотри табл. 1). [4]В Белоруссии, Украине, странах Балтии, Грузии, Армении, Молдове, Казахстане идут процессы демографического старения. В принципе, перед ними в сфере иммиграционной политики стоят те же задачи, что и перед Россией. Миграционный обмен между этими государствами будет происходить, но характеристики его экономической компоненты будут изменяться со временем в зависимости от экономической конъюнктуры, складывающейся в этих странах.

Литература: [1] Савоскул С.С. Русские нового зарубежья. Выбор судьбы. М., 2008 с. 56-47; [2] Чудиновских О.С. Текущий учет миграции в России: оценка качества и поиск альтернатив / Миграция в странах СНГ и Балтии: через различия проблем к общему информационному пространству. – М., 2007. – с. 98-105; [3] Концепция регулирования миграционных процессов в Российской Федерации. / Одобрена распоряжением Правительства РФ от 19.10.2008. №256-р.; [4] Билсборроу Р., Хьюго Г., Оберай А., Злотник Х. Статистика международной миграции. Рекомендации по совершенствованию систем сбора данных. – ILO. – М., 2000.

УДК 332.1:338.2(075)

Сапрыка В.А.

МЕТОДИКА ОЦЕНКИ СОСТОЯНИЯ РЕАЛИЗУЕМЫХ ПРОЕКТОВ И ПРОГРАММ МЕЖРЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ ПРИГРАНИЧЬЯ

Белгородский государственный университет, Россия

В настоящее время процессы межрегионального приграничного сотрудничества приобретают все больший интерес для научного сообщества [1]. Опыт показывает, что деятельность приграничных сообществ, несмотря на возникающие проблемы и трудности, дает в целом положительный эффект как в плане экономического развития, совместного решения социальных и хозяйственных проблем, так и улучшения контактов между людьми [2]. Тем не менее, существует ряд проблем и барьеров, препятствующих развитию приграничному региональному сотрудничеству, а так же развитию еврорегионов на постсоветском пространстве.

В российской научной мысли, выделяются следующие проблемы, связанные с внедрением модели еврорегионов – слабая разработанность нормативно-правовой базы, различие подходов к формированию межрегионального сотрудничества в регионах, находящихся на западной и восточной границе Российской Федерации, малое количество проводимых проектов и их декларативность [3]. Ученые Украины отмечают, что развитие процессов еврорегионального строительства сдерживают различия в таможенном законодательстве, отсутствие финансовых органов поддержки, а также то, что еврорегионы слабо используют свой потенциал и требуют наполнения конкретными проектами [4]. В тоже время, белорусские аналитики отмечают следующие проблемы создания и функционирования существующих еврорегионов: бюрократизированность структур еврорегионов, слабая финансовая база, малая инициативность [5].

Проведенный анализ, дает возможность утверждать, что трудности возникающие при формировании межрегионального сотрудничества характерны для евроврегионов на постсоветском пространстве. В тоже время, анализируя работы специалистов и исследователей, изучающих эффективность реализуемых проектов и программ межрегионального развития в условиях приграничного региона на постсоветском пространстве, а также деятельность евроврегионов на постсоветском пространстве можно отметить, что не существует единых стандартов оценки эффективности межрегиональных образований и евроврегионов.

Таким образом, изучение процесса управления социально-экономическими проектами и программами межрегионального сотрудничества в условиях приграничного региона затруднено проблемами, которые, зачастую, носят комплексный характер и требуют разработки специальных методик изучения [6]. Тем не менее, несмотря на общие проблемы развития межрегионального сотрудничества эффективность деятельности евроврегионов и межрегиональных социально-экономических проектов оценивается по-разному. В современной практике оценки межрегионального сотрудничества применяется в основном метод оценки по нормативам, так в информационном бюллетене евроврегиона «Карелия» эффективность измеряется количеством проведенных совместных проектов [7]. На наш взгляд, на современном этапе развития межрегионального сотрудничества, необходимо переходить к методике оценки по результатам, так нормативная оценка учитывает как реальные, так декларируемые проекты, что затрудняет оценку эффективности межрегионального сотрудничества. Естественно, оценка состояния реализуемых проектов и программ межрегионального развития в условиях приграничного региона будет обусловлена дифференциацией социально-экономического состояния приграничных регионов, что предполагает при формировании предлагаемой системы показателей оценки введение как относительных, так и абсолютных показателей.

Таким образом, вводимая методика оценки состояния реализуемых проектов и программ межрегионального развития в условиях приграничья должна учитывать следующие принципы: доступность получения необходимой статистической информации; простота расчетов; возможность построения рейтинговых оценок; возможность сравнительных оценок.

Сама методика оценки состояния реализуемых проектов и программ межрегионального развития должна основываться на следующих критериях: учет социально-экономической и экологической направленности; охват целевой аудитории; результативность.

Основным критерием, на наш взгляд является критерий результативности, который может быть оценен по следующим параметрам:

- результат в форме социального эффекта от проекта или программы межрегионального сотрудничества, который даст возможность оценить последствия или практический результат;
- результат в форме товара или услуги, получаемых от реализации проекта или программы межрегионального сотрудничества;
- результат в форме информированности населения приграничных территорий;
- результат в долгосрочной и краткосрочной перспективе;
- результат в форме взаимодействия участников приграничного сотрудничества.

Изложенное выше позволяет сделать вывод о том, что дальнейшее сотрудничество в приграничных регионах требует перехода от нормативной оценки межрегиональных проектов и программ к оценкам по результатам. Введенная методика даст возможность реальной оценки внедрения форм и моделей межрегионального сотрудничества на постсоветском пространстве.

Литература: 1. Статья подготовлена в рамках Федеральной целевой программы «Научные и научно-педагогические кадры инновационной России» на 2009-2013 годы»; 2. О еврорегионах (справочная информация) <http://www.mid.ru/ns-dos.nsf/45682f63b9f5b253432569e7004278c8/356f323fae4091d1c32575c800474ae0?OpenDocument>; 3. Российский эксперт: «Еврорегион – модное понятие без определения» <http://www.emigranty.ru/news.php?nid=39583>; 4. Черномаз П.А. Задачи трансграничного сотрудничества в рамках еврорегиона «Слобожанщина» в условиях экономического кризиса / Російсько-українське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 28 березня 2009 р. – Х.: ХНУ ім. Каразіна, 2009. – с. 190-194; 5. Журба І.С., Резнікова Н.В. Єврорегіони України в системі міжрегіональної кооперації з країнами Європейського союзу http://www.nbuv.gov.ua/-portal/soc_gum/Prvs/2008_3/1027.pdf; 6. Титова Т. Еврорегионы с участием государств-членов СНГ: состояние и перспективы развития <http://www.materick.ru/index.php?section=analitics&bulid=94&bulsectionid=8463>; 7. Сапрыка В.А. Принципы методики изучения управления социально-экономическими проектами и программами межрегионального сотрудничества в условиях приграничного региона Материалы международной конференции «Украина в системе мировых экономических процессов» – Харьков: МСУ, 2009. – с. 160-162; 8. Еврорегион «Карелия» – новые вызовы и новые возможности http://euregio.karelia.ru/file/6/bulletin1_r.rtf.

Федотов Д.Д.
ТРАНСГРАНИЧНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО
ХАРЬКОВСКОЙ И БЕЛГОРОДСКОЙ ОБЛАСТЕЙ

*ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.г.н., проф. Казакова Н.А.*

В контексте глобализации особенное место в системе международных связей занимает трансграничное сотрудничество как форма мирохозяйственной интеграции с помощью интенсификации связей приграничных регионов, что способствует свободному перемещению товаров, услуг капитала и людей. Оно направлено на преодоление негативных последствий существования границ и последствий, которые возникли на приграничных территориях из-за их расположения на национальных окраинах государств, и служит для улучшения условий жизни населения.

27 января 1995 г. было заключено Соглашение между правительствами Украины и России о сотрудничестве между пограничными областями. Подписан также ряд межправительственных соглашений о сотрудничестве в отдельных сферах: международном автомобильном соединении, о пунктах пересечения границы, об общем использовании и охране водных объектов, о сотрудничестве в сфере культуры, науки и образования, о сотрудничестве по защите окружающей среды. Эти соглашения стали основой дальнейшего развития и углубления отношений между Россией и Украиной.[2]

Особую активность в трансграничном сотрудничестве проявляют администрации Харьковской и Белгородской областей, которые 7 ноября 2003 г. подписали учредительные документы о создании украинско-российского еврорегиона «Слобожанщина». Основными его признаками являются пространственная компактность, функциональность и высокий потенциал развития за счет взаимодополняемости смежных территорий Белгородской и Харьковской областей.

В современных границах Белгородская область образована 6 января 1954 г. за счет части территории Воронежской и Курской областей. Ее площадь составляет 27,1 тыс. кв. км., население 1513,6 тыс. человек. В городских поселениях проживает 66,4% населения области. В административном отношении делится на 21 район, 6 городов областного подчинения, 3 города районного подчинения, 21 поселок городского типа и 1592 сельских населенных пунктов. Протяженность границы с Украиной составляет 540 километров, основная часть которой приходится на Харьковскую область.

Белгородская область лидирует в российских региональных реформах. Важной особенностью ее территориальной структуры является биполярное

развитие, поскольку кроме промышленно развитого областного центра, на севере области в крупном промышленном узле Старый Оскол – Губкин сосредоточены основная добыча железной руды Курской магнитной аномалии и производство черных металлов.

Харьковская область имеет территорию 31,4 тыс. кв. км. (4-е место в Украине) с населением 2796,5 тыс. человек (3-е место в Украине). В городских поселениях проживает 79,2% населения области. В административном отношении делится на 27 районов, 17 городов, 61 поселок городского типа и 1684 сельских населенных пунктов. Харьков является крупным промышленным и научно-образовательным центром страны.

Ключевой элемент территориальной структуры еврорегиона охватывает наиболее густонаселенную территорию с высокоразвитой инфраструктурой. В пределах этой зоны расположены областные центры Харьков и Белгород, районные центры – Шебекино, Старый Оскол, Губкин, Короча (Россия) и Волчанск, Дергачи, Чугуев (Украина). Здесь сосредоточен основной промышленный и научно-технический потенциал еврорегиона.[1]

Необходимость и важность сотрудничества этих сопредельных областей России и Украины, которые имеют мощный производственный, интеллектуальный и инфраструктурный потенциал очевидна, однако сегодня оно искусственно сдерживается невозможностью его общего использования, отсутствием увязки целей в экономических, социальных и экологических проблемах. Поэтому основная цель еврорегиона – сформировать систему общего пространственного планирования сопредельных территорий России и Украины, отрегулировать закономерный в новых экономических условиях процесс перераспределения социальных функций пограничья, стабилизировать старопромышленные территории, активизировать развитие цивилизованного малого и среднего бизнеса, которые сегодня не может преодолеть барьерное действие границы.

На данный момент эти приграничные территории очень слабо используют свой потенциал и нуждаются в наполнении конкретными проектами. Для активизации украинско-российского трансграничного сотрудничества необходимо привлечение финансовых ресурсов, изучение настоящего состояния связей между областями, определение стратегии развития, а также непосредственно разработка, реализация и мониторинг проектов в рамках еврорегиона.

Создание эффективных механизмов трансграничного сотрудничества является чрезвычайно своевременной задачей как для внутреннего развития сопредельных пограничных регионов, так и для укрепления добрососедских отношений между Украиной и Россией.

Литература: 1. Голиков А.П., Черномаз П.А. Еврорегион «Слобожанщина» как форма трансграничного сотрудничества сопредельных областей Украины и России // Регион: Проблемы и перспективы. – 1997. – №4. – с. 52-54; 2. Голиков А.П., Черномаз П.А. Еврорегион «Слобожанщина» и трансграничное сотрудничество сопредельных Украины и России // Трансграничные проблемы стран СНГ / Отв. ред. В.М. Котляков. – М.: Опус, 2003. – с. 208-210.

УДК 339.924

Христоева М.М.
ЄВРОРЕГІОН «СЛОБОЖАНЩИНА»:
СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

*ХНУ імені В.Н. Каразіна
Наук. керівник: к.е.н., доц. Лантук І.В.*

Міжнародна регіональна співпраця Росії та України має великі перспективи. Це обумовлено багатим історичним минулим, прикордонним географічним положенням, схожістю національних культур. Ми розуміємо трансграничну співпрацю як специфічну міждержавну взаємодію між країнами, розташованим в безпосередньому сусідстві, яке здійснюється з питань охорони і перетину державних кордонів, здійснення туризму, підтримки мирних взаємин, організації міжнародних масових культурних заходів, обміну і передачі економічного, соціального і культурного досвіду.

Отже, метою статті є аналіз транскордонного співробітництва на східному кордоні України та перспектив створення нових єврорегіонів.

Особливу форму співпраці прикордонних територій складають сьогодні «єврорегіони» (назва є неофіційним терміном). Одним з таких єврорегіонів є Слобожанщина, або Слобідська Україна. Ще 1924 року академік Д. Багалій у матеріалах для комісії з делімітації кордону між УРСР та РРФСР на підтвердження подібності прикордонних регіонів писав: «Суджа дуже близька до Сум, Грайворон і Белгород до Харкова і північних повітів Харківщини, Белгород зв'язується з Харковом і рікою Донець, і залізницею» [1]. Саме ці дві області поєднують давні культурно-історичні зв'язки. Вони входять до єдиної історичної області – Слобідської України. Суттю взаємодії в рамках єврорегіонів є досягнення взаємного суспільно – економічного зростання, налагодження і розвиток близької співпраці між економічними, науковими, культурними і муніципальними інститутами регіонів [3].

Єврорегіони в російсько-білоруський-українській прикордонні розглядаються як територіальні інститути довгострокового партнерства, наділені новими компетенціями співпраці і що володіють можливістю концентрувати різні ресурси на найбільш важливих завданнях структурної модернізації

прикордонних регіонів. Особливу роль в розвитку єврорегіонів грають інновації і орієнтація місцевих економік на структурні зрушення у напрямі збільшення частки високотехнологічних виробництв і сектора послуг. Великою перевагою створення єврорегіону є також і мовна близькість областей: при проведенні торгово-економічних та культурно-освітніх заходів не виникатиме проблеми мовного бар'єра (що є однією з причин повільного розвитку транскордонного співробітництва на західному кордоні). Для активізації міжрегіональної і прикордонної співпраці з орієнтацією на стабілізацію під час кризи і надалі на стійке економічне зростання регіонів прикордонні, доцільно підсилити його проектну спрямованість, тобто організувати спільну діяльність центральних і регіональних властей, бізнесу, громадських, освітніх і наукових організацій за рішенням конкретних проблем розвитку територій, що співробітничать.

В Законі України «Про транскордонне співробітництво» передбачено, що «державна фінансова підтримка може надаватися проектам (програмам) транскордонного співробітництва, які мають достатню аргументацію щодо ефективного розв'язання актуальних проблем і були відібрані на конкурсній основі»[2]. Однак джерела та механізми надання такої підтримки з боку нашої держави не визначаються. Серед проблем, що гальмують розвиток транскордонного співробітництва на українсько-російському кордоні, слід назвати такі: немає цілісної концепції політики щодо регіонального розвитку держав; не розроблено інституційних засад регіонального розвитку на національному рівні; низький рівень залучення до розвитку транскордонного співробітництва представників бізнесу і суспільного сектора; місцеві органи влади сприймають транскордонне співробітництво як зовнішньоекономічну діяльність; місцеві органи влади не готові сприяти розвитку транскордонного співробітництва як сфери, що вимагає від них координуючої функції.

В якості висновків відмітимо, що існує потреба формування системи транскордонної співпраці, що забезпечить:

- допомогу організаціям, інституціям та зацікавленим особам у реалізації проектів транскордонної співпраці;
- доступ до інформації щодо коштів, призначених на розвиток транскордонного співробітництва;
- постійний моніторинг проблем (потреб) транскордонної співпраці;
- обмін досвідом з питань транскордонної співпраці, представлення позитивних прикладів практичної співпраці у рамках єврорегіонів;
- пошук та зв'язок партнерів по транскордонній співпраці в рамках програм ЄС.

Література: 1. Голиков А.П., Черномаз П.А. Еврорегион «Слобожанщина» как отражение исторической общности сопредельных областей Украины и России // www.megapolis.kharkov.ua; 2. Закон України «Про транскордонне співробітництво» (26.06.2004 р. №1861-IV) // Газета «Голос України», 22 липня 2004. 3. Россияне об Украине, украинцы о России. Левада-Центр. – Москва, 2009. Киевским международным институтом социологии. – Киев, 2009. // Режим доступа к изд.: <http://www.levada.ru/press/2009110507.html>

УДК 339.923

Черномаз П.А.
ПЕРСПЕКТИВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ УКРАИНСКО-РОССИЙСКОГО
ТРАНСГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В РАМКАХ
ЕВРОРЕГИОНА «СЛОБОЖАНЩИНА»

*ГП «Харьковстандартметрология»,
ХНУ им. В.Н. Каразина*

Перспективы трансграничного сотрудничества соседних регионов Украины и России, в том числе Харьковской и Белгородской областей в рамках еврорегиона «Слобожанщина», напрямую зависят от действия следующих факторов: 1) геополитического (стратегичность украинско-российских отношений); 2) экономического (кооперационные связи, формирование транснациональных хозяйственных структур и др.); 3) интеграционного (сглаживание «барьерных» эффектов при интеграции Украины и России в европейское и мировое сообщество); 4) транспортно-географического (транзитность территории); 5) экологического (совместное решение проблем загрязнения вод бассейна реки Северский Донец и др.); 6) социокультурного (общее культурное пространство, этническая близость, подкрепляемые родственными связями, общественным взаимовлиянием); 7) научно-исследовательского (объединение усилий в сфере научно-исследовательских работ, вузовской подготовки специалистов); 8) информационного (углубление сотрудничества в информационной сфере, в том числе по созданию маркетингового банка данных).

Развитие сопредельных областей Украины и России, которые имеют мощный производственный, интеллектуальный и инфраструктурный потенциал сегодня искусственно сдерживается невозможностью его совместного использования, отсутствием увязки целей в экономических, социальных и экологических программах. Это, кроме того, усиливает социальный градиент вдоль границы. Задача еврорегионов «Слобожанщина», «Днепр», «Ярославна», а также планируемого еврорегиона на границе Ростовской области и Донбасса – сформировать систему общего пространственного планирова-

ния сопредельных территорий Украины и России, отрегулировать закономерный в новых экономических условиях процесс перераспределения социальных функций пограничья, стабилизировать старопромышленные территории, активизировать развитие цивилизованного малого и среднего бизнеса, который сегодня не может преодолеть барьерное действие границы.

Существует по крайней мере пять первоочередных задач, которые требуют совместного решения региональными властями Харьковской и Белгородской областей.

Первая задача связана с активизацией трансграничной кооперации и торговли. Хотя торговые связи Харьковщины и Белгородчины внутри СНГ почти полностью сосредоточены на России и Украине, наблюдается высокая зависимость объемов взаимной торговли от барьерных функций границы. Инновационная модель еврорегиона предусматривает увеличение прозрачности границы (на базе европейской концепции «умных границ») для легальных товарных потоков и поддержку экспортеров высокотехнологичной продукции (прежде всего машиностроения), в том числе путем создания приграничного выставочного комплекса «Экспоцентр «Слобожанщина».

Вторая задача – улучшение транспортной инфраструктуры еврорегиона. Открытие международного автомобильного пункта пропуска Нехотеевка – Гоптивка в июне 2002 года не решило вопрос ликвидации «пробок» и задержек автотранспорта. Выходом из ситуации является создание обходных транспортных маршрутов в дополнение к магистральному. Перспективным совместным проектом является строительство аэропорта на границе Белгородской и Харьковской областей.

Третьей задачей вытекает из отсутствия согласованной экологической политики, в том числе в части трансграничного переноса загрязнений и совместной ликвидации чрезвычайных экологических ситуаций. Прежде всего это касается основного водного ресурса региона – Северского Донца, а также его притоков. Реализация этого проекта в рамках еврорегиона позволит внедрить единые европейские стандарты охраны окружающей среды.

Четвертая задача четко проявилась в последние годы на рынке труда. Традиционно тесные связи промышленности, науки и образования, разорванные после развала СССР, частично восстановились, но уже на другой основе и не в прежнем объеме. Возникший разрыв в оплате труда и уровне социальной защиты (в пользу Белгородской области) определяет сегодня односторонний поток трудовой миграции в сторону России. Создание общего цивилизованного рынка труда позволит не только предотвратить развитие интеллектуальной асимметрии пограничья, но и значительно усилить человеческий потенциал еврорегиона.

Пятая задача – создание региональной маркетинговой информационной системы еврорегиона «Слобожанщина» с целью привлечения инвестиций в проекты путем применения маркетинговых инструментов для повышения известности и улучшения имиджа его территории, ориентации региональной политики на реальные потребности рынков и возможности их предоставления еврорегионом [1].

Важную роль в решении перечисленных задач может сыграть развитие трансграничного сотрудничества на базе еврорегиона «Слобожанщина» [2-4]. Одними из наиболее перспективных проектов, заявленных для реализации в рамках еврорегиона «Слобожанщина», являются:

- строительство международного российско-украинского аэропорта «Белгород-Харьков» вблизи государственной границы;
- открытие выставочного комплекса «Экспоцентр «Слобожанщина» на базе магистрального автомобильного пропуска Гоптивка-Нехотеевка, который по нашим расчетам [5] почти совпадает с географическим центром еврорегиона «Слобожанщина» и находится ближе всего ко всем населенным пунктам территории еврорегиона с учетом расселения населения и транспортной доступности;
- проект трансграничного сотрудничества «Разработка комплексного плана оздоровления бассейна реки Лопань»;
- создание сети трансграничных туристических маршрутов «Природное и историческое наследие Слобожанщины» с целью использования рекреационного потенциала еврорегиона;
- формирование трансграничных экономических кластеров (строительного, фармацевтического, туристического, финансового и др.);
- создание региональной маркетинговой информационной системы еврорегиона «Слобожанщина».

Кроме того, непосредственно на приграничных территориях ввиду наличия широкой потенциальной сферы деятельности по деловому сотрудничеству следует тщательно смоделировать территориальную структуру всего еврорегиона, что требует совместной работы ученых-регионалистов и представителей местных органов власти по разработке стратегической программы регионального развития.

Одним из вопросов, требующих разрешения для дальнейшего эффективного развития еврорегиона «Слобожанщина», является создание четкой управленческой структуры. Исходя из опыта, который уже приобретен при создании трансграничных регионов, организационная структура еврорегиона может состоять из таких основных элементов, как: совет, президиум, секретариат, ревизионная комиссия и рабочие группы. Эти органы должны

выполнять координационные, совещательные и представительские функции, направленные на решение задач еврорегиона.

Финансирование руководящих органов еврорегиона должно обеспечиваться каждой стороной согласно установленным критериям и приоритетам. Для поддержания деятельности рабочих групп привлекаются целевые средства, предусмотренные в государственных и местных бюджетах на решение конкретных проблем и реализацию общегосударственных и региональных программ, а также средства зарубежных донорских программ (в частности, Европейского фонда регионального развития). С целью финансирования международных проектов при участии иностранных инвесторов целесообразно создать региональный международный инвестиционный банк или финансовую группу.

Литература: 1. Черномаз П.А. Проект создания региональной маркетинговой информационной системы еврорегиона «Слобожанщина» // Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин: Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції, 6 грудня 2008 р. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2008. – с. 248-252; 2. Голиков А., Черномаз П. Еврорегион «Слобожанщина» как форма трансграничного сотрудничества сопредельных областей Украины и России // Регион: Проблемы и перспективы. – 1997. – №4. – с. 52-54; 3. Черномаз П.А. Еврорегион «Слобожанщина» – перспективы трансграничного сотрудничества Харьковской области // Вестник торгово-промышленной палаты: Совместный выпуск Харьковской и Белгородской торгово-промышленных палат. – 2002. – №11. – с. 15-16; 4. Голиков А.П., Черномаз П.А. Еврорегион «Слобожанщина» и трансграничное сотрудничество Украины и России // Трансграничные проблемы стран СНГ / Отв. ред. В.М. Котляков. – М.: Олус, 2003. – с. 208-210; 5. Черномаз П.А. Определение центра территории еврорегиона «Слобожанщина» с учетом расселения населения и транспортной инфраструктуры // Регіон: стратегія і пріоритети. – 2006. – №4. – с. 59-63.

УДК 339.94(477:470+571)

Черняева И.Н.

ВЗАИМНЫЕ СВЯЗИ УКРАИНЫ И РОССИИ В КОНТЕКСТЕ МОДЕРНИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ

*ХНУ им В.Н. Каразина,
Науч. рук.: к.э.н., Гончаренко Н.И.*

Украина имеет огромные потенциальные возможности приграничного и трансграничного сотрудничества, так как она имеет очень выгодное географическое месторасположение. Однако самым главным и ведущим партнером Украины была и остается Россия. Это обусловлено как географически, историческими, так и множеством других факторов [2]. В последние

годы наблюдается тенденция развития и оживления экономических связей между этими двумя государствами, особенно в сфере торговли товарами. Эти обстоятельства обуславливают особенную актуальность для украинской экономической науки исследования сотрудничества Украины с Россией.

Изучением развития экономического сотрудничества между Украиной и Россией занимается множество ученых-экономистов, таких как П. Бельенский, Л. Вардомский, В. Геец, А. Голиков, А. Лебедев, Е. Ленчук, В. Ляшенко, Ю. Макогон, А. Филипенко, А. Шурубович и др. Однако, по нашему мнению, развитие экономических отношений Украины и России нуждается в более детальном изучении.

Целью данной статьи является оценка уровня развития внешнеэкономических отношений и сотрудничества России и Украины. Научная новизна данного исследования заключается в предложении рекомендаций по улучшению и укреплению украино-российских экономических отношений.

Модернизация экономики – одна из приоритетных задач, стоящих перед Россией и Украиной. Под модернизацией страны понимается структурные, технологические и институциональные изменения в экономике, приводящие к росту качества и производительности труда, повышению в ВВП высокотехнологичных производств, улучшению качества жизни населения и в конечном итоге к увеличению конкурентоспособности экономики страны в мировой экономике [1]. Понятия и процессы модернизации и конкурентоспособности тесно взаимосвязаны. Модернизация – необходимое условие роста конкурентоспособности страны. Конкурентоспособность страны определяется ее способностью осуществлять непрерывную модернизацию экономики и обеспечивающих ее деятельность институтов.

По уровню конкурентоспособности Россия и Украина находятся на среднем мировом уровне. Так, по индексу глобальной конкурентоспособности в 2008 году Россия занимала 58-е место из 131 стран, а Украина – 73-е. В рейтинге Международного института развития менеджмента, публикуемого в ежегоднике мировой конкурентоспособности, в 2008 году из 55 стран Россия занимала 43-е место, Украина – 46-е [3]. Показателями, отражающими реальную конкурентоспособность страны являются объем ВВП на душу населения, объем экспорта, отчасти импорта, привлеченные в страну прямые иностранные инвестиции на душу населения. Согласно этим показателям Россия находится на уровне близком к среднемировому, а Украина – ниже среднемирового уровня. Это означает, что обеим странам есть куда стремиться в плане укрепления своих конкурентных позиций.

Двустороннее сотрудничество может влиять на модернизацию экономики прямо и опосредованно. Прямое влияние связано с: а) взаимным транс-

фертом технологических и управленческих нововведений; б) взаимными инвестициями; в) перемещением управленческих кадров между странами, что позволяет повысить конкурентоспособность национальных компаний; г) взаимным слиянием и поглощением компаний, что позволяет повысить капитализацию, оптимизировать деятельность компаний, укрепиться на рынках друг друга. Косвенное влияние определяется эффектами, которые создают взаимная торговля товарами и услугами, а также трудовые миграции, прежде всего в виде доходов, получаемых бюджетом, компаниями и физическими лицами. Эффективность как прямого, так и косвенного влияния отражается в повышении доли страны в мировом экспорте, увеличении в национальном экспорте доли высокотехнологичной продукции, росте привлекательности экономики для иностранных инвесторов.

Украина остается крупнейшим торгово-экономическим партнером России среди стран СНГ и одним из крупнейших среди всех стран мира, а Россия – крупнейший торговый партнер Украины [4]. В частности, в 2009 году доля Украины в общем товарообороте России составила 5,8% (в 2008 году – 5,4%), а доля России в товарообороте Украины со всеми странами – 23,3%. Общий объем экспорта товаров из Украины в Россию в 2009 году составил 8495072,3 тыс. дол. США, а импорт из России – 13235774,4 тыс. дол. США. Соответственно, сальдо торгового баланса было отрицательным и составило –4740702,1 тыс. дол. США [3]. Для взаимной торговли России и Украины характерно устойчивое превышение российского экспорта. В свою очередь, для России Украина крайне важна как страна, обеспечивающая транзитные поставки природного газа и нефти в Европу. За 2009 год Украина предоставила России услуги на сумму 3452191,6 тыс. дол. США, а, в свою очередь, Россия Украине – на 652017,6 тыс. дол. США. Таким образом, сальдо баланса по услугам было положительным и составило 2800174,0 тыс. дол. США [3]. Высокая степень торговой взаимосвязанности помимо исторических факторов объясняется соседством и близостью к России регионов промышленного ядра Украины.

Украина из стран СНГ является наиболее привлекательной для российского капитала. На конец 2009 года российские инвестиции составили 2061,5 млн. дол. США, что составляет 5,3% от общих поступлений иностранных инвестиций в Украину [3]. Российские капиталовложения занимают первое место среди зарубежных инвестиций именно в производственных украинских отраслях [4]. Реальные объемы российских инвестиций складываются из капиталов, поступивших в Украину через оффшорные зоны, а также из реинвестированных прибылей, полученных российскими компаниями и банками в Украине. Украинские инвестиции в Россию зна-

чительно уступают по объемам встречным российским вложениям. В 2009 году они составили 5778,5 млн. дол. США [3]. Украинские компании с помощью инвестирования в российскую экономику решают задачи укрепления своих позиций на российском рынке.

Таким образом, на основе проведенного исследования можно сделать определенные выводы. В целом взаимные экономические связи способствуют модернизации обеих стран. Однако, несмотря на сравнительно большой объем взаимного товарооборота, он мог бы быть заметно больше при более глубоком и свободном экономическом сотрудничестве. Соответственно взаимная свободная торговля оказывала бы более сильное влияние на модернизацию экономики стран. Также существуют барьеры, препятствующие модернизации экономик, – это квоты, антидемпинговые и специальные пошлины. Россия ограничивает ввоз на свою территорию украинского сахара, спирта, металлопродукции, включая трубы, мясной и молочной продукции, а Украина сдерживает импорт из России кондитерских изделий, сахара, некоторых строительных материалов, электрических ламп. Довольно широко применяются и нетарифные ограничения, связанные с ужесточением требований к качеству продукции.

В связи с глобальным финансово-экономическим кризисом 2009г. экономические трудности подталкивают страны к наращиванию взаимного сотрудничества, к его углублению и усилению ориентации на разработку новых технологий и повышение на этой основе экспортного потенциала в отношении третьих стран. Важным условием для осуществления этого является восстановление доверительных отношений между Россией и Украиной, создание институциональных форм научно-технического сотрудничества с широким участием как государственных, так бизнес-структур.

Литература: 1. Л.Б. Вардомский *Взаимные экономические связи в контексте модернизации экономики России и Украины.* / *Экономика прогнозирования.* – 2009. – №1. – с. 77-89; 2. Голиков А., Черномаз П. *Еврорегион «Слобожанщина» как форма трансграничного сотрудничества сопредельных областей Украины и России.* / *Регион: Проблемы и перспективы.* – 2007. – №4. – с. 52-54; 3. *Офиц. сайт Госкомитета статистики Украины* – www.ukrstat.gov.ua; 4. *Офиц. сайт «Российская Бизнес-газета»* – www.rg.ru/bussines/.

Шилов В.В., Тимохин А.Б.

ГРАЖДАНСКОЕ ОБЩЕСТВО КАК ГАРАНТ СТАБИЛЬНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ

*Уральский гос. экономический университет, Россия
г. Березники, ГОУ ВПО*

Кафедра общественных наук филиала Уральского государственного экономического университета в г. Березники в ходе социологического исследования «Проблемы формирования гражданского общества в провинциальном регионе» провела опрос представителей учащейся молодёжи г. Березники. Цель проведённого социологического опроса – показать отношение молодёжи г. Березники к деятельности представителей местной власти и городских СМИ и их информированности об Административной реформе, одобренной распоряжением Правительства РФ от 25 октября 2005 года за № 1789-р.

В январе 2010 года нами был завершён опрос 300 учащихся и студентов трёх березниковских филиалов вузов: Уральского государственного экономического университета, Пермского государственного университета, Пермского государственного технического университета, двух учебных заведений СПО: Березниковский политехнический техникум и Березниковский строительный техникум, а также были опрошены старшеклассники двух общеобразовательных средних школ № 2 и № 14 (в возрасте от 16 до 27 лет).

Несколько слов стоит сказать и о городе Березники Пермского края, который сегодня является вторым по социально-экономическому потенциалу населённым пунктом Западного Урала (после краевого центра – г. Перми) с численностью 168 тысяч жителей (на 1 января 2010 г.)

Березники отличаются чрезмерной концентрацией промышленного потенциала и особенно тяжёлой промышленности, её базовых отраслей.

В экономике города сосредоточено 13,8% промышленно-производственных основных фондов Пермского края. На предприятия химического комплекса приходится 87,3% основных фондов и 79,2% промышленной продукции Березников, на топливно-энергетический соответственно 8,2% и 8,8%, тогда как комплекс по производству товаров народного потребления объединяет 1% фондов и производит 6,7% промышленной продукции. Слабо развито машиностроение (1,2% фондов и промышленной продукции города).

Ряд промышленных предприятий города являются (и официально признаны) монополистами на российском рынке. Таковыми являются:

– ОАО «Уралкалий» (производит более половины калийных удобрений страны);

- ОАО «Корпорация ВСМПО-АВИСМА», титаномагнийевый комбинат (титан, магний, магниевые сплавы);
- ОАО «Березниковский содовый завод» (кальцинированная и каустическая сода, более 50 видов другой продукции, в т.ч. пищевая сода, хлористый барий, хлорная известь, бертолетова соль, соляная кислота и др. химикаты);
- ОАО «Азот» (аммиачная селитра, карбамид и прочие азотосодержащие удобрения).

Город Березники известен и тем, что здесь прошли детские и юношеские годы будущего президента России Б.Н. Ельцина (окончил в 1949 году среднюю школу № 1 им. А.С. Пушкина).

Сегодня, несмотря на мировой кризис, уровень безработицы в Березниках один из самых низких в Пермском крае. Более того, градообразующие предприятия испытывают нехватку квалифицированных кадров и проблема «трудовых ресурсов» для города в скором будущем будет ощущаться всё сильнее, так как трудоспособное население (особенно березниковская молодёжь) при первой возможности уезжает в крупные города (Москва, Санкт-Петербург, Екатеринбург и Пермь), другие субъекты РФ.

К сожалению, последние два десятилетия смертность в Березниках превышает рождаемость, наряду с «отрицательным» сальдо миграций. Так, по последней переписи в СССР (1989 г.) население Березников составляло 203,1 тысячи человек, то результаты переписи РФ 2003 года показали уже только 169 тысяч жителей. Борьба за «трудовые ресурсы» начинается во многих регионах РФ, и в ближайшие годы, на наш взгляд, эта борьба будет обостряться. Поэтому для региональных и местных властей – создание «комфортных условий проживания граждан» – выходит на первый план.

Но кроме развития инфраструктуры (экономической и социальной) немалую роль играет «политический аспект», в нашем случае – видит ли молодёжь «полноценное гражданское общество в провинциальном регионе»?

С этой целью мы и провели вышеуказанный социологический опрос.

Первоначально отметим, что Административная реформа, одобренная распоряжением Правительства РФ от 25 октября 2005 года за № 1789-р, несмотря на экономический кризис, продолжается во всех регионах страны. В рамках реформы нами и был осуществлён мониторинг изучения динамики общественного мнения (как отмечалось – только учащейся березниковской молодёжи) в отношении качества и доступности услуг, предоставляемых населению государственными и муниципальными учреждениями и организациями.

В анкете респондентам сразу был задан вопрос «Считаете ли Вы себя получателем «государственных услуг?», и мы получили следующие ответы:

- Да, и я знаю, что и когда нужно требовать от властей – 82 человека (27,3%),
- Нет, не считаю, никогда об этом не задумывался – 57 человек (19%),
- Я надеюсь только на себя и на своих близких – 78 человек (26%),
- Затрудняюсь ответить – 82 человека (27,3%).

В трёх анкетах было написано: «Да, но не всегда знаю, когда имею право рассчитывать на их получение», «Государство не всегда даёт то, что обещает» и «Я считаю себя получателем, но не вижу в этом пользы»...

На наш вопрос: «Если Вы получали «государственные услуги», то получали их как?» респонденты отметили:

- Бесплатно – 150 человек (50%),
- Платно – 87 человек (29%),
- Приходилось иметь дело с коррупционерами – 20 человек (6,7%)
- Затрудняюсь ответить – 16 человек (5,3%),
- Не получал (а) – 33 человека (11%).

Тем не менее, и, прежде всего, нужно отметить низкую степень информированности молодёжи о ходе административной реформы. Полную информацию об административной реформе имеют только 2,7% опрошенных. Остальные либо ничего о ней не слышали (81,3%), либо знают только о факте её проведения (16,0%).

Почти 60% опрошенных ничего не знают и о приоритетах реформы. 25% признались, что вообще не понимают сути реформы, а 48% экспертов лишь частично понимают суть этих преобразований.

Это выводит на первый план проблему неготовности, рыхлости самой реформы. Если даже «самая отзывчивая часть интеллигенции» – молодёжь, в том числе и вузовская – до конца не понимает её сути.

Вторая проблема – это влияние средств массовой информации на мнение молодёжи города. Опрос показал, что мнение о коррумпированности чиновников в значительной степени складывается под влиянием российских средств массовой информации.

А вот на вопрос анкеты: «Считаете ли Вы, что городские средства массовой информации (СМИ) полностью освещают деятельность местных властных структур?» были получены следующие ответы:

- Да, местные СМИ дают нам полную картину их работы – 25 (8,3%);
- Освещают, но частично – 202 человека (67,3%);
- Мы не получаем от СМИ города правдивой информации – 65 (21,7%).

Несколько человек написали: «То, что освещают городские СМИ, нельзя назвать деятельностью местных властных структур», «Они часто врут или умалчивают», «Городские СМИ мне не интересны» и три человека (1%) вообще затруднились дать ответ на этот вопрос.

Находясь под сильным информационным воздействием со стороны СМИ, гражданское общество в провинции, во-первых, легко поддаётся лобовому манипулированию, а, во-вторых, имеет слабо выраженную потребность в отстаивании своих интересов и очень короткий список претензий к местной и региональной исполнительной власти.

В заключение опроса безрезниковскую молодёжь попросили ответить на такой вопрос: «Какие недостатки в работе органов исполнительной власти надо устранить в первую очередь?» Ниже приведены ответы в порядке убывания (респондентам предлагалось выбрать до 5 вариантов ответов):

1. Отсутствие реакции на обращение граждан – 103 чел. (34,3%);
2. Низкое качество услуг – 87 человек (29%);
3. Уход чиновника от ответственности – 79 человек (26,3%);
4. Некомпетентность чиновников – 75 человек (25%);
5. Оторванность аппарата от реальных проблем граждан – 74 (24,7%);
6. Раздутость аппарата чиновников – 57 человек (19%);
7. Недоступность чиновников для граждан – 50 человек (16,7%);
8. Коррупционность чиновников – 50 человек (16,7%);
9. Несоблюдение законов – 41 человек (13,7%);
10. Подмена законов инструкциями – 11 человек (3,7%).

Девять опрошенных (3%) выбрали вариант «Затрудняюсь ответить».

Мы не выясняли, сколько реально административной реформой охвачено подразделений органов исполнительной власти. Но, видимо, реформа идёт частично, затрагивая лишь некоторые стороны оказания услуг населению, в частности, как показал наш опрос – молодёжи.

Возможно, что и сами руководители органов исполнительной власти не всегда понимают суть административной реформы, или она воспринимается как помеха проводимым мероприятиям, что и вызывает некоторое сопротивление. Возможно, при «провозглашённой» в России на федеральном уровне в начале XXI века концепции «вертикали власти», руководители большинства органов исполнительной власти будут и дальше считать, что внедрение административной реформы (да и всех остальных) должно начинаться не с низу (с конкретных учреждений), а сверху (с федерального и регионального уровня).

Подводя итог, можно отметить, что общероссийская «беда» любых новшеств – это проблемы по внедрению приоритетов реформ, их недостаточное

финансирование, материально-техническое оснащение, нормативно-правовое обеспечение реформ, принятие административных регламентов. И, самое главное, руководители органов исполнительной власти (ОИВ) до сих пор серьёзно не воспринимают работу по взаимодействию с гражданским обществом.

Проблему взаимодействия учреждений ОИВ с гражданским обществом нужно выделить особо и самым серьёзным образом исследовать социологам, политологам, юристам, экономистам.

К сожалению, сегодня в РФ (в многочисленных учреждениях) ещё не созданы реальные механизмы взаимодействия с гражданским обществом, чего требует та же Административная реформа. Во многих учреждениях, где такая работа всё-таки ведётся, нужно отметить, что высокой эффективности, по оценке самих руководителей, она не имеет.

Зачастую эта деятельность носит формальный характер, не основывается на административных регламентах и стандартах услуг. Такое положение дел сложилось не вчера и не сегодня, оно имеет свои причины. Однако активизация работы органов исполнительной власти в этом направлении может и должна положительно повлиять на открытость и прозрачность органов власти, на снижение сроков оказания услуг и, в конечном счёте, на повышение степени удовлетворённости населения качеством получаемых государственных услуг.

Помня, что работа с гражданским обществом является важным звеном в деятельности исполнительных органов, нужно отметить противоречивость сложившейся ситуации. Дело в том, что самому гражданскому обществу, как мы уже отмечали выше, это не очень нужно, кроме отдельных его активных представителей. Причина ещё и в том, что, поскольку административная реформа начата высшей властью, её необходимость слабо осознаётся населением. Этому не способствуют и социальные характеристики гражданского общества в провинции.

Все отмеченные проблемы характеризуют не только особенности хода административной реформы в отдельном городе Березники Пермского края, но и специфику формирования гражданского общества в провинции РФ.

Шуба М.В.
ІННОВАЦІЇ ЯК ФАКТОР МІЖНАРОДНОЇ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

ХНУ імені В.Н. Каразіна
Наук. керівник: проф. Голюков А.П.

В аспекті сучасних процесів інтеграції та глобалізації світового простору на перше місце часто виходять питання конкурентоспроможності країни, яка, в свою чергу, багато в чому визначається показниками конкурентоспроможності її регіонів. У сучасних соціально-економічних і політичних умовах у нашій країні досить актуальним стає питання про забезпечення збалансованого економічного зростання на основі підвищення конкурентоздатності регіонів. Це вказує на наукову і практичну актуальність даного дослідження. Серед наявних в літературі визначень поняття конкурентоспроможності перспективною видається наступна інтерпретація: «Конкурентоспроможність регіону (КСР) – це обумовлене економічними, соціальними, політичними та іншими факторами положення регіону і його окремих товаровиробників на внутрішньому і зовнішньому ринках, що відображається через показники (індикатори), які адекватно характеризують такий стан і його динаміку» [4].

У визначенні КСР регіону фігурує таке поняття як «фактори». Щодо змісту даних факторів існують різні позиції. В літературі поняття «фактори» часто ототожнюється з поняттям «джерела» КСР регіону. Розмежуємо ці поняття наступним чином. Джерела – це ресурси регіону. Фактори – все те, що може забезпечити і впливає на найкраще використання наявних ресурсів, актуалізацію потенційних ресурсів і створення нових ресурсів, тобто все те, що впливає на перетворення ресурсів в конкретні переваги.

З приводу факторів, що забезпечують КСР регіону, позначимо три групи поглядів: кластерний підхід; інноваційна система регіонів; всі інші фактори створення конкурентоспроможного регіону.

Відповідно до кластерної концепції КСР певного регіону залежить від наявності кластеру взаємозалежних галузей. Кластери – сконцентровані за географічною ознакою групи взаємозалежних підприємств, спеціалізованих постачальників послуг, а також пов'язані з їх діяльністю некомерційні організації та установи в певних галузях, що конкурують, але разом з тим і взаємодоповнюють один одного [3]. Саме кластери створюють критичну масу, необхідну для конкурентного успіху в певних галузях. Тому одне із завдань у системі підвищення конкурентоздатності регіону – виявити потенціал кластеризації регіону.

Другу групу поглядів об'єднує пов'язування КСП регіону з наявністю інноваційної системи. Вони відображають факт накопичення знання і роль історичного шляху розвитку в забезпеченні життєздатності регіонів. Накопичення знань та інститутів, що сприяють нововведенням, згідно еволюційним теоріям, підвищує життєздатність регіонів і має першорядне значення в забезпеченні національної КСП. Суть підходу в тому, що взаємодія інститутів, зв'язків постачальників-споживачів і інших агентів викликає критичну масу знань. Підхід містить інтегральну роль інститутів в накопиченні технологічних можливостей і в економічні зміни, а також роль нововведень у створенні та збереженні КСП. Ставка на інновації в конкурентній боротьбі є сьогодні більш перспективним підходом. Зрештою перемогу в конкурентній боротьбі отримують ті учасники ринку, які займають атакуючу позицію в інноваційному суперництві. Який би не був високий ризик нововведень, нездатність до їх здійснення породжує ще більший ризик [1].

До окремої групи віднесені фактори, які або представлені лише у сучасному варіанті, або ще не стали об'єктом уваги дослідників. Наприклад, роль держави в забезпеченні КСП регіону. Є думка, що створення конкурентної переваги регіону здійснюється шляхом особливої політики, яка сприяє певним галузям в момент, коли вони стають слабкими.

Крім того, важливе економічне значення знову набуває економіко-географічне положення регіону, яке було у середині 90-х рр. оголошено неважливим.

Зростання у світі цінностей здорового способу життя і підходів сталого розвитку підвищує рекреаційну цінність регіонів, де для цього є умови, даючи шанс забезпечення переваг цих регіонів.

В якості окремого чинника виділяють образ регіону, або в термінах економічної психології, імідж регіону, його репутація. Регіон як специфічний «товар» також є об'єктом вибору цільових споживачів: інвесторів (як місця розміщення капіталу), бізнесменів (як місця розміщення торговельних і виробничих операцій), мешканців (як місця проживання), працівників (як місця роботи), керівників та політичних діячів (як місця проведення ділових і політичних заходів), туристів і т.д. Імідж регіону може надавати як стимулюючий, так і гальмівний вплив на поведінку цільових споживачів. Управління іміджем служить підвищенню КСП регіону.

На нашу думку, інноваційний підхід у підвищенні міжнародної конкурентоспроможності є одним із найбільш перспективних на сьогоднішній день. Саме тому розглянемо цей підхід більш детально.

Досвід таких високорозвинених країн світу як США та ЄС показує, що створення постіндустріального суспільства, підвищення міжнародної кон-

курентоспроможності можливе лише на інноваційній основі при максимальному використанні інноваційного потенціалу регіонів. Адже створення та реалізація принципово нової продукції відіграє вирішальну роль в посиленні конкурентних позицій товаровиробників на світових ринках.

Це, як відомо, можливо лише за умов ефективної Національної інноваційної системи (НІС), яка формується індивідуально в кожній країні і включає такі підсистеми — сфера науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР); освіта і професійна підготовка ; інноваційна інфраструктура; виготовлення конкурентоспроможної продукції та послуг; інституції правового, соціального й фінансового характеру.

Таким чином, під інноваційною конкурентоспроможністю регіону ми розуміємо спроможність суб'єктів регіону проводити активну інноваційну діяльність і тим самим впливати на зростання економіки території та підвищувати конкурентоспроможність країни в цілому. Конкурентоспроможність регіону на відміну від конкурентоспроможності національної економіки, відрізняється непрямою конкуренцією регіонів в межах єдиної економічної системи. Регіон вважаємо конкурентоспроможним, якщо участь його компаній у підвищенні міжнародної конкурентоспроможності країни є вагома. Тобто регіональна економіка, в якій переважає сировинна структура промисловості, конкурентоспроможна, якщо є необхідною ресурсною базою для промислово розвинених регіонів. Визначальною є інноваційна складова їх конкурентоспроможності та динаміки галузевої структури з випереджувальним розвитком технологічного сектора національної економіки.

Література: 1. Важенин С.Г., Злоченко А.Р., Татаркин А.И. Конъюнктура конкурентоспособности региона // Регион: экономика и социология. – 2004. – №3. с. 23-38; 2. Голиков А.П., Казакова Н.А., Прав Ю.Г. Региональная политика и экономическое развитие: европейский контекст: Учебное пособие – Харьков: Экограф, 2009. – 240 с.; 3. Портер М. Международная конкуренция. Пер. с англ. – М.: Международные отношения, 1998. – 397 с.; 4. Селезнев А.З. Конкурентные позиции и инфраструктура рынка России. – М.: Юристъ, 1999. — 384 с.

УДК 316

Щербата Н.З.

**ПОГЛИБЛЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
НА УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОМУ КОРДОНІ**

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Поглиблення транскордонного співробітництва України з Російською Федерацією відкриє нові можливості для активізації господарської діяльно-

сті на прикордонних територіях й підвищення їх конкурентоспроможності. Таке об'єднання зусиль для вирішення спільних та ідентичних проблем найбільш ефективно здійснюється через реалізацію транскордонних проєктів у різних сферах суспільного життя. Розвиток прикордонного співробітництва на східному кордоні, поряд із завданнями економічної та культурної співпраці, має на меті подолання суперечностей, що виникли внаслідок дезінтеграції СРСР.

На російсько-українському кордоні для вирішення різних питань прикордонного співробітництва у 1993 р. за ініціативою Харківської (Україна) та Белгородської (Росія) областей було створено Раду керівників прикордонних областей Російської Федерації та України [4, 432-438].

На українсько-російському кордоні функціонують три євро регіони («Дніпро», «Слобожанщина», «Ярославна») та планується створення ще двох («Азов», «Донбас»).

У квітні 2003 р. створено євро регіон «Дніпро», що охоплює Чернігівську область України, Брянську область Росії та Гомельську область Білорусі. У листопаді 2003 р. між Харківською областю України та Білгородською областю Росії підписано Угоду про утворення євро регіону «Слобожанщина». За «Державною програмою розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 рр.» ці євро регіони отримали фінансування на поліпшення стану екологічного середовища, підвищення рівня зайнятості населення та покращення стану водних.

У квітні 2007 р. підписана Угода про створення євро регіону «Ярославна» на території російської Курської й української Сумської областей. За період діяльності євро регіону «Ярославна» досягнуто позитивних результатів у співробітництві на рівні міст та районів, освіти, культурі, спорті, туризмі, молодіжній сфері, облаштуванні інфраструктури кордону [1].

В Азовському регіоні створюється євро регіон «Азов», метою якого є активізація соціально-економічних, науково-технічних, культурних та інших зв'язків між територіально-адміністративними одиницями України та Росії в процесі спільного вирішення загальних проблем; збереження, збільшення й раціональне використання ресурсів Азовського моря; збереження унікальної природи Приазов'я; підвищення якості життя мешканців регіону.

Створення євро регіону «Донбас» між Луганською та Ростовською областями допоможе розв'язанню багатьох соціально-економічних питань, актуальних для цих транскордонних регіонів. Основою євро регіону «Донбас» повинен бути логістичний комплекс. Реалізація проєкту євро регіону «Донбас» дозволить створити потужний транспортний коридор з відповідною інфраструктурою. У перспективі це дасть можливість створити багатопрофільні

комплекси та обслуговуючі інфраструктури. Перспективним є використання річкової, залізничної та автомагістральної інфраструктури зазначеного регіону в транзитному вантажообігу [2].

В освітній сфері найбільшим проектом східного кордону з 2003 р. є діяльність Прикордонного білорусько-російсько-українського університетського консорціуму. Створені горизонтальні зв'язки між провідними традиційними школами 10 класичних університетів дозволили підвищити мобільність студентів та викладачів в умовах зростаючої конкуренції навчальних центрів Європи.

Традиційними стали щорічні виставки-ярмарки у Харківській області (Великий Слобожанський ярмарок), Курській області (Міжнародний універсальний оптово-роздрібний Курсько-Корейський ярмарок), Луганській області (Східні ворота України), фестивалі народної творчості (Хотимизьська осінь у Белгородській області) та ін.

Дж. Скотт вважає, що «при дослідженні євро регіонів необхідно розрізняти політику намірів, риторику самопрезентації і реальний досвід кооперації» [3]. Поглиблення кооперації є критерієм оцінки співробітництва.

Відзначимо, що вклад проектів українсько-російського прикордонного співробітництва в діяльність установ культури, освіти, охорони здоров'я, некомерційних організацій носить істотний характер (на відміну від економіки). Відсутній найважливіший стимул прикордонного співробітництва – підприємницький інтерес і, насамперед, мережа кооперованого малого й середнього бізнесу. Кількість спільних російсько-українських підприємств зростає повільно, серед них мало виробничих з інноваційною складовою.

Транскордонне співробітництво на українсько-російському кордоні ще має нестійкий характер, відсутній автономний механізм розвитку; воно залежить від кон'юнктури відносин між двома країнами, від доброї волі, особистих симпатій та інтересів керівників обласних і місцевих адміністрацій.

Література: 1. Євроregion «Ярославна» // www.state.gov.sumy.ua/docs/xls/-2010/euroregion_iaslavna.doc; 2. Ковальський Г. Проблеми та перспективи українсько-російського транскордонного співробітництва // <http://www.niss.gov.ua/Monitor/june2009/21.htm>; 3. Скотт Дж. Стимулирование кооперации: могут ли еврорегионы стать мостами коммуникации // Кочующие границы. Материалы международного семинара; под ред. О. Бредникової, В. Воронкова. – СПб: 1999. – 160 с.; 4. Україна: Стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2006: Монографія / За ред. О.С. Власюка. – К.: НІСД, 2006. – 576 с.

Кирюхин А.М.
УКРАИНСКО-РОССИЙСКОЕ ПРИГРАНИЧНОЕ
СОТРУДНИЧЕСТВО В ФОРМАТЕ ЕВРОПЕЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ

*Исполнительный комитет Совета руководителей
приграничных областей Республики Беларусь,
Российской Федерации и Украины
г. Харьков, Украина*

Приграничное сотрудничество на внешних границах ЕС является ключевым приоритетом для Европейской программы «Восточное партнерство» и создания четырех «общих пространств» между ЕС и Россией.

Расширение приграничного, межрегионального и транснационального сотрудничества (в новейшей европейской практике объединено единым термином «территориальное сотрудничество») возможно при условии постоянного совершенствования общегосударственной и региональной нормативно-правовой базы, создания новых инструментов сотрудничества на региональном и локальном уровнях.

Российско-украинская граница постепенно становится ключевым компонентом в системе европейских границ, поскольку отражает две различные геополитические модели в отношении Европейского Союза – партнерскую, на которую ориентируется Россия, и ассимиляционной интеграции – стратегическое направление для Украины.

Учитывая общее стремление обеих стран к укреплению стабильности и процветанию следует максимально продуктивно использовать потенциал приграничных территорий для создания нового инвестиционного имиджа и привлекательной бизнес-среды на основе согласованных действий по обе стороны границы.

Совет руководителей приграничных областей Республики Беларусь, Российской Федерации и Украины был создан в 1994 году как инструмент адаптации к возникшей барьерности новых государственных границ. Исполнительный комитет Совета инициирует и постоянно внедряет на системном уровне интегрированный подход к формированию консолидированного приграничного пространства путем подготовки и реализации крупных межрегиональных программ и создания сплошной сети компактных еврорегионов вдоль российско-украинской границы. На сегодня их официально три – «Днепр», «Ярославна» и «Слобожанщина». Формируется «Донбасс» на границе Ростовской и Луганской областей.

Еврорегионы в российско-украинском приграничье рассматриваются как территориальные институты долгосрочного партнерства, наделенные новыми компетенциями сотрудничества и обладающие возможностью концен-

трировать различные ресурсы на наиболее важных задачах структурной модернизации приграничных регионов. Этот новый подход направлен на создание добавленной стоимости (ценности) территорий, непосредственно прилегающих к государственной границе.

Закон Украины «О трансграничном сотрудничестве» N1861-IV от 24.06.2004 конкретизировал Европейскую рамочную конвенцию о трансграничном сотрудничестве территориальных сообществ и властей, что позволяет реализовывать сотрудничество на основе программно-проектного принципа, привлекая одновременно финансовые средства государственного и местных бюджетов, а также средства структурных фондов операционных программ Сообщества INTERREG и ENPI. Ратификация 3 протокола позволит создавать унифицированные институты территориального сотрудничества ЕГТС (в отличие от пестрой организационной палитры существующих еврорегионов).

Учитывая экономический вес восточного приграничья (более 40% промышленного производства), руководство Украины, особенно, региональное и районное звенья стремятся создавать благоприятные условия для развития связей со смежными территориями Российской Федерации на основе взаимодополняемости хозяйственных комплексов и совместной реализации крупных инфраструктурных проектов.

Реальная практика приграничного сотрудничества между Белгородской и Харьковской областями позволила сформировать целостное видение и перспективу расширения разноплановых связей, отработать модель локального взаимодействия. Данная модель включает создание межведомственных рабочих групп по приграничному сотрудничеству в приграничных районах по обе стороны границы, согласованную работу по подготовке перечня общих проблем и последовательности действий по их решению. Эти рабочие группы при содействии исполнительного комитета Совета руководителей приграничных областей разрабатывают районные программы развития приграничного сотрудничества на среднесрочную перспективу, которые утверждаются решениями сессий районных советов (муниципальных образований). В результате получается система взаимоувязанных районных программ и инструментов их реализации. Координирующая роль исполнительного комитета позволяет интегрировать проекты районного уровня в более масштабные межрегиональные программы, для которых уже созданы координационные советы. С этой целью в течение 2007-2008 гг. создаются совместные рабочие группы по выполнению конкретных проектов. Например, в рамках межрегиональной экологической программы по охране и использованию вод бассейна реки Северский Донец и одновременно в рамках

деятельности еврорегиона «Слобожанщина» с января 2007 года реализуется трансграничный проект «Комплексный план оздоровления бассейна реки Лопань».

В настоящее время на российско-украинской границе наибольшей институциональной плотностью характеризуется еврорегион «Слобожанщина» (Харьков-Белгород), который обладает не только инновационной платформой своего развития, но и является моделью для энергично формирующих свое проектное наполнение еврорегионов «Ярославна» и «Донбасс». Вертикально интегрированная система программ и институтов сотрудничества составляет суть управления процессом приграничного сотрудничества, что позволяет гармонично вовлекать приграничные регионы во внешние связи, расширять их экономическую составляющую, стимулировать производственную кооперацию и формирование трансграничных промышленных кластеров.

Стабилизирующим фактором в вопросах приграничного сотрудничества еврорегиона «Слобожанщина» является созданная в начале 2008 года междепутатская группа по сотрудничеству Харьковского областного совета и Белгородской областной Думы. Ее функции закреплённые соответственно постановлением Белгородской областной Думы от 27.12.07г. и решением сессии Харьковского областного совета от 28.02.08г., направлены на осуществление мониторинга выполнения совместных проектов и программ.

Приграничный белорусско-российско-украинский университетский консорциум позволяет более эффективно использовать интеллектуальный ресурс университетского проекта «Знания без границ» в вопросах пространственного планирования российско-украинских еврорегионов, совершенствования их совместной транспортной и коммуникационной инфраструктуры, сбалансированного развития приграничных территорий благодаря участию в грантах TEMPUS IV Европейского программного периода 2007-2013. Это уже сейчас позволяет улучшить сотрудничество в формате Украина – Россия – ЕС.

Для целей активизации межрегионального и приграничного сотрудничества с ориентацией на устойчивый экономический рост регионов приграничья целесообразно усиление его проектной направленности, то есть совместной деятельности центральных и региональных властей, бизнеса, общественных, образовательных и научных организаций по решению проблем развития сотрудничающих территорий.

В частности, для успешной работы предприятий в приграничных районах часто не хватает адекватных знаний про возможности рынков по дру-

гую сторону границы. Слабо используется экспортный ресурс существующей инфраструктуры поддержки предпринимательства.

Исполнительный комитет Совета руководителей приграничных областей содействует развитию трансграничной кооперации предприятий, ориентирующихся на устойчивый экспорт своей продукции, с помощью двухуровневой системы.

- Базовый уровень определяется партнерством торгово-промышленных палат в рамках Делового совета ТПП белорусско-российско-украинского приграничья, созданного под эгидой Совета руководителей приграничных областей 15 апреля 2008 года;

- Уровень взаимодействия смежных регионов (еврорегионов) обеспечивают кооперационные конструкции, созданные при областных администрациях. Например, между Харьковской и Белгородской областями с 1992г. функционирует исполнительная дирекция межобластного Совета экономического сотрудничества. С 2002 года между Луганской и Ростовской областями успешно работают как единый модуль Представительство предприятий Ростовской области в Луганской области и Представительство предприятий Луганской области в Ростовской.

Значительным информационным ресурсом обладает информационный портал межрегионального сотрудничества www.euroregion.ru, который объединил на одной Интернет платформе целевые проекты Совета руководителей приграничных областей.

Развитие Еврорегиона Слобожанщина в качестве действительного члена Ассоциации европейских приграничных регионов с января 2009 года предполагает реализацию конкретного плана действий на основе программно-проектного принципа в рамках Европейского программного периода на 2007-2013 годы.

Главным приоритетом такого плана следует считать снятие инфраструктурных барьеров и рост доверия в среде предпринимателей при создании кооперационных схем в сфере малого и среднего бизнеса на основе кластерных инициатив.

Эти шаги позволят объединить экономический, социальный и инфраструктурный потенциалы по обе стороны границы, обеспечив благоприятный инвестиционный климат в приграничных периферийных районах.

Практика выполнения совместных трансграничных проектов устраняет деструктивную местную конкуренцию и повышает уровень занятости, что является необходимым условием для достижения равных условий жизни в приграничных сельских районах и их трансформации в конкурентоспособные процветающие территории инновационного развития.

На это нацелен проект государственно-частного партнерства IDCT – 2013 «Композитная территория инновационного развития: зона экспортной продукции – технико-внедренческая особая экономическая зона Еврорегиона Слобожанщина». Его цель - обеспечить интегрированное и гармоничное развитие еврорегиона «Слобожанщина» за счет формирования трансграничной полицентрической урбосистемы и создания полюса роста между Харьковом и Белгородом.

Базовым основанием для выполнения данного инновационного проекта являются

Программа межрегионального и приграничного сотрудничества между Российской Федерацией и Украиной до 2010 года, Закон Украины «О трансграничном сотрудничестве», Федеральный закон РФ от 22 июля 2005 г. №116-ФЗ «Об особых экономических зонах в Российской Федерации».

Выделены этапы выполнения работы, которые включают:

1. Оценку действующего законодательства и нормативно-правовой базы региональной политики России и Украины для создания территорий приоритетного развития.

2. Выработку рекомендаций по гармонизации законодательства в сфере совместного пространственного развития приграничных территорий и подготовки проектов двухсторонних соглашений по развитию инфраструктуры.

3. Подготовку проектной документации по базовым объектам инфраструктуры.

4. Внешнее инвестирование в строительство технополиса, модульно распределенного приграничного выставочного комплекса и логистического терминала.

Региональная политика на европейской континенте в условиях растущих вызовов глобализации и сложных разнотемпных и разноуровневых процессов интеграции осуществляется с обязательным учетом природоохранного компонента. В Еврорегионе Слобожанщина разработана модель устойчивого развития на основе сохранения природного каркаса еврорегиона и формирования консолидированной экологической сети.

В настоящее время в соответствии с законами Украины «Об экологической сети» от 24.06.04 №1864 – IV и «Об общегосударственной программе формирования национальной экологической сети Украины на 2000 – 2015 годы» проектируется Всеевропейский Галицко-Слобожанский экологический коридор. Этот экокоридор объединит экосеть Западной Европы через Украину с экосетью Российской Федерацией. Благодаря этому будет создана единая Всеевропейская экологическая сеть. Создание совместных трансграничных элементов в пределах экологических коридоров и согласование зе-

млеустройства на приграничных участках обеспечит слитность национальных экологических сетей. Приграничный участок в Двуречанском районе в долине р. Оскол запроектирован как территория объединения Галицко-Слобожанского экологического коридора экосети Украины с экосетью Российской Федерации (Климов, 2008).

На участке пересечения государственной границы рекой Северский Донец проектируется трансграничный региональный ландшафтный парк «Верхнее Придонцовье» (Кирюхин, Климов, 2007).

Выводы:

1. Углубление приграничного и межрегионального сотрудничества по европейскому вектору следует перевести на качественно новый уровень посредством согласованного вступления Еврорегиона Днепр и, создаваемого между Луганской и Ростовской областями, Еврорегиона Донбасс в Ассоциацию европейских приграничных регионов (АЕВР), чей почти 40-летний опыт работы сыграл существенную роль в формировании «Европы без границ». В качестве существенного интеграционного шага может стать подписание меморандума о сотрудничестве между Советом руководителей приграничных областей и EUROMOT.

2. В Еврорегионе Слобожанщина, как экспериментальном и инновационном, в качестве организационного инструмента целесообразно оформить и зарегистрировать EGTC – орган управления приграничным сотрудничеством в соответствии с новейшей европейской практикой.

3. Современная региональная архитектура Европейского континента с участием европейских стран СНГ может быть успешна построена только при условии одновременности структурной модернизации всех сегментов российско-украинского приграничья, конвергенции приграничных пространств в общеевропейские процессы экономического, социального и территориального сплочения.

Литература: 1. Россия – Евросоюз – страны СНГ: экономические и политические отношения на пространстве общего соседства / ИЭ РАН – М: НИС, - 2007. – 184 с. 2. Колосов В.А., Кирюхин А.М. Приграничное сотрудничество в российско-украинских отношениях // Политика №1(19) – 2001.- С. 141 -164. 3. Кирюхин А.М. Приграничное сотрудничество между Украиной и Россией в условиях глобальной неопределенности // Проблемы природопользования и экологическая ситуация в Европейской части России и сопредельных странах: Материалы III Межд. науч. конф. 20-24 октября 2008г. – М.: Белгород: ИПЦ «ПОЛИТЕРРА». – 2008. ч.1. – С.78 – 83.

СЕКЦИЯ 2
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ
МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН
ТА СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

УДК 620.92

Азаренкова О.В.
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АЛЬТЕРНАТИВНЫХ ИСТОЧНИКОВ ЭНЕРГИИ
В ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ

ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.г.н., проф. Казакова Н.А.

Энергетика всегда была основой обеспечения жизнедеятельности общества и главным стратегическим условием его дальнейшего экономического развития, залогом его национальной безопасности и политической независимости. Обеспечение конкурентоспособности национальной экономики на основе безотлагательного проведения радикальных инновационных преобразований в энергетике обуславливает актуальность выбранной темы.

Сегодня в мире продолжают развиваться явления, нарушающие цивилизованное течение жизни. Ликвидация всех этих проблем должна осуществляться ускоренными темпами, иначе человечество неизбежно ждет судьба вымерших динозавров. В основе деятельности Международной комиссии по окружающей среде и развитию была возложена триединая концепция устойчивого развития [9]. Его цель – удовлетворять потребности современного общества, не ставя под угрозу способность будущих поколений удовлетворять свои потребности.

Успешная реализация доктрины и задач устойчивого развития возможна лишь при условии надежного обеспечения энергетических потребностей промышленных комплексов и населения стран.

Традиционные подходы к решению энергетической проблемы не в состоянии обеспечить устойчивого экономического роста. Исключительно за счет энергосбережения полностью решить проблему обеспечения энергией невозможно. Поэтому не менее актуальной задачей является масштабное использование возобновляемых источников энергии. Программа развития ООН прогнозирует, что к 2050 году доля возобновляемых источников в мировом балансе коммерческой энергии составит 27–54% [10], т.е. их использование займет первую или одну из главных позиций в топливно-энергетическом балансе.

На сегодняшний день эффективность использования топливно-энергетических ресурсов в Украине недопустимо низка. Энергоемкость ВВП практически вдвое превышает среднеевропейскую. Уровень энергозависимости Украины – около 60% и соответствует среднеевропейскому, однако он характеризуется отсутствием диверсификации источников снабжения энергоносителей, прежде всего, нефти, природного газа, ядерного топлива [3]. Одним из эффективных путей выхода из сложившейся ситуации является внедрение энергосберегающих технологий и переход на альтернативные источники энергии, чему способствует и довольно высокий технически достижимый энергетический потенциал нетрадиционных и возобновляемых источников энергии (НВИЭ) в Украине – около 80 млн. т у.т. в год [5].

Однако украинский рынок НВИЭ и альтернативных видов топлива находится на начальной стадии развития. Для его эффективного и быстрого становления необходимо преодолеть экономические, нормативно-правовые, административные, организационно-технические, социально-психологические, информационные барьеры.

Энергетика является стовым хребтом экономики любой страны и от ее состояния зависят не только успешное развитие всех отраслей народного хозяйства, но и уровень, и качество жизни населения. А в сегодняшних условиях это означает и более быстрый выход из кризиса, и повышение конкурентоспособности государства в посткризисный период.

В основе этой политики лежит существенное расширение доли альтернативной энергии в структуре топливно-энергетического комплекса стран. Так, согласно принятым в ЕС документам, к 2020 году не менее 20% всей электроэнергии, потребляемой в странах ЕС, должно производиться с использованием возобновляемых источников энергии [10].

Например, в среднем в Европе на долю гидроэлектростанций приходится лишь 2% производимой электроэнергии, а в Швеции, если год не засушливый, эта доля может составлять 50%, в Финляндии – 15-20%. В Дании 20% всей энергии производится на ветровых генераторах. Как видим, уже сейчас в отдельных странах Европейского Союза доля альтернативной энергии сегодня превышает намеченный уровень [10].

Рассматривая ситуацию в Украине, подчеркнем, что в отечественном законодательстве уже сделан ряд шагов по совершенствованию функционирования топливно-энергетического комплекса. Так, согласно планам интеграции в Европейский Союз в Украине уже разработана стратегия развития возобновляемых источников энергии (ВИЭ), согласно которой их доля в общем энергосбережении страны должна вырасти с 2,5% в 2002 году до 15,5% в 2030 году [3].

В экономическом плане важность использование НВИЭ заключается в следующем:

а) переход на альтернативные технологии в энергетике позволит сохранить топливные ресурсы для переработки в химической и других отраслях с целью получения новых материалов;

в) вследствие отсутствия затрат на топливо и транспорт тарифы на энергию в альтернативной (возобновляемой) энергетике имеют тенденцию к стабилизации по мере совершенствования и индустриального освоения технологий, а сроки окупаемости строительства альтернативных электростанций при этом существенно снижаются.

Таким образом, внедрение и использование НВИЭ ведет к уменьшению воздействия на окружающую среду, равномерному распределению энергетических ресурсов, децентрализации производства энергии, увеличению экономической свободы государств и длительной модели цивилизации, являющиеся одними из главных условий устойчивого развития.

Литература: 1. Байков Н.М. Перспективы развития альтернативных источников энергии в мире // Нефтяное хозяйство. – 2008. – №2. – с. 118; 2. Гелетуха Г.Г., Железная Т.А. Анализ основных положений «энергетической стратегии Украины на период до 2030 года» // «Промышленная Теплотехника. – 2006. – №3. – с. 82–92; 3. Калетник Г.М. Енергозабезпечення України та можливості за діяння потенціалу джерел відтворювальної енергії // Вісник аграрної науки. – 2008. – № 10. – с. 52–55; 4. Пабат А.А. Экономические критерии эффективности инновационных технологий национальной альтернативной энергетики // Энергоснабжение, – 2005. – №11. – с. 20–24; 5. Сухин Е.И. Нетрадиционная энергетика в обеспечении экономической безопасности государства – К.: Знання України, 2004. – 300 с.; 6. Про альтернативні джерела енергії // Закон України №555 – IV від 20.02.2003 р.; 7. Brundtland, H. Our Common Future. – Oxford: Oxford University Press, for the World Commission on Environment and Development. – 1987. – p. 43; 8. Renewables 2007 Global Status Report (Paris: REN21 Secretariat and Washington, DC: Worldwatch Institute). – 2008.

УДК 339.972

Басов Д.В.

КИТАЙСКАЯ УНИВЕРСАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ МОДЕРНИЗАЦИИ

*ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.г.н., проф. Казакова Н.А.*

Под «модернизацией» в данной статье понимается прежде всего создание современной системы производительных сил и сопутствующих ей элементов. Слово же «универсальный» употреблено в своём первом словарном значении: «полный», «всеобщий», «всеохватывающий». Не имеется ввиду,

что китайская модель может служить эталоном или стандартом для других стран, ибо выбор модели модернизации – дело сугубо индивидуальное [3].

Экономическая политика КНР выгодно отличается от курса ряда стран Запада и Востока, позднего СССР и тем более нынешней России. КНР во многом – типичная страна, воплощающая наиболее общие тенденции развития планеты [7].

Государство является главным инвестором в КНР. Заметим, что и на Тайване активным участником инвестиционного процесса было государство, в 70-90-е годы вклад бюджета и госсектора в валовые капиталовложения колебался в пределах 40-50% [5].

Исторически и логически появление универсальной модели модернизации следует искать во взаимодействии промышленно развитых и отсталых государств. По-видимому, не случайно в крупнейших из отсталых государств после наблюдений за отдельными успешными и малоуспешными попытками модернизации к концу XX в. была воспроизведена наиболее разносторонняя структура, легко совмещающая задачи построения комплексного народного хозяйства с реализацией имеющихся сравнительных преимуществ в МРТ. И комплексный характер китайского хозяйства можно считать одним из таких преимуществ [2].

В настоящее время социалистический Китай лучше других государств справляется с проблемой превращения денег в капитал – причем не фиктивный, а физический (что во многом определяет успех модернизации) [8]. Начавшаяся внешнеэкономическая экспансия Китая продиктована не только избытком капитала, но и стратегическими задачами дополнения народнохозяйственного комплекса недостающими элементами.

Помимо «жесткой» модернизации, идёт и процесс «мягкой», т.е. всё большее внимание уделяется науке, образованию, человеку. Нынешние государственные приоритеты: «научная концепция развития», «экономика знаний», «человек – основа основ». Колоссальными темпами идёт информатизация страны. В пересчёте по ППС расходы Китая на НИОКР уступают только расходам США. В относительном выражении (1.5% ВВП в 2008 г.) этот индикатор имеет тенденцию к росту в отличие от ряда западных стран. Внедренческий потенциал страны: на закупку зарубежных патентов и лицензий только в первой половине 2008 г. в КНР потратили 4.4 млрд. долл. [3].

Внешнеэкономический курс страны, во многом построенный на индивидуальном подходе к субъектам МО, эффективно обеспечивает и поддержание суверенитета (своего рода статика), и достижение целей развития (динамика). В нём также заметны черты универсальности – он охватывает все страны мира, индивидуальные подходы не приносятся в жертву общим

принципам, выдержанным в духе ООН и Бандунга. Не случайно КНР принадлежит к числу стран, чьи предложения собирают порядка 75% голосов при голосованиях на Генеральных ассамблеях ООН, – аналогичный показатель у ЕС составляет менее 50% [6].

На фоне многочисленных кризисов в современном мире экономика и общество Китая выглядят достаточно устойчивыми. Простая и консервативная финансовая система, диверсифицированная реальная экономика, селективное отношение к иностранному капиталу, ориентированное на перспективу поведение субъектов хозяйства (от мала до велика) и их готовность к определённым жертвам во имя государственных интересов – вполне достаточные основания для спокойного взгляда на неурядицы в мире [4].

В целом Китай движется по уже давно проторенной дороге, активно опираясь на так называемые преимущества отсталости, суть которых сводится к использованию уже апробированных и доказавших свою эффективность технико-технологических (и связанных с ними институциональных) наработок. Данный аргумент можно подтвердить цитатой Маркса, который писал: «Издержки, которых требует ведение предприятия, применяющего впервые новые изобретения, всегда значительно больше, чем издержки более поздних предприятий, возникших на его развалинах, *ex suis ossibus* (из собственных костей). Этот момент настолько значителен, что предприниматели-пионеры в своём большинстве терпят банкротство, а процветают лишь их последователи» [1].

Китайское руководство приняло на сегодняшний день целый ряд масштабных программ для решения текущих проблем: по приоритетному развитию деревни, по преодолению бедности, ускоренному развитию внутренних районов, созданию нормальной системы социального обеспечения, коренному улучшению состояния окружающей среды и т.д., которые более или менее успешно выполняются в рамках стратегической программы построения «социалистического гармоничного общества» [4].

Сегодня ВВП Китая в сопоставимых ценах в 15 раз больше, чем в предреформенном 1978 г. КНР стала четвёртой экономикой мира по объёму ВВП, пересчитанному из юаней в доллары по рыночному курсу (а по последним оценкам даже третьей), и второй – по ППС национальной валюты. В абсолютном выражении ВВП КНР по данным I квартала 2009 г. составил 6,574 трлн. юаней (\$966,8 млрд.). КНР ныне входит в тройку ведущих торговых держав (2,56 трлн. долл. в 2008 г.), по экспорту (1,42 трлн. долл.), уступаая лишь Германии.

Китай на сегодняшний день добился поистине выдающихся результатов. И достигнуты они во многом благодаря продуманному отбору и применению

тех елементів всемирного опыта модернізації, які оказались созвучны конкретно-історическим потребностям Китая. Спору нет, сучасний Китай – феномен высочайшего уровня сложности, вимушающий самых іскушєнных аналитиков противоречить самим себе. Капіталістическое развитие, но при сильной государственной власти и монополии одной политической силы и принесло эти фантастические результаты [9].

Литература: 1. Чжан Юй. Доклад о модернізації Китая 2002. – Пекин, 2002. – с. 102-103, 130; 2. Чжан Юй. Доклад о модернізації Китая 2004. – Пекин, 2004. – с. 141, 292, 306, 315; 3. Чжан Юй. Содержание и значение китайской модели. Экономические науки. – Пекин, 2008. – №11. – с. 28-29; 4. Портяков В.Я. Экономическая политика Китая. Вып. 4-5. – Минск: БГУ, 2009. – с. 212-216; 5. Салицкий А. Вызовы глобализации и проблемы крупных полупериферийных стран // МЭиМО. – 2002. – №2. – с. 15-19; 6. Салицкий А.И. Глобализация: взгляд из Поднебесной // Вестн. РАН. – 2002. – т. 72. – №3. – с. 263-269; 7. Портяков В.Я. Экономическая политика Китая в эпоху Дэн Сяопина. – М., 1998. – с. 238; 8. Салицкий А.И. Лишние деньги – тормоз экономического роста? // Банковское дело. – 2004. – №10; 9. Илларионов А. Секрет китайского экономического «чуда» // Вопросы экономики. – 1998. – №4. – с. 14-26.

УДК 3351

Беседина О.Г., Остапчук К.В.
МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ В РОСІЇ ТА УКРАЇНІ:
НАПРЯМКИ СПІВРОБІТНИЦТВА ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ХНУ імені В.Н. Каразіна
Наук. керівник: к.г.н., проф. Казакова Н.А.

Сучасна туристська індустрія є однією з найбільших, високоприбуткових галузей світового господарства, що найбільш динамічно розвиваються. На частку туризму припадає близько 10% світового валового продукту і споживацьких витрат, до 30% торгівлі послугами і близько 10% світових капіталовкладень [5].

Росія та Україна, не дивлячись на свій достатньо високий туристський потенціал, поки займають незначні місця на світовому туристському ринку: їх частка складає близько 1,5% світового туристського потоку [7]. Обидві країни мають хороші передумови для розвитку міжнародного туризму. Це передусім природно-географічні та історико-культурні ресурси, які сприяють розвитку різних видів туризму, включаючи екскурсійно-пізнавальний, круїзний, гірськолижний, курортно-лікувальний, спортивний тощо.

Україна та Росія мають багато спільного в розвитку туристичної галузі. Перед усім, це своєрідність природних та історико-культурних ресурсів, що

уможливають розвиток найрізноманітніших видів туризму. Перспективним є розвиток видів туризму пов'язаних з спільним моноресурсом обох країн – морське узбережжя та акваторії Чорного та Азовського морів. Таким чином створюються спільні видові ринки круїзного, гірського, курортно-лікувального та екскурсійного туризму.

Можливі сфери співробітництва включають також мінімізацію прикордонних формальностей і розвиток трансграничного туризму на прикордонних територіях, організацію транспортного сполучення, спільне проведення туристських виставок і т.д.

Враховуючи обопільний інтерес у розвитку галузі міжнародного туризму як у рамках спільного ринку, так і в залученні іноземних туристів з інших країн світу співробітництво України та Російської Федерації може будуватися у наступних напрямках:

- з огляду на те, що більше половини російських туристів концентрується в Криму, на яких у свою чергу припадає лівова частка експорту туристичних агентств АРК та готельних послуг необхідне подальше сприяння залученню російських інвестицій для покращення туристичної інфраструктури для утримання цього сегменту іноземного туризму України;
- консолідація зусиль спрямованих на покращення екологічної обстановки узбережжя та акваторій Чорного та Азовського моря;
- активізація співпраці в рамках вже існуючих угод спрямованих на покращення співробітництва обох країн взагалі та більш продуктивну співпрацю у туристичному бізнесі зокрема;
- створення спільних туристичних маршрутів, які б охопили території обох держав та просування нового туристичного продукту спільними зусиллями;
- враховуючи зростаючий попит та популярність екологічного, культурно-пізнавального, наукового, ділового ті лікувального туризму, створення та поліпшення умов для розвитку саме цих видів туризму;
- сприяння покращенню іміджу обох держав як туристичних напрямків;
- зберігання національної ідентичності та сприяння укладенню зв'язків в галузі культури, науки та бізнесу.

Реалізація вищезазначених заходів є можливою лише за умови активних дій у таких напрямках з боку посадових осіб та органів державної влади і місцевого самоврядування. Саме від держави залежить створення сприятливих умов для діяльності суб'єктів господарювання, громадських організацій у сфері туризму обох країн. Політики, посадові особи органів державної влади та місцевого самоврядування обох країн повинні усвідомлювати, що

туризм є своєрідною «рекламою» країни з одного боку і показником економічного та соціального стану з іншого боку.

Література: 1. Закон України №1282-15 від 18.11.09 «Про внесення змін до Закону України «Про туризм»», – «Урядовий кур'єр» №244 від 25.12.09; 2. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність». // Відомості Верховної Ради України. – 2005. №29, ст. 377; 3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002-2010 роки» від 29 квітня 2002 р. №583; 4. Александрова А.Ю. *Международный туризм: Учебное пособие для вузов.* – М.: Аспект Пресс, 2007. – 464 с.; 5. Балабанов И.Т., Балабанов А.И. *Экономика туризма: Учеб. пособие.* – М.: Финансы и статистика, 2009. – 176 с.; 6. Дурович А.П. *Маркетинг в туризме: Учеб. пособие.* – Минск: Новое знание, 2003. – 496 с.; 7. Ильина Е.Б. *Туроперейтинг: организация деятельности: Учебник.* – М.: Финансы и статистика, 2006. – 256 с.; 8. Кабушкин Н. *Менеджмент туризма.* – Минск: Новое знание, 2008. – 268 с.; 9. Любичева О.О. *Рынок туристических услуг (геопросторові аспекти).* – К.: Альтерпрес, 2002. – 436 с.

УДК: 332

Бурак Г.П.

КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

ХНУ імені В. Н. Каразіна

Наук. керівник: к.е.н., доц. Олійник Л.В.

В останні роки світове суспільство переживає значні зміни. Україна на ряду з іншими країнами світу під впливом глобальної економічної кризи, змін у науці та технологіях, в умовах процесів економічної інтернаціоналізації, всеохоплюючої глобалізації та регіональної інтеграції, вступила в нову стадію світового господарського розвитку, який вимагає значної модернізацій економіки, поліпшення інвестиційного та інноваційного клімату та налагодженні ринкових механізмів господарювання.

Значно зростає значення окремих регіональних економік, які в процесі розвитку підвищують ефективність функціонування економічної системи в цілому. Забезпечення в регіоні певної інноваційної інфраструктури, до складових якої слід віднести технопарки, інноваційні центри, спеціальні економічні зони, зони науково-технічного розвитку, промислові зони та інше, сприятиме розвитку регіонів, навіть тих, що вважаються депресивними. Такий підхід на відміну від традиційного поділу економічної активності, орієнтованого на модель «центр – периферія», призведе до рівномірного розвитку всіх регіонів країни.

Кластер представляє собою територіально локалізовану групу взаємоз'язаних технологічними, виробничими та збутовими циклами підпри-

емств, компаній, науково-дослідницьких інститутів, вищих навчальних закладів та інших організацій, що використовують спільну інфраструктуру, взаємодоповнюють один одного та посилюють конкурентні переваги окремих компаній та кластера в цілому.

Кластерний підхід ґрунтується на поєднанні теорії економічного розвитку і практики міжфірмової кооперації (мережеві структури), агломерації (зовнішньоекономічної активності), соціального капіталу (солідарної поведінки), передавання технологій і їхнього поширенні (передача знань). Кожен з цих напрямків по своєму сприяє підвищенню колективної ефективності економіки регіону. І саме тому, в даний час величезна кількість компаній та організацій у всіх куточках земної кулі беруть участь у формуванні кластерних структур, ініціюючи розвиток міжфірмового співробітництва [2].

Кластери об'єднують значну кількість учасників, зокрема, інститути підтримки, виробничі і комерційні структури, серед яких виробники, постачальники компонентів, дистриб'ютори, а також регіональні та національні уряди. Кластери утворюють сприятливий клімат для розвитку інноваційної та інвестиційної діяльності. Підвищуючи роль регіонів, вони створюють передумови для припливу іноземних інвесторів, навчання широкого кола підприємців і могутнього розвитку малого і середнього підприємництва, підвищення гнучкості і мобільності компаній.

У сучасних умовах тенденції економічного розвитку пов'язані з глобалізацією, нерівномірним розвитком, ускладненням конкурентної боротьби між країнами, регіонами та організаціями [4]. Майбутній розвиток і досягнення країн в новому часі залежатимуть від спроможності реалізувати інтереси в процесах глобалізації та можливостей перебудови та адаптації до них державних і суспільних механізмів [1].

У ринкових умовах конкурентоздатність є основною категорією, що активно використовується в теорії та практиці. Дослідженню цього явища присвячено велику кількість робіт. Усі вони орієнтовано на аналіз конкурентоздатності економічних суб'єктів, у якості яких найчастіше розглядається продукція, суб'єкти господарювання, підприємства та компанії, галузі та господарство [3].

Конкурентоздатність економік країн все більше залежить від ефективності їх внутрішньої організації, а також рівня інтеграції внутрішніх регіональних систем. Сьогодні саме кластеризація є необхідною формою внутрішньої інтеграції та співпраці, може забезпечити стійкість і ефект протидії викликам глобальної конкуренції зі сторони монопольних утворень.

Кластери сьогодні можуть трансформувати конкуренцію в інтеграційну співпрацю без руйнування конкуренції як рушійної сили світової економіки.

Мережева національна економіка є ефективним двигуном економічного зростання та інструментом національної безпеки перед тотальним корпоративним глобалізмом. Кластери гарантують безпеку національних виробників перед глобальними монополіями, і тим самим захищають держави і регіональні економіки [3].

Концепція кластерів на сьогоднішній день стала одним з основних прогресивних напрямлень теорії та практики вивчення, організації та розвитку економіки, що зазначило свою ефективність у великій кількості країн світу. Суть цієї концепції зародилась ще у 80-х роках минулого століття та узагальнила найкраще з численних попередніх теорій, а саме: конкурентоздатності, територіального, інноваційного та промислового розвитку.

Завдячуючи аналізу світового досвіду роботи промислових кластерів, можна підсумувати, що в моделі кластерного розвитку у максимальній мірі враховуються форми конкуренції, що постійно змінюються, і основні джерела переваг конкуренції. Кластерний метод допомагає реалізувати ефективність найбільш важливих взаємозв'язків в технологіях, інформації та маркетингу. Вони мають вплив на спрямованість і впровадження інновацій, а також конкурентоздатність продукції [3].

У великій кількості країн кластерний аналіз активно використовується під час формування та реалізації національної промислової політики. Кластерний аналіз – спосіб розбивання великої кількості досліджуваних об'єктів або ознак на однорідні групи (кластери) [3].

За допомогою кластерного підходу можна підвищити ефективність взаємозв'язків держави, приватного сектора, дослідницьких і освітніх організацій, торгових асоціацій в інноваційному процесі. Окрім того, слід приділити більше уваги іншим проблемам, які уповільнюють розвиток економіки країни, а саме недооцінку людського капіталу, порушення спадкоємності наукових і технічних знань, орієнтованість на короткострокові цілі. Тільки більш уважне відношення з боку державних органів до проблем науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок і високих технологій зможе забезпечити Україні стійке економічне зростання.

Література: 1. Білорус О.Г. Глобалізація і національна стратегія розвитку. – К., 2001. – 301 с.; 2. Білорус О.Г. та ін. Глобальні трансформації і стратегії розвитку. – К., 1998; 3. Голиков А.П., Казакова Н.А., Прав Ю.Г. Региональная политика и экономическое развитие: европейский контекст: Учеб. пособие – Харьков: Экограф, 2009. – 240 с.; 4. Соколенко С.И. Подъем национальной конкурентоспособности на основе кластерной модели // Регион: Восток–Запад. – 2003. – №3-4; 4. Європейська кластерна обсерваторія – <http://www.clusterobservatory.eu/>

Волкова Ю.Г.**ПРИВЛЕЧЕНИЕ ДОПОЛНИТЕЛЬНЫХ ДЕНЕЖНЫХ СРЕДСТВ
БАНКОВСКИМ СЕКТОРОМ УКРАИНЫ
В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ***ХНУ имени В.Н. Каразина**Науч. рук.: к.э.н., проф. Сидоров В.И.*

В процессах динамичного развития глобализации, растущей открытости и взаимозависимости национальных экономик, формирования нового типа международных финансовых отношений усиливается роль коммерческих банков в дальнейшем развитии мировой финансовой системы. Глобальные изменения в деятельности банков теснейшим образом связаны с использованием современных методов и приемов международного финансового менеджмента.

Мировая валютная система преследует глобальную мирохозяйственную цель и имеет особенный механизм функционирования и регулирования, она тесно связана с национальными валютными системами. Эта связь осуществляется через национальные банки, которые обслуживают внешнеэкономическую деятельность, и проявляется в межгосударственном валютном регулировании и координации валютной политики развитых стран. Национальные и мировые валютные системы тесно взаимосвязаны, но нетождественны, поскольку ощутима разница в их задачах, условиях функционирования и регулирования, уровне развития, а также во влиянии на экономику отдельных стран и на мировое хозяйство в целом. [1]

С развитием банковского бизнеса, а также вместе с возросшими конкурентными требованиями, с приходом на украинский рынок иностранных банков, отечественным финансовым институтам необходимо увеличить рыночную долю и свои доходы. Достичь этого возможно лишь за счет сокращения расходов и увеличения продуктового ряда. Вследствие, на рынке появляются новые банковские продукты, которые благодаря высокой технологичности, имеют низкую себестоимость. Частично новые услуги, предлагаемые банком — это лишь результат модификации услуг, используемых ранее. Примером является модель избегания снятия комиссионных банками-корреспондентами, которая широко применяется европейскими банками.

Помимо новых продуктов банкам необходимо изыскивать новые источники денежных средств. Хорошим вариантом является использование инструментов рефинансирования (секьюритизация). По экономической сути идея секьюритизации состоит в том, чтобы получить дополнительные средства от продажи ценных бумаг, обеспеченных активами.

С помощью секьюритизации можно привлечь недорогие иностранные инвестиции даже в том случае, если собственный рейтинг банка на международном рынке недостаточно высок, а рейтинг Целевой Компании, обычно, намного выше рейтинга банка, активы которого секьюритизируются. Таким образом благодаря хорошему рейтингу этой «подставной» структуры украинский банк или предприятие может выпустить и разместить ценные бумаги на наиболее выгодных условиях.

Самый крупный рынок секьюритизированных активов в мире — это ипотечные ценные бумаги. Ипотечные кредиты, благодаря длительному периоду кредитования, низким рискам и предсказуемым денежным потокам, а также благодаря некоторым историческим причинам (например, заинтересованности государства в развитии ипотечного кредитования) являются идеальным активом для секьюритизации. [2]

Сегодня в Украине секьюритизация применима только по отношению к ипотечным кредитам посредством выпуска ипотечных (обычных или структуризированных) облигаций. Этот инструмент стал доступен участникам рынка после принятия Верховной Радой в декабре 2005 года Закона «Об ипотечных облигациях». [3]

Другим возможным источником денежного потока для банка являются операции IPO своих клиентов (Initial Public Offering, публичное размещение акций компании). В настоящее время благодаря процессам глобализации, публичное размещение акций компании проходит на ведущих зарубежных фондовых биржах мира. Деньги, полученные от размещения акций, появляются на корреспондентском счете банка, обслуживающего эмитента. [2]

В Украине наблюдается интерес к частному размещению и IPO, который вызван острой нехваткой капитала у развивающихся предприятий и высоким спросом на активы украинских компаний со стороны иностранных инвесторов. После исчерпывания кредитного лимита размещение своих акций является самым предпочтительным способом привлечь крупные капиталы на развитие. Суммарный объем привлеченных средств составил 260 млн. долл. США.

Таким образом, в свете активно происходящего на отечественном банковском рынке процесса поглощений, перед отечественными банками стоит задача привлечения дополнительных финансовых ресурсов. В исследовании нами рассматривается секьюритизация активов как новый метод привлечения капитала. Другим актуальным источником получения дополнительных денежных средств является IPO (Initial Public Offering), которое приобретает популярность в Украине. Перспективы использования этих методов зависят от образования нормативно-правовой базы, а внедрение

механизмов секьюритизации и IPO образуют условия для выхода украинских банков на мировые рынки капитала.

Литература: 1. Єпіфанов А.О., Сало І.В., Д'яконова І.І. Бюджет і фінансова політика України: Навч. посібник. – 2-е вид. – К.: Наук. думка, 1999. – 302 с.; 2. Ходаківська В.П., Беляєв В.В. Ринок фінансових послуг: теорія і практика: навч. посібник. – Київ, 2005; 3. Відомості Верховної Ради України від 11.12.2005

УДК 331.556(477)

Голик Д.Н.
ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫЕ КОРПОРАЦИИ В СИСТЕМЕ
МИРОХОЗЯЙСТВЕННЫХ СВЯЗЕЙ

*ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Науч. рук.: доц. Гасим Салах*

Международные корпорации являются важнейшим элементом развития мировой экономики, международной торговли и международных экономических отношений. Их развитие в последние десятилетия отражает обострение международной конкуренции, углубление международного разделения труда. Традиционно под термином «Транснациональная корпорация» понимается, предприятие, объединяющее юридические лица любых организационно-правовых форм и видов деятельности в 2 и более странах, осуществляющее проведение связанной политики и общей стратегии через один или более центров принятия решений. В соответствии с Докладом о мировых инвестициях, подготовленным Конференцией Организации Объединенных Наций по торговле и развитию — ЮНКТАД (United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD), которая традиционно изучает деятельность ТНК, в мире насчитывается 79 тыс. транснациональных корпораций с 790 тыс. зарубежных подразделений.

Компании обрабатывающей промышленности и нефтяного сектора, такие как «Дженерал электрик», «Бритиш петролеум», «Шелл», «Тойота» и «Форд Мотор», занимают ряд верхних позиций в составленном ЮНКТАД списке 25 крупнейших нефинансовых ТНК мира. Значительный рост отмечается в случае 100 крупнейших ТНК из развивающихся стран: в 2007-2008 гг. их зарубежные активы оценивались приблизительно в 570 млрд. дол., что означает повышение по сравнению с 2006 годом на 21%. География стран происхождения ТНК практически не изменилась, и в верхних позициях списка 25 таких ТНК преобладали компании из Восточной и Юго-Восточной Азии.

Однако следует отметить, что на глобальных потоках прямых иностранных инвестиций во всем мире, чрезвычайно серьезно сказался финансово-экономический кризис. Приток таких инвестиций сократился с 1,7 трлн. дол. в 2008 году до менее чем 1,2 трлн. дол. в 2009 году. Ожидается, что в 2010 г. показатель несколько восстановится (до 1,4 трлн. дол.) и в 2011 возобновит свой рост (приблизительно до 1,8 трлн. дол.). Объем производства товаров и услуг примерно 79 000 ТНК и их 790 000 иностранных филиалов продолжает увеличиваться, при этом суммарный объем их ПИИ в 2008 году превысил 15 трлн. дол. По оценкам ЮНКТАД, совокупный объем продаж ТНК составил 31 трлн. дол., а это увеличение по сравнению с уровнем 2007 года на 21%. Валовая продукция иностранных филиалов во всех странах мира составила в 2008 году 11% от мирового ВВП, при этом число работников возросло приблизительно до 82 млн. [1], [3].

Подводя итоги можно сделать вывод, что кризис и экономический спад отрицательно сказываются на планах транснациональных корпораций относительно будущих зарубежных инвестиций. Экономический спад и финансовая нестабильность вынудили крупнейшие ТНК проявлять большую осторожность в своих среднесрочных планах в области прямых иностранных инвестиций.

Литература: 1. Конференция ООН по торговле и развитию. Доклад о мировых инвестициях 2009 г.; 2. Шагурин С.В., Шимко П.Д.: Экономика Транснационального предприятия, 2008 г.; 3. Конференция ООН по торговле и развитию. Доклад о мировых инвестициях 2008 г.; 4. Журнал «Корпоративный менеджмент», №6. Исследование уровня транснационализации компании.

УДК 339.944

Григорова-Беренда А.І., Растворова А.А.
УКРАЇНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

ХНУ університет імені В.Н. Каразіна

Серед європейських держав, в яких мають місце депопуляційні тенденції, Україна відзначається високою інтенсивністю природного зменшення населення. На це насамперед впливає загальна якість життя населення, рівень медичного обслуговування, рівень соціального захисту населення, екологічна ситуація та ін. Вказану тенденцію посилюють зовнішні міграційні процеси.

Зареєстрований міграційний обмін України з іншими країнами світу складає близько 100 тис. осіб на рік [3, с. 169-180]. Україна є державою, яка

володіє досить вагомим науково-технічним кадровим потенціалом, що суттєво впливає на її соціально-економічний розвиток. Вона випереджає Словенію, Словаччину й Угорщину, а також Польщу. Проте чисельність наукових кадрів в Україні, на відміну від більшості європейських країн, зменшується, що погіршує передумови успішної реалізації євроінтеграційних прагнень держави.

Державна політика, яка проводиться на сьогодні в галузі оплати праці висококваліфікованих кадрів, зумовлює їх відплив за кордон. Протягом останніх 50 років спостерігається пряма залежність між рівнем розвитку науки та технологій і рівнем розвитку економіки, і відповідно, підвищенням рівня життя громадян. Низька вартість робочої сили є нездоланим бар'єром для зростання продуктивності праці і є причиною відпливу найбільш активних громадян за кордон.[1 с. 169-180] Основною причиною еміграції наукових кадрів за межі України є недооцінка важливості діяльності людей у науковій сфері:

Таблиця 1

Еміграція науковців вищої кваліфікації за межі України, осіб

Країни	Доктори наук			Кандидати наук		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Всього	6	12	29	37	46	50
Ізраїль	-	-	5	4	5	5
Канада	-	-	2	-	6	8
Німеччина	2	4	6	5	7	9
РФ	2	2	4	4	4	4
США	-	3	5	12	12	12
Інші країни	2	3	7	12	12	12

Таблиця складена авторами, за матеріалами [4, с. 240]

Вплив трудової міграції на соціально-економічну та демографічну ситуацію в Україні багаторазово посилюється у зв'язку з відвертим прагненням більшості мігрантів, які працюють у країнах ЄС, залишитися в цих країнах назавжди (табл. 1). Основними країнами, що приймають українських мігрантів є країни СНД та країни Європи (рис. 1).

Середній вік абсолютної більшості мігрантів-науковців з України складає 35 років. Мігранти до сусідніх країн орієнтовані на періодично короткі поїздки з поверненням до батьківщини; особи, які від'їжджають до країн Європи, зазвичай залишаються там працювати на тривалий термін або на ПМП. Більшість мігрантів з України їдуть працювати в галузі будівництва, сільського господарства (збір урожаю), домашнього господарства (прибирання будинку, приготування їжі, догляд за дітьми, інвалідами і людьми

похилого віку), сфери торгівлі і сервісу (в т.ч. готельний бізнес). На зборі урожаю за півроку вони отримують заробітну плату як на посаді кандидата наук за один рік.

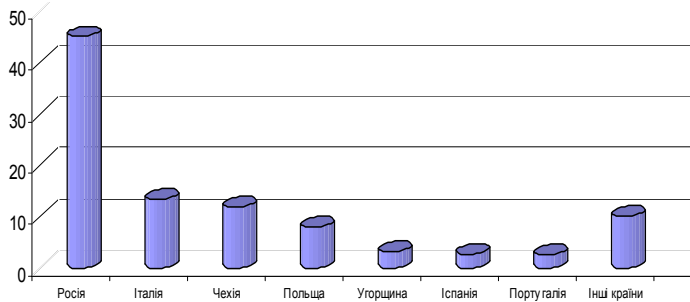

Рис. 1. Розподіл мігрантів-науковців з України за країнами світу (% , 2008 рік) [5]

На наш погляд, необхідними заходами регулювання відтоку кваліфікованих кадрів з України є:

- збільшення заробітної плати в науковій сфері;
- створення сучасної матеріально-технічної бази (приладів, устаткування, матеріалів тощо);
- надання можливостей професійного зростання, успішної професійної кар'єри, умов для повноцінної реалізації професійних амбіцій;
- надання можливостей міжнародних професійних контактів, закордонних відряджень тощо;
- підвищення престижу науки й престижності наукової діяльності;
- надання допомоги у вирішенні житлового питання;
- можливість довгострокової й стабільної зайнятості;
- доступність сучасних інформаційних і комунікаційних можливостей, тощо.

Трудова міграція потребує соціальної регуляції з боку державних органів виконавчої влади та управління. Інакше, вона може трансформуватися у саморегульовану, а з боку держави – нерегульовану соціальну систему. Наявність директивного управління зумовлюється нормативно-правовим механізмом за допомогою якого регулюється кількісний і якісний склад міграції, напрямки та спрямування, обсяги та параметри [2, с. 89-96].

Література: 1. Кириченко Э. От «утечки мозгов» к «глобальному круговороту умов» // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2008. – №10. – с. 25; 2. *Легальна трудова міграція до країн ЄС та попередження порушень трудових прав і трудової експлуатації. Україна = For legal migration to EU*

member states on how to prevent labour abuses and labour exploitation. Ukraine: guide for labour migrants: посібник-довідник для трудових мігрантів / Міжнародна організація з міграції (МОМ). – К.: Міжнародна організація з міграції (МОМ), 2007. – 115 с.; 3. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави. Авт. колектив за заг. ред В.М. Гейця [та ін.]: Наукове видання. – К.: НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.; 4. Шокало А. Интеграция или возвращение домой // Зеркало недели. – 2005. – № 12 (540). – 2–8 апреля; 5. <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Державний статистичний сайт України / Демографічна ситуація

УДК 339:623.4

Григорова-Беренда А.І., Петрушова Д.В.

**МЕЖДУНАРОДНАЯ ТОРГОВЛЯ ОРУЖИЕМ:
ОБЩИЕ ТЕНДЕНЦИИ, ВЛИЯНИЕ НА РАЗВИТИЕ ОБЩЕСТВА**

ХНУ имени В.Н. Каразина

Торговля оружием — особый вид экономических и военно-технических связей между государствами, предусматривающий экспорт и импорт военной техники и оружия, военного имущества, военных технологий. При организации торговли оружием наряду с экономическими соображениями должны учитываться также военно-политические и стратегические факторы, которые в большинстве случаев являются определяющими. Причем важно иметь в виду не только современную обстановку, но и различные, в том числе неблагоприятные варианты ее развития.

Согласно положениям международного права, государства могут на законных основаниях продавать, приобретать и обладать оружием в законных целях обеспечения безопасности, охраны правопорядка и обороны. Вместе с тем государства должны также соблюдать свои обязательства в рамках международного права при импорте, экспорте и передаче оружия. Существует ряд договоров, регулирующих торговлю оружием: Протокол против незаконного изготовления и оборота огнестрельного оружия, его составных частей и компонентов, а также боеприпасов к нему, дополняющий Конвенцию Организации Объединенных Наций против транснациональной организованной преступности (31 мая 2001 года); Соглашение о взаимоотношениях между Организацией Объединенных Наций и Организацией по запрещению химического оружия (7 сентября 2001 года); Договора о торговле оружием (на данный момент в разработке, однако одобрен большинством государств (153)); документы, принятые ОБСЕ, ЭКОВАС, ОАС и Центральноамериканской интеграционной системой и др. [1].

Характеризуя современную ситуацию на мировом рынке торговли оружием, следует отметить, что сегодня страны, желающие приобрести оружие, имеют гораздо большую, чем прежде, возможность выбора поставщиков. Украина как государство с большим военно-промышленным потенциалом, тем более в условиях сложной экономической обстановки, не может не учитывать своих интересов на международном рынке оружия.

Таблица 1.

Страны- экспортеры оружия (млн. дол.)

Страна / год	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
1. США	7220	5694	5091	5596	6750	6600	7394	7658	6090	6795
2. Россия	3985	6011	5773	5202	6260	5321	6156	5243	6026	4469
3. Германия	1603	821	892	1697	1067	1875	2510	3002	2499	2473
4. Франция	1055	1270	1308	1288	2194	1633	1577	2342	1831	1851
5. Великобритания	1484	1257	915	617	1180	915	808	987	1027	1024
6. Голландия	280	203	243	342	208	583	1221	1322	554	608
7. Китай	272	496	515	632	282	306	599	412	544	870
8. Италия	189	217	400	312	214	743	525	706	424	588
9. Израиль	354	360	414	358	612	315	282	379	271	760
10. Швеция	306	830	185	515	305	537	417	367	457	353

Таблица составлена авторами по материалам [2]

Таблица 2

Страны- импортеры оружия (млн. дол.) [2]

Страна / год	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
1. Китай	2015	3366	2819	2207	3080	3511	3831	1474	1481	595
2. Индия	911	1242	1872	2802	2227	1036	1257	2179	1810	2116
3. Южная Корея	1262	623	461	680	986	686	1650	1758	1821	1172
4. Греция	710	725	491	2241	1528	389	598	1796	563	1269
5. ОАЭ	243	186	213	695	1246	2198	2026	938	748	604
6. Турция	1170	553	1009	438	187	1005	422	585	578	675
7. Австралия	364	1191	647	798	505	470	682	629	380	757
8. Египет	788	848	701	613	601	628	777	676	214	217
9. Израиль	357	131	326	275	844	1113	1117	859	665	158
10. США	301	449	453	533	512	501	581	731	808	831

Таблица составлена авторами по материалам [2]

Экспортный потенциал стран в области торговли оружием, в первую очередь, определяется ее расходами на вооружение. Затраты стран мира на вооружение в 2008 году достигли 1,464 трлн. дол. или 2,4% мирового ВВП (табл. 1, 2). Совокупный объем торговли оружием в 2009 составил 22640 млн. долл. США, что 1,25 раза превышает показатель 2000 года.

Участие Украины на таком специфическом рынке, как оружейный, требует значительных усилий государственных структур исполнительной власти и организаций ВПК в решении целого ряда задач.

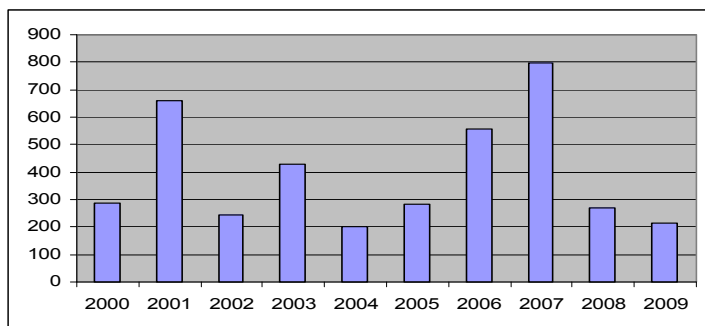

Рис. 1. Динамика экспорта оружия Украины (млн. дол. США) [2]

Дальнейшие ее успехи Украины в данной отрасли зависят от слаженности действий всех организаций, привлекаемых к производству ВВТ и целенаправленного продвижения своей военно-технической продукции на мировой рынок оружия.

Однако торговля оружием является одним из элементов, влияющих на активизацию и развитие террористической деятельности помимо наркоторговли, теневых финансовых потоков и торговли людьми. По подсчетам ООН, в течение последнего десятилетия нелегально приобретенное оружие использовалось в 48 крупных вооруженных конфликтах и унесло жизни, по меньшей мере, 300 тыс. человек, 80% из них – женщины и дети. За последние 20 лет террористические организации стали виновниками гибели 35 тыс. человек – все они стали жертвами оружия, приобретенного на «черном» и «сером» рынке. [1]

Международная организация по борьбе с финансовыми злоупотреблениями (ФАТФ) ежегодно публикует «черный список» стран, имеющих недостатки в борьбе с отмыванием преступных доходов и финансированием терроризма (ОПД и ФТ). В 2009 году в него, к сожалению, вошла Украина. [3]

Литература: 1. www.un.org – сайт ООН; 2. www.sipri.org – сайт Стокгольмского Института Исследований Мира; 3. www.fatf.org – сайт Международной организации по борьбе с финансовыми злоупотреблениями.

Гриненко Е.В.

МИРОВОЙ ОПЫТ ФОРМИРОВАНИЯ КЛАСТЕРНОЙ СИСТЕМЫ ЭКОНОМИКИ: ВОЗМОЖНОСТИ ДЛЯ УКРАИНЫ

ХНУ им.В.Н. Каразина

Науч. рук.: к.э.н., доц. Черномаз П.А.

В современных условиях глобализации экономики доминирующим становится институционально-сетевой подход к организации промышленного производства. Кластер – это новая форма взаимоотношений, которая не является ни иерархической, ни чисто рыночной. Взаимодействие в такой системе происходит на основе отношений взаимозависимости. Объединение участников в рамках такой организации в кластер представляет собой сеть, функционирующую на основе институционального механизма координации. Анализ этих механизмов и форм сетей стал ключевым объектом экономических исследований и фундаментом развития организационных форм производства в начале третьего тысячелетия в мире. Феномен кластерной концепции является признанным фактом, как в экономической науке, так и в бизнесе. Ключевой спецификой ее является то, что при формировании кластеров обеспечивается совмещение в них конкуренции и кооперации.

Основоположником кластерной теории считается американский экономист Майкл Портер. Кластер – это добровольное объединение предпринимателей, которые тесно сотрудничают с научными учреждениями и местной властью с целью повышения конкурентоспособности собственной продукции и содействия экономическому развитию региона.

С начала 1980-х годов крупные МНК получили преимущество перед более локализованными конкурентами, пользуясь глобальными рынками сбыта и дешевыми производственными мощностями в развивающихся странах. В XXI веке региональные кластеры стали ответом мелких и средних предприятий на вызов МНК, осуществляя функции стратегического планирования и координации участников и предлагая услуги маркетинга, закупок, логистики, развития человеческого капитала.

В современных условиях центральной составляющей промышленной политики каждой страны является инновационная концепция, ее главным направлением должна быть реализация кластерной модели производства. Кластеры могут охватывать разное количество структур разного размера и направления деятельности в различном соотношении на различном уровне. Они признаны одной из эффективнейших систем эпохи глобализации, и экономика ориентируется на приоритетность их развития.

Первые усилия по формированию кластеров в Украине были предприняты энтузиастами из науки и бизнеса в регионе Подолья ещё в середине 1990-х годов. Украина имеет значительный потенциал для кластеризации, но необходимо создание государством таких условий, в которых бизнесу выгодно организовывать кластерные инициативы. Сегодня практически во всех регионах наблюдается первый этап кластеризации региональной экономики.

Выводы. Таким образом, на сегодняшний день использование кластерного подхода в мире является необходимым условием для поддержания отечественного производства, повышения эффективности инновационного развития, высокого уровня экономики и конкуренции. Целью Украины как государства является достойное место в глобальной системе экономического и политического развития. В этом плане кластерные инициативы имеют хорошую перспективу, так как на первый план в мире сейчас выходят такие ресурсы, как информация, инновации и интеллект. Тем не менее, предстоит сделать ещё многое ради ускорения подъёма инновационности и конкурентоспособности экономики Украины на основе кластерной модели, в частности, усилить государственно-частное партнерство и обеспечить участие украинских кластеров в международных кластерных объединениях.

УДК 339.94 (477)

Грицак Ю.П.

ОЦЕНКА СТЕПЕНИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СТРАН

ХНУ имени В.Н. Каразина

Современные процессы, сопровождающие рост мировой торговли, тесно связаны с международной интеграцией, страновой и региональной специализацией, растущим ассортиментом предложения, встречными торговыми потоками родственных товаров и требуют должного учета при оценке конкурентоспособности.

Внешнеторговая конкурентоспособность определяется как способность данного товара или продукции отрасли быть в большей степени востребованной на внешних рынках и при этом сохранять высокую долю внешнего спроса в общем объеме его (ее) производства при условии наилучшего обеспечения внутреннего спроса.

Для измерения конкурентоспособности Всемирный экономический форум (ВЭФ, WEF) использует так называемый индексный метод, когда для сравнения разных стран выводится сводный индекс, рассчитываемый путем

агрегирования ряда различных показателей. Так, в отчетах последних пяти лет государства ранжировались в соответствии с Индексом конкурентоспособности роста, который оценивал возможности экономики достичь устойчивого роста в среднесрочной и долгосрочной перспективе. Он формировался на основе анализа 35 показателей и состоял из трех субиндексов: индекса технологического развития, индекса развития социальных институтов и индекса макроэкономической среды [1].

Однако с 2006 года WEF применил новый инструмент – Индекс глобальной конкурентоспособности (Global Competitiveness Index, GCI), который заменил предыдущий Индекс конкурентоспособности экономического роста. Им «измеряется здоровье экономики и ее развитие в среднесрочной перспективе» [2]. Разработал его ведущий эксперт в этой области профессор Ксавьер Сала-и-Мартин из Колумбийского университета.

Индекс ИГК (GCI) выводится на основе расчетов по 90 ключевым индикаторам. Все они агрегируются в 12 сводных показателей:

- Государственные и общественные учреждения;
- Инфраструктура;
- Макростабильность;
- Здравоохранение и начальное образование;
- Высшее образование и профессиональная подготовка;
- Эффективность рынка товаров и услуг;
- Эффективность рынка труда;
- Развитие финансового рынка;
- Оснащенность новыми технологиями;
- Размер рынка;
- Уровень развития бизнеса;
- Инновационный потенциал.

Для подсчета ИГК было принято определение Майкла Портера о стадиях развития экономики [22]. На первой стадии экономический рост зависит от базовых факторов, а страны конкурируют за счет обеспеченности ресурсами – природными и неквалифицированной рабочей силой. Компании конкурируют за счет цены и продают элементарные продукты и товары. Низкая производительность предусматривает низкий уровень зарплат. Сохранение конкурентоспособности на этой стадии развития экономики зависит в основном от стабильного функционирования государственных и частных учреждений (составляющая 1), инфраструктуры (составляющая 2), макроэкономической стабильности (составляющая 3), а также от здоровой и образованной рабочей силы (составляющая 4).

По мере роста заработной платы и последующего экономического развития, страны переходят к следующей стадии, где экономический рост зависит от эффективности. На этой стадии необходимо внедрять более эффективные производственные процессы и повышать качество продукции. На этом этапе повышения уровня конкурентоспособности в большей степени зависит от качества высшего образования и профессиональной подготовки (составляющая 5), эффективного рынка товаров и услуг (составляющая 6), хорошо функционирующего рынка труда (составляющая 7), развитой финансового рынка (составляющая 8), способности, внедрять новейшие технологии (составляющая 9) и размеров внутреннего и внешнего рынков (составляющая 10).

Наконец, когда страны переходят к стадии развития экономики, которая зависит от инноваций, они способны поддерживать высокий уровень заработных плат и соответствующий уровень жизни только за условия, если компании конкурируют за счет новой и уникальной продукции. На этой стадии компании должны конкурировать с помощью инноваций (составляющая 12) и внедрения новых и разнообразных товаров за счет высокоразвитых производственных процессов (составляющая 11).

Концепция *стадий экономического развития* интегрирована в Глобальный Индекс Конкурентоспособности; больший удельный вес отдается тем составляющим, которые более важны для текущей стадии экономического развития страны. Это значит, что все 12 составляющих до некоторой степени важны для всех стран, но важность каждой из них зависит от конкретной стадии развития экономики страны. Чтобы это учесть, составляющие сгруппированы в три субиндекса, каждый из которых является наиболее важным на определенной стадии развития экономики. *Субиндекс «базовые требования»* состоит из тех составляющих, которые являются решающими для стран, где экономическое развитие находится в стадии зависимости от базовых факторов. *Субиндекс «усилителей эффективности»* состоит из тех составляющих, которые наиболее важны для стран, экономическое развитие которых зависит от повышения эффективности. *Субиндекс «факторов инноваций и развития»* включает те составляющие, которые важны для стран, где экономический рост зависит от инноваций [1].

Вклад каждого из этих субиндексов в итоговый показатель ИГК для конкретной страны зависит от того, на каком этапе развития она находится. Данный подход позволяет эффективно сравнивать динамику изменений в конкурентоспособности таких разных государств, как, скажем, Ангола и США. Если для Анголы главной задачей является достижение базовых требований (развитие производства с максимальным вовлечением имеющихся ресурсов), то США уже давно фокусируется на инновационных факторах.

Удельный вес каждого субиндекса на каждой стадии развития экономики показан в таблице 1. Чтобы получить точное значение удельного веса каждого субиндекса в Индексе Глобальной Конкурентоспособности, была рассчитана регрессия вероятности максимального ВВП на душу населения (зависимая переменная) с отдельными субиндексами за последние годы (независимые переменные), что позволило получить разные коэффициенты на каждой стадии развития экономики. После округления этих эконометрических результатов были получены данные, показанные в таблице 2.

Таблица 1

Удельный вес трех основных групп составляющих
на каждой стадии развития экономики

Субиндекс	Стадия фактор- ной ориентации (%)	Стадия ориен- тации на эф- фективность (%)	Стадия ориен- тации на инно- вации (%)
Базовые требования	60	40	20
Усилители эффективности	35	50	50
Факторы развития инно- вационного потенциала	5	10	40

Таблица 2

Порог дохода для определения стадии развития экономики

Стадия развития	ВВП на душу населения (дол. США)
Стадия 1: Факторно ориентированная	< 2000
Переход из стадии 1 на стадию 2	2000 -3000
Стадия 2: Ориентированная на эффективность	3000-9000
Переход из стадии 2 на стадию 3	9000-17000
Стадия 3: Ориентированная на инновации	> 17000

Источник: [1, 2]

Стадии развития экономики стран определяются с помощью двух критериев. Первый – уровень ВВП на душу населения по рыночному курсу валют. Он используется для приблизительной калькуляции заработных плат, поскольку не существует международных данных относительно заработных плат по всем странам. Таблица 3 показывает порог ВВП на душу населения на трех основных стадиях экономического развития и на двух переходных стадиях. Второй критерий измеряет степень зависимости развития стран от основных факторов. Подсчитывают это путем определения той части, которую составляет сырье в экспорте товаров и услуг страны. Если сырьевая продукция составляет больше 70%, экономика страны находится в стадии развития, где рост экономики обеспечивается в основном за счет базовых факторов [1].

Литература: 1. Основні положення Звіту про конкурентоспроможність України 2008. Маргарета Дрзенік Хану, Т'єрі Гейзер. Всесвітній економічний форум; 2. The Global Competitiveness Report 2008–2009 // 2009 World Economic Forum. – <http://www.weforum.org>; 3. The Ukraine Competitiveness Report 2008. – World Economic Forum. – Geneva, Switheland 2008.— 270 p.; 4. The Ukraine Competitiveness Report 2008: Towards Sustained Growth and Prosperity // 2008 World Economic Forum. – <http://www.weforum.org>

УДК 339.94

Заливако М.В.

ПЕРЕБІГ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ В КРАЇНАХ СНД

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Наук. керівник: ст. преп. Савченко І. І.

За оцінками МВФ країни колишнього СРСР найбільше постраждали від кризи. Згідно з прогнозом фонду, економіка 12 держав СНД у 2009 р. скоротиться на 5,8%, але вже у 2010 р. очікуємо зростання на 2,0%.

Експертами прогнозується, що з усіх регіонів глобальної економіки країни СНД зазнають найбільш радикального повороту економічної фортуни в короткий термін. Причина полягає в тому, що економіки країн СНД зазнають втрат унаслідок трьох великих шоків: фінансових потрясінь, які істотно скоротили доступ до зовнішнього фінансування; зниження попиту з боку країн з розвинутою економікою; пов'язаного з цим падіння цін на біржової товари, особливо на енергоресурси.

Сильний прямий вплив потрясінь на фінансових ринках на економіку країн СНД полягає в різкому відтоку іноземного капіталу від їх найбільших не фінансових фірм і, що більш важливо, з банківських систем. До кризи всі країни, крім декількох, фінансові сектори яких мали менше зовнішніх зв'язків (Азербайджан, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан), значною мірою покладалися на зовнішнє фінансування для підтримки рівня внутрішнього запозичення, що набагато перевершувало внутрішній попит на облігації або депозити. У наслідок цього тиску населення почало надавати перевагу не активам у національній валюті, а активами в іноземній валюті.

МВФ визнає, що Україна належить до найбільш уражених кризою економік регіону. У 2009 році очікувалось падіння ВВП на 14%, у 2010-му можливе помірне його зростання (+2.7%). При цьому інфляція становитиме у 2010 р. в середньому 10.3%. Позитивним аспектом прогнозу є перехід від негативного сальдо поточного рахунку (до 2008 року включно) до позитивного (0.4% від ВВП у 2009 р. і 0.2% – у 2010 р.), який відбудеться за рахунок попереджуючого скорочення імпорту, а не зростання експорту

Для України ці прогнози означають, що протягом ближчого часу:

- попит на вітчизняну продукцію буде обмеженим;
- перспективи знаходження переказів від громадян України, працевлаштованих за кордоном, є гіршими, ніж у попередні роки;
- зростання цін на ресурси, передусім енергетичні, стане чинником відновлення високої інфляції також в Україні.

Що до СНД, прогнозуємо, що реальний ВВП цього регіону, що збільшився на 8% у 2007 р., скоротиться більш ніж 5% у 2009р., що буде найнижчим темпом серед усіх регіонів країн з ринком, що формується. Прогнозовано, що у 2010 р. темп зростання знову підвищиться і становитиме понад 1%.

Основне завдання, що постає перед директивними органами в країнах СНД, полягає в тому, щоб домогтися правильного співвідношення між використанням заходів макроекономічної політики для пом'якшення впливу чистого відтоку капіталу на економічну активність і підтримкою довіри до національних валют. Оскільки в більшості країн діє прив'язування валютних курсів, директивним грошово-кредитним органам довелося вибирати між використанням резервів, підвищенням ставок інтервенції для захисту режимів прив'язування і створенням можливості для зниження валютних курсів. Росія та Казахстан, мали таку можливість, спочатку використовувати валютні резерви.

Ще одна проблема, яка постає перед цими країнами, полягає в тому, що швидке зниження валютних курсів підвищує ефективний тягар боргу для не фінансових фірм, які брали позики в іноземній валюті. По суті, частка кредиту, деномінованого в іноземній валюті, у кредитах національних банків становить діапазон від майже 30% у Білорусі і Росії до приблизно 50% у Казахстані й Україні та приблизно 70% у Грузії. Виконання цих валютних зобов'язань в умовах зниження обмінних курсів зажадало скорочення інвестицій і зайнятості в декількох із цих країн.

Література: 1. Батковський В., Даниленко А., Домрачев В. *Перспективи впливу глобальних тенденцій розвитку економіки та фінансової системи на Україну* // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 12. – с. 3-9. 2. Бураковський І.В., Плотніков О.В. *Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України*. — Х.: Фоліо, 2009. — 302 с.; 3. Крильчук С.І. *Бюджетна політика України: сучасні реалії та світова фінансова криза*; 4. *Національна доповідь «Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави»* – www.rada.gov.ua/

Ильченко А.С.

**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО ФРАНЧАЙЗИНГА
НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ: ОПЫТ УКРАИНЫ**

ХНУ им. В.Н.Каразина

Науч.рук.: к.г.н., проф. Казакова Н.А.

Франчайзинг как одна из наиболее прогрессивных форм ведения бизнеса получила свое распространение в середине 50-х годов. В мировом хозяйстве франчайзинг успешно практикуется уже несколько десятилетий и является успешной формой ведения бизнеса, которая стимулирует экономику и предоставляет большие возможности для развития компаний [1].

Франчайзинг в современном его виде сформировался в США. Первой компаний стала компания Singer, которая столкнулась с проблемой централизованного сервисного обслуживания, и приняла решение открыть финансово независимые компании, которым предоставлялось исключительное право на обслуживание швейных машин Singer [3].

На сегодняшний день франчайзинг является одной из самых динамично развивающихся форм бизнеса. Это обусловлено множеством факторов: во-первых, у компании-франчайзера появляется возможность с минимальными затратами расширить рынок сбыта своих товаров, во-вторых, у компании-франчайзи, появляется готовая модель успешного бизнеса, включая торговый знак, новые технологии и ноу-хау [1]. Франчайзинг в той или иной степени используется в более чем 140 странах [3].

В Украину франчайзинг пришел в 1993 году с открытием первой франчайзинговой точки на базе международной информационной системы «Компас» (Нидерланды). На сегодняшний день в Украине более 45% всех франчайзинговых систем являются частью заграничных сетей. Наиболее распространенной сферой использования франчайзинга является торговля (включая фаст-фуд). Лидером на рынке быстрого питания на сегодняшний день, безусловно, остается всемирно известная сеть McDonald's [2].

Рост количества франчайзеров на рынке Украины имеет положительную динамику и свидетельствует о привлекательности Украины для иностранных компаний. Сейчас на рынке Украине работает более 380 франчайзеров. Однако можно отметить, что около трети всех сетевых брендов принадлежит России. Далее следуют Германия, США и Франция [2].

Кроме быстрого питания у франчайзеров пользуется спросом также отрасль сферы услуг (около 50 франчайзеров). Менее всего франчайзинг в Украине используется в сфере производства и информации. Это связано с большими финансовыми затратами, которые несет как франчайзер, так и

франчайзи. Существенным фактором является материально устаревшая производственная база на большинстве украинских предприятий [3].

Существует ряд проблем, которые возникают в процессе развития франчайзинговых сетей в Украине. Несмотря на то, что франчайзинг является эффективным способом привлечения иностранного капитала и новых технологий в страну, в то же франчайзинг несет в себе угрозу для национального производителя. Стоимость товаров и услуг в сети франчайзинга, как правило, ниже, а качество значительно выше. В свою очередь это вытесняет с рынка недобросовестных предпринимателей, стимулируя компании повышать уровень обслуживания до уровня, который представлен в сети схожих франчайзинговых систем [4].

Одной из важнейших проблем является нормативно-законодательная база, которая негативно сказывается на качестве развития франчайзинговых систем. Необходимость принятия закона «О франчайзинге» становится все очевиднее в связи со сложными договорными взаимоотношениями между франчайзером и франчайзи. На данный момент отношения между франчайзером и франчайзи регулируются главой 75 Гражданского кодекса, где вместо франчайзинга используется термин «коммерческая концессия», что не совсем соответствует международному определению и понятию франчайзинга [5].

Таким образом, франчайзинг является важным элементом современной экономики государств. Использование франчайзинга дает возможность привлечь в страну новые технологии и новый уровень обслуживания, что положительно влияет на развитие государства. Поэтому для Украины является необходимым осуществление правового обеспечения функционирования систем франчайзинга, которое существенно повысит эффективность использования этой формы ведения бизнеса. Кроме этого решение проблем кредитования позволит привлечь франчайзинг в такие сферы, как производство и информация. Производственный франчайзинг даст возможность заменить материально-техническую базу предприятий и улучшит качество выпускаемой продукции с помощью использования технологий передовых стран, таких как Германия и США.

Литература: 1. Бедринець М.Д. Франчайзинг: світовий досвід і перспективи розвитку в Україні // *Фінанси України*. – 2001, №2. – с. 96-104; 2. Григоренко Т.М. Сучасний стан розвитку франчайзингових систем в Україні // *Формування ринкових відносин в Україні*. – 2009, №9. – с. 98-103; 3. Григоренко Т.М. Франчайзинг – прогресивна форма ведення міжнародного бізнесу // *Формування ринкових відносин в Україні*. – 2009, №12. – с. 26-32; 4. Суковатий О.В. Особливості реалізації франчайзингу в Україні // *Проблеми науки*. – 2007, №2. – с.14-18; 5. www.franchising.kiev.ua

Ковальчук Е.В.

ВОЗМОЖНОСТЬ СОЗДАНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТАМОЖЕННОГО СОЮЗА ДЛЯ УКРАИНЫ

ХНУ имени В.Н. Каразина

Науч. рук.: к. г. н., проф. Н.А. Казакова

ЕЭП – это экономическое пространство, объединяющее таможенные территории сторон, на котором функционируют механизмы регулирования экономик, основанные на единых принципах, обеспечивающих свободное движение товаров, услуг, капитала и рабочей силы, и осуществляется единая внешнеторговая и согласованная, той мере и в том объеме, в каких это необходимо для обеспечения равноправной конкуренции и поддержания макроэкономической стабильности, налоговая, денежно-кредитная и валютно-финансовая политика.

19 ноября 2009 г. президенты трех стран – России, Беларуси и Казахстана – договорились о создании ЕЭП, которое начнет функционировать с 1 января 2012 года. Речь идет о новом экономическом союзе, с единым рынком товаров и услуг, свободным движением капиталов и рабочей силы. Я считаю, что Украина должна стать полноправным участником ЕЭП.

Участники Соглашения о формировании ЕЭП ставят перед собой выполнение следующих задач:

- формирование зоны свободной торговли без изъятий и ограничений;
- неприменение во взаимной торговле антидемпинговых, компенсационных и специальных защитных мер на базе проведения единой политики в области тарифного и нетарифного регулирования, единых правил конкуренции, применения субсидий и иных форм государственной поддержки;
- унификация принципов разработки и применения технических регламентов и стандартов, санитарных и фитосанитарных норм;
- гармонизация макроэкономической политики;
- создание условий для свободного движения товаров, услуг, капитала и рабочей силы;
- гармонизация законодательств в той мере, в какой это необходимо для функционирования ЕЭП, включая торговую и конкурентную политику;
- формирование единых принципов регулирования деятельности естественных монополий (в сфере железнодорожного транспорта, магистральных телекоммуникаций, транспортировки электроэнергии, нефти, газа и других сферах), единой конкурентной политики и обеспечение не дискриминационного доступа и равного уровня тарифов на услуги субъектов естественных монополий.

Рынок стран СНГ является крайне важным для Украины. Ведь доступ к нему дает возможность не только увеличить украинский экспорт в этот регион, а с помощью конкурентных преимуществ улучшить позиции Украины и на мировом рынке, что способствует экономическому развитию Украины, повышению уровня конкурентоспособности украинской экономики.

Следует активно проводить интеграционную политику на территории СНГ. Ведь при использовании конкурентных преимуществ в рамках интеграционных группировок Украина может ускорить экономический рост государства, повысить социально-экономическое положение населения и осуществить реальную интеграцию в глобальную экономическую систему. Интеграция Украины со странами ЕЭП может значительно повысить конкурентоспособность украинских товаров на мировых рынках, реализацию конкурентных преимуществ, укрепить экономику Украины, повысить уровень жизни граждан. ЕЭП – источник стабильных заказов для национальной промышленности и сельского хозяйства, а значит – новые рабочие места и достойная оплата труда.

После вступления Украины в ЕЭП, в первую очередь нужно использовать возможности сотрудничества на постсоветском пространстве, в области самолетостроения, в космической сфере, в агропромышленном комплексе, машиностроении, химической и металлургической отраслях.

ЕЭП – шанс для Украины вырваться из глубочайшего кризиса, поднять экономику и на этой основе решить социальные вопросы.

Литература: 1. <http://news.liga.net/news/> – *Луга новості*; 2. <http://b-analysis.ru/problems-vxozhdeniya-v-eep-i-uluchsheniya-sostoyaniya-ekonomiki-ukrainy/> – *Бизнес и аналитика*; 3. <http://www.zn.ua/> – *Зеркало недели*; 4. <http://www.president.gov.ua/> – *Официальное Интернет-представительство Президента Украины*.

УДК 339.09

Конєв О.С.

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В КРАЇНАХ ЄС

ХНУ ім. В.Н. Каразіна

Наук. керівник: ст. викл. Беренда С.В.

Успіх розширення ЄС на схід є показовим прикладом можливостей демократії у поєднанні з ринковою економікою. Тому європейська модель суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку є найефективнішою для реалізації потенціалу держави та забезпечення поступального розвитку.

Метою роботи є дослідження проблематики реалізації концепції сталого розвитку в країнах ЄС та виявлення на цій основі, позитивних прикладів її реалізації для України.

В зарубіжній науковій літературі існує понад 100 визначень терміну «сталий розвиток». Проте вперше цей термін було вжито у відомому міжнародному документі «Всесвітня стратегія охорони природи», опублікованому в 1980 році Міжнародним союзом охорони природи. Вважається, що авторами терміну «sustainable development» були американські вчені Є. Балфор (Eva Balfour) та В. Джексон (Wes Jackson).

Процес перетворення Європейського Союзу на один з найпотужніших світових центрів доводить успішність європейського інтеграційного проекту.

Проблематика європейської інтеграції є одним з найбільш досліджуваних наукових об'єктів у сфері зовнішньої політики. У дослідженнях західних науковців та експертів більша увага акцентується на питаннях інституційного реформування ЄС та його впливу на подальші інтеграційні процеси, аналізі результатів вступу нових членів до Євросоюзу, а також проблемах та перспективах подальших розширень.

Для досягнення засад сталого розвитку у Порядку денному на 21 століття, прийнятому світовою спільнотою у 1992 році на Саміті Землі у Ріо-де-Жанейро, кожній країні було запропоновано розробити національну стратегію сталого розвитку (ССР) відповідно до своїх особливостей, пріоритетів, еколого-економічної ситуації та стану розвитку національного господарства.

У документі, підготованому для Всесвітнього саміту 2002 року, зазначається: «Національна стратегія із сталого розвитку є координований, із залученням зацікавлених осіб, інтерактивний процес міркування та дій для досягнення економічних, екологічних і соціальних цілей у збалансований та інтегрований спосіб. Процес включає аналіз ситуації, формулювання політики та плану дій, впровадження, моніторинг і регулярний перегляд. Це циклічний та інтерактивний процес планування, участі та дій, в яких наголос робиться на управлінні процесами у напрямку цілей сталості, а не на розробці плану як кінцевого результату» [1, р.8].

Отже, за наведеними визначеннями двох провідних міжнародних організацій, стратегія сталого розвитку розуміється не як кінцевий незмінний продукт, а інтерактивний процес, оснований на повторюваних циклах аналізу прийняття рішень, плануванні, впровадженні, перегляді тощо, який не може бути одноразовим завданням. В ідеалі ССР має поєднати довгостроковий орієнтир із середньостроковими завданнями та короткостроковими діями і, з одного боку, бути певними рамками для прийняття рішень, а з іншого планом дій із конкретними цілями та часовими межами.

За даними Департаменту ООН із сталого розвитку, станом на 2003 рік лише третина країн світу принаймні ініціювала розробку ССР [2]. Водночас країни, у яких ініційований процес розробки ССР, можливо поділити на три умовні групи: Європа; промислові країни поза Європою; решта світу.

Національні ССР найкраще розроблені у європейських країнах. Саме у цій групі країн найбільший відсоток прийнятих ССР, і саме їм належать найперші в історії розроблені стратегії сталого розвитку. Такий стан справ можна пояснити тим, що, по-перше, в країнах «старої» Європи традиційно була добре розроблена екологічна політика, а по-друге, існуванням наднаціональних ініціатив із сталого розвитку, які стимулюють розробку національних ССР (наприклад, Стратегія сталого розвитку Європейського союзу, Стратегія сталого розвитку скандинавських країн). Крім того, Європейська комісія зобов'язала країни-члени ЄС прийняти ССР до 2007 року.

Отже для того, щоб реалізувати науково обґрунтовані теоретичні основи політики сталого розвитку, необхідно принципи і методи цієї теорії адаптувати до конкретних галузей економіки.

Література: 1 UNCSД. *Guidance in Preparing a National Sustainable Development Strategy: Managing Sustainable Development in the New Millennium / UNCSД Background Paper 13. DESA/DSD/PC2/BP13, 2002. – 46 p. Режим доступу: <http://www.undp.org/fssd/docs/guidprepnsds.pdf>; 2. UN Department of Economic and Social Affairs. *Assessment Report on National Sustainable Development Strategies: the Global Picture 2003. – Division for Sustainable Development, UNDESA: New York, 2004. – 8 p.**

УДК 339.1

Контаренко В.В.
ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ЦЕНООБРАЗОВАНИЕ
НА МИРОВОМ РЫНКЕ НЕФТИ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Науч. рук.: к.г.н., проф. Казакова Н.А.

На динамику цен на нефть влияют ряд факторов, которые можно разделить на внешние (общеэкономические, политические, метеорологические) и технологические (технология, позиции ведущих биржевых игроков, анализ волатильности – изменчивости цены).

Поскольку ход политических событий, погодных изменений и прочих катаклизмов предугадать весьма трудно. Наиболее значимыми факторами следует считать состояния и темпы развития мировой экономики, прежде всего темпы изменения ВВП; факторы научно технического прогресса (но-

вые технологии, материалы, средства коммуникации, альтернативные источники энергии и т. п.), состояние и прогноз достоверных запасов нефти [1].

Распределение основных факторов по их влиянию на рост или снижение цен на нефть представлены в табл. 3

Таблица 1

Факторы, влияющие на изменение цен на нефть

Снижение цены	Рост цены
Научно-технический прогресс (новые технологии, альтернативные источники энергии и т. п.)	
Экономические и финансовые кризисы (снижение спроса на нефть)	Рост ВВП (рост спроса на нефть)
Сообщения об открытии новых месторождений	Истощение месторождений
Свободные мощности нефтедобывающих стран	Сообщение об исчерпании свободных мощностей
Поощрительные законодательные акты	Запретительные законодательные акты
Превышение стратегических запасов над оптимальным уровнем	Сокращение стратегических запасов
Теплая зима	Холодная зима

Таблица составлена автором, по материалам [2, 3].

При прогнозировании цен на нефть следует учесть, что:

- нефть – это особый товар, цены на который могут на порядок «отклониться» от реальных издержек производства и других объективных составляющих стоимости;
- динамика взаимодействия факторов, влияющих на величину цены, была и остается вне зоны «уверенного прогноза» экспертного сообщества;
- до сих пор не удалось составить целостную систему регулирования нефтяного рынка, синхронизирующую интересы ключевых производителей и потребителей товара, стран-транзитеров;
- большинству специалистов не удалось правильно спрогнозировать ни один «крутой» поворот цен взлет цен во время первой (1974 г.) и второй (1974-80 гг.) волны энергетического кризиса; падение цен в 1986 г. и 1998 г.; неудержимый рост цен в 2008 г. [4].

В середине 2008 г. цена достигла апогея – 147 долл./барр., в октябре – 70, в ноябре – ниже 50, а к концу года 35 долл./барр. Столь резкий перелом может быть объяснен только действиями спекулятивного фактора. Президент корпорации Chevron Д. О'Рейли, справедливо назвал цену в 147 долл./барр. аномальной [5].

При прогнозировании цен на нефть в период 2011–2012 гг. автором были проанализированы три гипотезы:

1. Гипотеза снижения цен. Согласно этой гипотезе предполагается, что в индустриально развитых странах из-за высоких цен на нефть заметно усилятся НИОКР по энергосбережению. Предполагается, что эффект от них наступит в 2010-2011 гг. Также усилятся работы по производству и использованию альтернативных топлив, особенно из возобновляемых видов сырья. К этому же периоду произойдет технологическое насыщение традиционными моторными топливами в развивающихся странах и темпы внутреннего потребления нефти в этих странах замедлятся. Ожидаемые текущие цены на период 2011-12 гг. – 45-55 долл./барр. [6].

2. Гипотеза установления коридора цен эксперты ОПЕК считают, что коридор нефтяных цен может составить в 2010-2011гг. 55-65 долл./барр. Такой коридор был бы оптимальным, отвечающим тому необходимому уровню цен, при котором выгодно заниматься нефтяным бизнесом [7].

3. Гипотеза медленного роста основана на том, что на протяжении исследуемого периода цены на нефть то поднимались, то падали. Анализ долгосрочной динамики показывает, что цены на нефть медленно, но неуклонно растут, а если учесть обменную тенденцию роста цен на все факторы производства на стадиях разведки, добычи и транспортировки нефти, падение курса доллара, превышение годовой добычи над приростом запасов, а также ряд макроэкономических факторов. Можно предположить, что цены на нефть в 2011 году будут на уровне 60-70 долл./барр. [8].

Нефть – это необычный, а стратегический товар, нефть тесно переплетается с политикой, как на национальном, так и на международном уровне. Факторы которые влияют на ценообразование будут изменяться и именно по ним можно будет делать прогнозы на ценообразование на рынке нефти.

Литература: 1. Брагинский О.Б. *Нефтегазовый комплекс мира.* – М.: Нефть и газ, 2006, с. 91; 2. Прочные позиции нефтяного рынка // *Нефтегазовые технологии*, 2008, №6, с. 52; 3. Некрасов А.С., Данилина М.В. *Проблемы прогнозирования*, 2004, №5, с. 27; 4. Кравченко Е. *Мировая энергетика*, 2007, №10, с. 56; 5. *British Petroleum Statistical Review of World Energy*, London, 1971-2008; 6. *Business Week* 24.11.2009. P. 23; 7. Коржубаев А. *Мировая энергетика*, 2008, №11, с. 26; 8. *Financial Times*. – 06.11.2009. – p. 19.

Котвицкая О.И.
ВНУТРИОТРАСЛЕВАЯ ТОРГОВЛЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ СОЗДАНИЯ
ЗОНЫ СВОБОДНОЙ ТОРГОВЛИ (ЗСТ+)
МЕЖДУ УКРАИНОЙ И ЕС

*ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: Беренда С.В.*

В мае 2008 г. Украина стала членом ВТО, пройдя продолжительную и сложную стадию переговорного процесса подписания двусторонних соглашений со странами-членами рабочей группы. Вступление в ВТО неразрывно связано с участием страны в международных интеграционных процессах, т.к. является основной предпосылкой создания ЗСТ со странами ЕС. В 2008 году закончился срок действия Соглашения о партнёрстве и сотрудничестве (СПС), на котором основывались взаимоотношения между Украиной и ЕС и продолжение отношений должно быть регламентировано новым соглашением. И с этого момента особенно актуальным и одной из наиболее важных проблем стал для Украины вопрос перспектив подписания соглашения о создании ЗСТ между Украиной и ЕС. Таким образом, 18 февраля 2008 г. начался переговорный процесс относительно создания углублённой и всеобъемлющей ЗСТ между Украиной и ЕС [3].

Проблемам интеграции Украины в мирохозяйственную систему посвящены работы многих украинских и зарубежных учёных, таких как А. Кредисов, В. Новицкий, А. Филипенко, А. Шнырков и др.

Положения всеобъемлющей и углублённой ЗСТ станут составной частью Соглашения об Ассоциации между Украиной и ЕС, будут определять правовую базу для свободного перемещения товаров, услуг, капиталов, частично рабочей силы между Украиной и ЕС, а также для институциональной конвергенции, направленной на постепенное вхождение экономики Украины в общий рынок ЕС.

За два года было проведено 10 раундов переговоров относительно подписания соглашения о создании ЗСТ. Десятый раунд переговоров проходил с 1 до 5 марта 2010 г. в Брюсселе [3]. Существует распространённое мнение, что процесс присоединения к ЗСТ+ окончательно оформится в 2011 г.

Для Украины особенно важен вопрос подписания соглашения именно об углублённой зоне свободной торговли, т.е. ЗСТ+. Значительное увеличение экспорта из Украины в ЕС обеспечит только ЗСТ+, устраняющая и тарифные, и нетарифные ограничения. ЗСТ+ отличается от классической ЗСТ тем, что предусматривает либерализацию торговли услугами и адаптацию украинского законодательства к европейским стандартам.

С точки зрения теории международной торговли, экономическое развитие и экономическая интеграция не только способствуют торговле вообще, но и вызывают повышение доли внутриотраслевой торговли (ВОТ). Именно по уровню ВОТ определяется «качество» интеграции между странами. Это объясняется тем, что, чем ближе страны по уровню экономического развития и чем выше их технологический уклад, тем выше будет доля ВОТ в товарообороте. Высокий уровень ВОТ между двумя странами предполагает повышение степени экономической интеграции и нахождение стран в преференциальной торговой зоне [5].

В данной работе мы провели исследование и посчитали индекс внутриотраслевой торговли Украины и Германии и Украины и России, используя формулу расчёта внутриотраслевой торговли, которую предложили Грубель и Ллойд. Были подсчитаны индексы ВОТ по 97 товарным группам, в соответствии с делением товаров по кодам УКТ ВЭД. $GLi = 1 - |Xi - IMi| / (Xi + IMi)$, чем ближе коэффициент к 1, тем больше внутриотраслевая торговля [5].

Результаты исследования представлены ниже:

Товарная группа	Украина-Германия		Украина-Россия	
	2005	2009	2005	2009
1. Продукция АПК (1-24)	0,37	0,34	0,48	0,56
2. Минеральные продукты, в т.ч:				0,56
2.1. Соль, сера, камень, руды, шлаки (25-26)	0,15	0,56	0,89	0,86
2.2. Нефть и продукты перегонки (27)	0,16	0,15	0,04	0,13
3. Продукция хим. промышленности (28-38)	0,39	0,26	0,92	0,77
4. Полимерные материалы (39-40)	0,12	0,14	0,74	0,67
5. Шкуры и меха (41-43)	0,91	0,93	0,76	0,59
6. Дерево и продукты из дерева (44-46)	0,51	0,75	0,56	0,92
7. Бумага, картон (47-49)	0,04	0,32	0,56	0,68
8. Текстиль (50-63)	0,82	0,79	0,80	0,96
9. Обувь, головные уборы (64-67)	0,22	0,70	0,52	0,20
10. Продукты из камня, гипса, цемента (68-70)	0,20	0,28	0,92	0,92
11. Драг. и полудрагоценные металлы (71)	0,88	0,84	0,29	0,94
12. Недрагоценные металлы (72-83)	0,85	0,97	0,70	0,67
13. Механическое оборудование (84-85)	0,91	0,5	0,90	0,66
14. Транспортные средства (86-89)	0,09	0,13	0,98	0,56
15. Аппараты для различных измерений (90-92)	0,07	0,12	0,92	0,85
16. Оружие (93)	-	-		
17. Разные товары (94-96)	0,70	0,85	0,64	0,36
18. Предметы искусства (97)	0,23	0,18	0,05	0,63

Данные для расчётов взяты с официального сайта государственной таможенной службы Украины [6].

Можно сделать следующие выводы:

– Использовать данный показатель необходимо весьма осторожно, т.к. специфика заключается в выборке товарных позиций, от которой и будет зависеть значение индекса. Сравнение индекса ВОТ согласно 2-му цифровому классификатору ТН ВЭД, Украины между Германией и Россией свидетельствует о высоком уровне данного показателя практически по всем товарным группам. Динамика изменений с 2005 г. по 2009 г. свидетельствует о разнонаправленности тенденций в ВОТ.

– Однако рассмотрение данного показателя на более детализированном уровне, т.е. 4-м цифровом ТН ВЭД, по-видимому, будет свидетельствовать о другой ситуации в области специализации, кооперации и разделении труда между субъектами хозяйствования исследуемых стран. Более того, рассмотрение только двух стран, как неких «представителей» интеграционных группировок ЕС и ЕЭП, приводит к определенной погрешности, за счёт генерализации выборки, в выводах о хозяйственной интеграции между Украиной и этими группировками стран.

Литература: 1. Беренда С.В. Еволюція інтеграційних процесів. – Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна №743. – с. 129-132; 2. Беренда С.В. До питання про кількісну оцінку господарської інтеграції серед країн-учасниць інтеграційної взаємодії. // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна №719. – с. 277-282; 3. <http://www.mfa.gov.ua> Офіційний сайт МІД України; 4. <http://www.expert.ua> Сайт українського делового журналу «Експерт»; 5. <http://www.m-economy.ru> Євразійський міжнародний науко-аналитический журнал; 6. <http://www.ktu.gov.ua> Офіційний сайт державної митної служби України.

УДК 339.5

Кривуц Ю.Н.

ФРЕДЕРИК БАСТИА ОБ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СВОБОДЕ

ХНУ имени В.Н. Каразина

В условиях мирового финансово-экономического кризиса ни одна страна не может самостоятельно из него выйти и тем более ликвидировать негативные последствия. Многие правительства разрабатывают антикризисные программы, учитывая не только опыт близких и дальних соседей, но и прошлого. В арсенале соображения и предложения маститых и не очень экономистов XVIII-XIX вв. Среди них блестящий полемист, продолжатель идей А. Смита и старшего коллеги Ж. – Б. Сэя, – Фредерик Бастиа (1801-1850). В книгах «Экономические софизмы или Хитрые уловки, разоблаченные сторонником свободной торговли» и «Экономические гармонии» собраны рас-

суждения и построения автора относительно целесообразности и результативности реализации идей свободной торговли. На наш взгляд, многое может быть использовано в практике межнационального экономического общения в период глубокого спада производства в большинстве стран.

В сложившейся ситуации прямолинейное покровительство производителю, обеспечение ему хороших условий сбыта, как и неоправданное повышение цен, — ведет к недостатку благ вопреки желанию потребителя. Он «желает найти изобилие...товаров» (Ф. Бастиа). Если продуктов собственного производства не хватает или их в данной стране с ее природно-климатическими данными получить невозможно, — следует прибегать к импорту. При этом не следует забывать, что «Обмен есть взаимная уступка» (Ф. Бастиа). Для удовлетворения потребностей человеку нужны реальные товары и «чем больше этих товаров..., тем богаче общество», полнее удовлетворяется спрос на внутреннем рынке.

В статье «Теория, практика» автор подчеркивает объективную необходимость отказа от системы жестких запретов и пошлин, насаждавшихся меркантилистами. Более того, Ф. Бастиа призывает эффективно использовать результаты общественного и международного разделения труда.

«Разве земледelec пьет себе платье? Разве портной засеивает для своего пропитания поля зерном? Разве ваша хозяйка станет печь хлеб дома, если найдет более выгодным покупать его у булочника? Разве вы бросите собственные занятия для того, чтобы самому чистить себе сапоги и избавиться, таким образом, от необходимости держать прислугу? Не основывается ли хозяйство всего общества на распределении занятий и разделении труда, одним словом, на обмене? А обмен не то же самое ли, что расчет, заставляющий всех нас бросать прямое производство в том случае, если не прямое приобретение может сберечь для нас время и сократить труд» [1, с. 84-85].

Вне сомнения, это не означает преднамеренной государственной поддержки только экспортоориентированных отраслей хозяйственного комплекса. Однако в условиях экономического кризиса этим отраслям должно быть отдано предпочтение. Реализуя продукцию таких предприятий на мировом рынке, страна привлекает иностранную валюту. Ею не только пополняются финансовые ресурсы и резервы, но ее можно использовать для приобретения зарубежных дефицитных в данный момент благ.

«Абсолютных принципов не существует», — утверждает Ф. Бастиа. Формула «Народ беднеет, когда ввозит к себе товары, и богатеет, когда вывозит их» [1, с. 88] неоднозначна. Всё зависит от ситуации прежде всего в стране и в окружающем мире. Никакой народ, находящийся в изоляции, не может с опорой только на собственные силы преодолеть негативные явления в на-

ціональної економіки. Залог преодолення такої ситуації – гнучка внутрішня і зовнішня економічна політика: де – свобода торгівлі (коли йдеться про конкурентоспроможні товари), а де – режим захисту місцевого виробника.

В статті «Метафори» Ф. Бастиа піднімає питання: «...корисні чи покупки, здійснювані за кордоном, чи шкідливі?» Вони шкідливі, стверджують сторонники протекціонізму, тому що роблять покупців «данниками іноземців».

«Возьмем два випадки: в одному з них гроші покидають країну для одкровення алчности переможного ворога; в іншому – вони покидають країну в оплату за товари... Один випадок, коли ви віддаєте 100 франків за примусом тому, хто бере їх силою, і другий – коли ви добровільно віддаєте їх тому, хто пропонує вам, в обмін за ці гроші, предмет ваших бажань» [1, с. 122]. Про це завжди, нагадує Ф. Бастиа, слід пам'ятати і керуватися в практичній діяльності в інтересах своєї країни і її населення.

Література: 1. Бастиа Ф. Економічні софізми або Хитрість уловки, розбачені сторонником вільної торгівлі [Текст] /Ф. Бастиа. – М.: Економіка, 2002. – 304 с. – ISBN5-282-02139-0.

УДК: 330.15

Кузнєцова Л.В.
НАФТОГАЗОВИЙ КОМПЛЕКС – СИСТЕМОУТВОРЮЮЧА
СКЛАДОВА ЕКОНОМІКИ КРАЇН ОПЕК

*ХНУ імені В.Н. Каразіна
Наук. керівник: к.е.н., доцент Лантух І.В.*

Після другої світової війни, «війни моторів», в світі різко зросло споживання технічних видів палива, значення арабських країн зросло завдяки наявності гігантських запасів вуглеводнів. Основні їх родовища розташовані в нафтогазовій провінції Перської затоки, де залягають більше 49,3% світових розвіданих запасів нафти і 15,5% газу. Висока якість продукту, низькі витрати здобичі і транспортування перетворили регіон на світову комору першокласних енергоносіїв і хімічної сировини.

Існує велика нерівномірність в розподілі наявних в регіоні ключових ресурсів: вуглеводнів, руд металів, земельних угідь, робочої сили. При цьому висока концентрація в окремих державах тих або інших складових регіонального потенціалу супроводжується, як правило, гострим браком або відсут-

ністю інших його важливих компонентів. В рамках окремих країн гармонізація ресурсів на достатньо високому рівні спостерігається лише у Алжирі, Саудівській Аравії і Іраку. Що обумовлює необхідність об'єднання держав.

З моменту завоювання політичної незалежності господарський розвиток в арабських країнах йшов відносно високими темпами. У нафтовидобувних країнах за останні 40 років вони коливалися в межах 10-16%. З кінця 80-х років в нафтовидобувних країнах темпи зростання знизилися і стабілізувалися на рівні 5-8%. На першому етапі переважну частину доходів компанії привласнювали собі. Але з 40-х років ситуація стала мінятися: нові країни-виробники все наполегливіше ставили питання про справедливий розподіл ренти [1,с.69]. У 1943 р. в Каракасі відбулася подія, що стала віхою в історії нафтової індустрії. Уряд Венесуели і компанії «Стандарт Ойл» і «Шелл» підписали угоду, що одержала назву «П'ятдесят на п'ятдесят»: згідно цій угоді обидві сторони ставали рівними партнерами і ділили ренту навпіл. В результаті державні доходи Венесуели в 1948 р. в порівнянні з 1942 р. виросли в 6 разів. Приклад виявився заразливим. У 1950 р. таку ж угоду підписали Саудівська Аравія і компанія «Арамко». По цьому ж шляху пішли в Кувейті і Іраку. Знаковою подією стало створення в 1960 р. організації ОПЕК, яка поставила перед транснаціональними компаніями ультиматум: концесія концесією, але не менше чверті нафти, що здобувається, повинне належати державам – власникам родовищ. Це лише деякі епізоди боротьби за розподіл ренти, в якій роки відносного перемир'я, переговорів і угод чергувалися з жорсткими кризами і кровопролитними війнами і яка, по суті, продовжується до цього дня: війна США з Іраком має очевидний нафтовий підтекст.

Згідно «Доповіді про глобальну конкурентоспроможність», що щорічно публікується Всесвітнім економічним форумом, перше місце в регіоні займає Катар, слідом за ним з невеликим відставанням йдуть ОАЕ і Бахрейн, тобто ці невеликі аравійські монархії визнані найбільш конкурентоздатними завдяки стабільному макроекономічному клімату і інституційним реформам, забезпечуючим їх урядам фундамент для здійснення процесу швидкої модернізації. Тоді як інші арабські країни стикаються з численними схожими проблемами — незвичайно високим рівнем безробіття, недостатнього диверсифікованістю економік, надмірно залежних від енергетичного сектора, виробничою структурою, в якій домінує державний сектор, – країни Персидської затоки демонструють, що регіон володіє здатністю створювати механізми і вирішувати задачі ефективної інтеграції і модернізації. Згідно рейтингу, у порядку його зниження, країни розташовуються в наступному порядку: Катар, ОАЕ, Бахрейн, Туніс, Саудівська Аравія, Єгипет, Алжир,

Лівія [2]. Видобуток надмірних ресурсів, що забезпечують експортні надходження і рентні доходи, стала одним з основних чинників конструювання рентної моделі економічного розвитку нафтовидобувних країн. Але високі темпи їх економічного зростання не завжди відображають адекватний розвиток продуктивних сил саме унаслідок стрибкоподібного руху цін на нафту. Особливі надії покладаються на місцеві ресурси природного газу, який дотепер переважно спалюється у факелах, не маючи виробничого застосування. Усвідомлюючи недоліки такого положення на тлі загального дефіциту палива, уряди країн Персидської затоки, головних комор регіону, перешли до активних дій по створенню необхідної виробничої і транспортної інфраструктури для використання і збуту свого газу.[3]

Країни Перської затоки не мають особливої потреби в прямих іноземних інвестиціях, загальний об'єм яких на початку століття впав до 2 млрд. доларів в рік, але зарубіжні інвестиції необхідні їм для отримання доступу до нових технологій і послуг. Проблемаю для регіону є не недолік ліквідності, а недолік досвіду макроекономічного регулювання і низької ефективності інститутів державного сектора [4].

Арабські виробники нафти розраховують інвестувати більше 80 млрд. дол. в період 2006-2010 рр. для розвитку нафтогазового сектора, всього в майбутні 30 років в цю область повинно бути вкладено понад 500 млрд., при цьому половина засобів піде в чисто газові проекти [5].

Література: 1. *Консультативна рада з питань енергетики: матеріали для презентації.* – Cambridge Energy Research Associates, 2009. – 68 с.; 2. *Матеріали Інвестиційної компанії «Financial Bridge», 2009.* – www.finbridge.ru/issled 3. *ОАPEC's Arab and international relations», ОАPEC, 2008;* 4. *ОАPEC and joint Arab actions», ОАPEC, 2009;* 5. *Oil&Gas Journal.* – A report Administrator.

УДК: 339.923(043.2)

Липовецька Ю.А. СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА АВСТРІЇ

*ХНУ імені В.Н. Каразіна
Наук. керівник: к.е.н. Гончаренко Н.І.*

Інтеграція до світової економіки є одним з пріоритетних завдань України. Проголошення українським керівництвом євроінтеграційного курсу країни сприяло пожвавленню діяльності вітчизняних компаній на ринку ЄС. З моменту вступу України до СОТ на зовнішньоекономічному ринку спостерігається значна активізація торговельно-економічної співпраці з

європейськими державами. Одним з провідних партнерів України на ринку ЄС є Австрійська Республіка.

Серед українських вчених, що займалися проблемами інтеграційного процесу входження України до світової економіки можна виділити Вовканича С.Й., Залогоу З.М., Зленка А., Масловську Л., Памфілову Т., Соскіна О., Софіщенка І., Філіпенка А.А., Шостак Л., та серед зарубіжних вчених – Гвозденка Д., Максимову М., Пирожкова С., Соловйова А.А., Ултабаєва Р. Проте, незважаючи на їх значний науковий внесок, все ще існує низка неосвітлених питань, які потребують більш пильної уваги, серед яких ми виділили інтеграцію України до світової економіки саме в контексті її зовнішньоекономічних відносин з Австрією, як країною ЄС. Метою даного дослідження є визначення загальних елементів стратегії співробітництва України та Австрії, виявлення основних перешкод та шляхів їх подолання.

Австрія є важливим торговельно-економічним партнером України в Європі. За даними Держкомстату України, серед торговельних партнерів України в Європі за підсумками 2009 року, Австрія посіла 9 місце за обсягами двосторонньої торгівлі товарами та послугами, та 4 місце за обсягами вкладеного капіталу до України.

Сьогодні, під час зростання економічної напруги країни, що викликана насамперед поширенням світової економічної кризи та внутрішньою політичною і соціально-економічною нестабільністю, інвестиційний клімат України все більш стає невизначеним. За таких умов збереження наявних партнерів України, до яких саме і належить Австрійська республіка, і зміцнення зовнішньоекономічних зв'язків країни з іншими державами стає найголовнішою проблемою зовнішньоекономічної діяльності держави. Таким чином, можна зробити висновки про системний характер більшості перешкод стосовно розвитку українсько-австрійського співробітництва. Для успішного їх подолання необхідно, насамперед, зосередитися на розробці довгострокової зовнішньоекономічної стратегії української економіки. Найважливішими її складовими, на наш погляд, повинні стати:

- інноваційний розвиток України, що потребує відповідної інноваційної інфраструктури, за допомогою якої здійснюються фінансовий, інформаційний, консалтинговий, маркетинговий та інші види підтримки інноваційних процесів [3].
- євроінтеграція України — розбудова системи, яка сприяла б інноваційному розвитку національної економіки та модернізації ринків капіталу, тобто наближення до кращих практик європейських та світових фінансових інституцій, через інтенсифікацію процесів співпраці в політико-правовій, соціально-економічній та культурній сферах [1].

– приведення нормативно-правової бази у сфері фінансових інституцій у відповідність до вимог Європейського Союзу за допомогою Державний агенції з європейської інтеграції та економічного розвитку Австрії (АЕІ), яка створена з надання допомоги у проведенні реформ у країнах, які не є членами ЄС [3];

– розвиток стратегічного партнерства з Європейськими країнами, які не є членами ЄС.

В короткостроковій перспективі напрямами економічного співробітництва двох країн повинні стати:

– залучення австрійського досвіду та інвестицій при проведенні Євро 2012. У 2008 році Австрія провела один із найкращих чемпіонатів Європи з футболу. З цієї позиції вивчення досвіду проведення Євро 2008 може відіграти важливу роль у вирішенні багатьох питань української підготовки [3].

– створення умов для більш ефективного використання інвестиційних можливостей діючих в Україні економічних суб'єктів.

Загалом, можна відзначити, що для успішного розвитку співробітництва в коротко- та довгостроковій перспективі необхідно створити в Україні інституційні умови, які нададуть економічному співробітництву цільового, конструктивного, сталого та взаємовигідного характеру, це зокрема орієнтація на інноваційну економіку, залучення австрійського досвіду та створення сприятливої для австрійських інвесторів нормативно-правової бази.

Література: 1. Гевко В. Україна в контексті тенденцій сучасного світового розвитку // Україна-Європа-Світ. – 2009. – №3. – с. 78-82; 2. Філіпенко А. Регіональні аспекти інноваційного розвитку в Україні // Шляхи впровадження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку в українських містах. – 2008. – 64 с.; 3. <http://www.in.gov.ua/> – Офіційний веб-сайт державного агентства України з інвестицій та інновацій.

УДК 339.9(477+510)

Лю Цзин, Тень Сяофу
УКРАИНА И КИТАЙ В СИСТЕМЕ
МИРОХОЗЯЙСТВЕННЫХ СВЯЗЕЙ

ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: проф., д.г.н. Голиков А.П.

Экономики Украины и Китая развиваются на основе существенно различных моделей рыночной трансформации. Украина избрала путь радикального реформирования. В силу ряда причин экономического и политического характера процесс развития внешней торговли и торговой политики

развивается противоречиво. В результате сложились две неблагоприятные тенденции: сокращение объемов внешней торговли и ухудшение условий торговли вследствие архаической структуры экспорта и асимметрией в ценах, сложившихся на экспортные и импортные товары Украины.

Основу значительного экспортного потенциала Украины составляют высокотехнологических наукоемкие отрасли машиностроения, порошковая металлургия, сверхтвердые сплавы, керамика, электросварочное производство, продукция агропромышленного комплекса, спектр услуг, добывающая и металлургическая промышленность, транзитные возможности. Причинами недостаточной реализации экспортного потенциала являются неблагоприятное общеэкономическое положение страны и неэффективная внешнеэкономическая политика. Основные негативы последней связаны с отсутствием четко определенной и прозрачной взаимосвязи государственной макроэкономической и внешней политики, логической последовательности осуществления ее мер, наличием ситуационных решений вместо четко запрограммированных действий целенаправленного характера [4].

В настоящий момент Украина встала перед необходимостью оптимизации модели социально-экономического развития, в которой должны быть четко определены глобальные, стратегические и тактические цели, роль и место внешнеэкономического фактора. Исходя из этого, и должна строиться внешнеэкономическая стратегия государственной политики.

Иная ситуация сложилась во внешнеэкономической политике КНР, которая избрала путь постепенного реформирования социально-экономической системы. С 60-х годов XX столетия Китай осуществляет политику dogoняющего развития. Внешнеэкономическая политика Китая полностью подчинена интересам национального возрастания, поэтому отличается четко выраженным прагматизмом. В целом политику Китая в области внешней торговли, использования иностранных инвестиций и валютного регулирования в 80-90-е годы можно классифицировать как сочетание селективного ограниченного открытия национальной экономики с жестким государственным контролем и протекционистскими мерами. В настоящий момент перед китайским руководством стоит задача интенсификации производства, что требует смены идеологии импортозамещения на экспорториентацию. Это, в свою очередь, предопределяет необходимость либерализации внешнеэкономической политики. Важным шагом, создающим основу такого курса, явилось вступление КНР в ВТО в 2001 году [1].

Основу торгового сотрудничества Украины и Китая составляют общность интересов национального самовозрастания и занятия значимых позиций в системе мирохозяйственных связей, а также принцип взаимодополнения в

удовлетворении потребностей экономики и общества. Несмотря на различия макроэкономических моделей, обе страны осуществляют рыночную трансформацию экономики и ориентированы на создание социального рыночного государства.

В настоящее время наблюдается снижение эффективности украинского экспорта, что негативно сказывается на общем макроэкономическом состоянии Украины. Оно проявляется в снижении доли готовой продукции и увеличении доли черных металлов в украинском экспорте в Китай. Несмотря на то, что обе стороны оценивают состояние торговых отношений позитивно, эффективность их для Украины является ниже потенциала. Это обусловлено, в первую очередь отсутствием четко сформулированных целей сотрудничества Украины с Китаем. Задачами этого сотрудничества являются расширение объемов внешней торговли, увеличение объемов экспорта, поддержание положительного сальдо внешнеторгового баланса. Обе страны сейчас стоят перед необходимостью смены макроэкономической модели, осуществление которой должно сблизить интересы двух стран, укрепить их партнерские отношения в целях противостояния негативам глобализации. Оптимизация украинской внешнеэкономической политики тесно связана с оптимизацией макроэкономической политики, направленной на структурную перестройку и институциональные преобразования, реализацией инновационно-инвестиционной модели социально-экономического развития, решение острых социальных проблем. Оптимизация китайского внешнеэкономического курса связана с развитием науки и новых технологий [5]. Это сближает интересы двух стран и выводит их на новый уровень сотрудничества в таких сферах как самолетостроение, ракетостроение, производство вооружений.

Литература: 1. Гельбрас В. Импортзамещение и экспортная ориентация экономики КНР // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2007. – №7; 2. Голиков А.П., Дейнека О.Г., Позднякова Л.О., Черномаз П.О. *Економіка зарубіжних країн: Навч. посібник*. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 464 с.; 3. *Мировая экономика в XX веке: потрясающие достижения и серьезные проблемы: Глава V доклада МВФ «Обзор мировой экономики» (World Economic Outlook, May 2008. P. 149-180) // Мировая экономика и международные отношения*. – 2009. – №1. – с. 3-15; 4. *Україна – Китай: шляхи співробітництва / Матеріали конференції (Київ, серпень-вересень 2003 р.)* – Київ: ІНТЕЛ, 2004; 5. <http://www.cl.spb.ru/tb2009/china-16.htm>

Марченко И.В.
МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО ПРЕДПРИЯТИЙ
С ИНОСТРАННЫМ КАПИТАЛОМ ДОНЕЦКОЙ ОБЛАСТИ:
МАРКЕТИНГОВЫЙ АСПЕКТ

*Институт экономики промышленности НАН Украины
Научный руководитель: д.э.н. Ляшенко В.И.*

Предпринимательская деятельность является эффективной, когда производимый фирмой товар или оказываемая ею услуга находит спрос на рынке, а удовлетворение определенных потребностей покупателей благодаря приобретению данного товара или услуги приносит прибыль.

Для того чтобы производимый товар или оказываемая услуга были всегда конкурентоспособными и имели спрос, необходимо осуществлять множество предпринимательских и, конечно, маркетинговых решений. В маркетинговой деятельности такие решения касаются, как правило, четырех направлений: товарной политики, ценовой политики, распределительной и сбытовой политики, коммуникативной политики [1].

В общемировой теории различают два основных вида маркетинга: потребительских товаров и промышленный маркетинг. Потребительские товары – это товары, непосредственно удовлетворяющие потребности человека, предназначенные для семейного или личного потребления.

Данная форма маркетинга направлена на конечную ступень экономического процесса (на отдельных потребителей). Однако и здесь возможны варианты, поскольку существуют следующие виды потребительских товаров. Классификация А: виды товаров в зависимости от длительности использования: товары кратковременного пользования (consumer non-durables – англ., Verbrauchsgueter – нем.); товары долгосрочного пользования (consumer durables – англ., Gebrauchsgueter – нем.). Классификация Б: виды товаров в зависимости от поведения потребителей (интенсивность поиска информации при покупке): товары повседневного спроса (convenience goods, Gueter des taeglichen Bedarfs) – например, мыло, сигареты; товары предварительного выбора (shopping goods, Gueter des gehobenen Bedarfs) – например, одежда и обувь, мебель; товары специального спроса (speciality goods, Gueter des Spezialbedarfs) – например, техника, автомобили.

Несмотря на существование различий товаров, для всех видов потребительских товаров характерны следующие признаки: спрос первичен; большое количество «носителей спроса»; решение о покупке товара в основном принимается индивидуально; многоступенчатая, непрямая дистрибуция; анонимный контакт с рынком (например, массовая реклама). Для данной

формы маркетинга большое значение имеют различные сбытовые уровни – оптовая и розничная торговля. Ярким примером для исследования практического опыта в маркетинге потребительских товаров может выступать мировой лидер в производстве строительных материалов – группа компаний Knauff.

В данной компании была выбрана ориентация на узкий сегмент рынка – гипсокартонные изделия. Они же и занимают львиную долю в получаемой прибыли всего холдинга. Конечно в линейке продукции существуют и другие разновидности предлагаемых товаров, например как строительные смеси. Но на них особого акцента не делается, что в результате приводит к их непопулярности у потребителя и низкому уровню продаж. С другой стороны компания делает большие ставки на качество своей продукции, зачастую в ущерб цене. Но при этом компания является очень социально ответственной, не выпуска из виду необходимость заботы об окружающей среде, безопасности своей продукции, понимая уровень ответственности перед потребителем. Все перечисленные факторы не могут не радовать потребителя и, зачастую, играют ключевую роль при выборе продукта.

Второй вид маркетинга на предприятии – промышленный. Признаки промышленного маркетинга: вторичный (производный) спрос, т.е. зависит от спроса на товары и услуги, в производстве которых данный промышленный товар участвует; коллективный и формализованный процесс принятия решения о покупке (групповое решение); меньшее количество «носителей спроса»; прямые коммуникации; особенности в применении маркетинговых инструментов; глобальность, т.е. многие предприятия широко известны на мировом рынке; рациональность (необходимы конкретные и сильные аргументы, которые убедят потребителя приобрести нужный товар именно у вашей фирмы); узкая специализация; большая продолжительность принятия решения о покупке.

Особенности промышленного маркетинга при выборе концепции: ориентированность на спрос (demand pull), т.е. на потребителя, его нужды, как и в классическом маркетинге; ориентированность на технологии (technology push), т.е. основная идея комплекса маркетинга – показать наличие именно технологий, обеспечивающих определенные преимущества при их применении. Эти концепции могут применяться вместе (т.е. дополняя друг друга), а может использоваться только одна концепция; дифференциация маркетинговых мер и средств – подробная сегментация

Поскольку потенциальных потребителей товаров производственного назначения гораздо меньше, чем покупателей потребительских товаров, необходима подробная сегментация потребителей и применение различных

маркетинговых мер и средств в зависимости от сегмента или даже от отдельного потребителя. Большое значение для разработки маркетинговой политики в целом и ее частей, т.е. товарной, ценовой, коммуникационной и дистрибуционной политики, имеют следующие факторы: – вид покупки – в зависимости от того, покупает ли данная фирма ваш продукт впервые (new task), или это рутинная повторная покупка (straight rebuy), или же это будет повторная покупка но уже с некоторыми модификациями (modified rebuy), потенциальному потребителю необходим, во-первых, разный объем информации о продукте, а во-вторых, разная по содержанию информация. Т.е. необходимо определиться, какую именно информацию о самом продукте, его свойствах, нужно представить, где ее разместить и как преподнести (реклама в специализированном издании, выставка, выезд представителя (служба сбыта), какую скидку можно предоставить и т.п.

Примером для исследования этого типа маркетинговой ориентации был взят миниметаллургический – завод частное акционерное общество «Донецкий электрометаллургический завод» («ДЭМЗ»). Предприятие специализируется на производстве передельного чугуна, сортового и листового проката, трубных заготовок из углеродистых конструкционных легированных качественных и высококачественных марок стали. Основными потребителями на отечественном рынке, являются предприятия машиностроения, автомобилестроения, трубопрокатные заводы. Небольшая часть (около 5%) приходится на мелких покупателей. Предприятие в основном ориентируется на экспортные продажи. Основная доля экспорта приходится на следующие страны: Южная Корея, Таиланд, Китай, Великобритания, Румыния, США, Германия.

УДК 65.01

Марченко В.Н.
ЭФФЕКТИВНОСТЬ КОММУНИКАЦИЙ СОБСТВЕННИК
(НЕРЕЗИДЕНТ) – ТОПМЕНЕДЖМЕНТ (РЕЗИДЕНТ)

Донецкий институт психологии и предпринимательства

С формированием рыночной среды, после 1991 года, в России и Украине начался процесс интеграции этих стран в мировой глобальный рынок. В процессе изменения экономик, их разгосударствления и капитализации появилось большое количество компаний принадлежащих иностранному бизнесу. Международные компании взаимодействуют с местными трудовыми ресурсами (рабочие, специалисты, топ-менеджмент), местными общест-

вами, государственными и местными органами власти; исходя из прикладных теорий и практик сформированных на базе американского и европейского опыта. Формирование внутренней бизнес-среды компании является ее внутренним делом, с учетом законодательства и подзаконных актов, действующих на территории данного государства. Этот вопрос является в достаточной мере проработанным в разрезе корпоративной, организационной культуры с отделением системы ценностей общества и организации. При этом определяя, что должны доминировать корпоративные ценности.

Необходимость рассмотрения эффективных взаимоотношений и коммуникаций на уровне собственник (нерезидент) – топ-менеджмент (резидент) вызвана проблемами неурегулированности в части взаимных прав и обязанностей; отсутствием необходимых законов, стандартов и правил, а также непониманием ментальных особенностей национального топ-менеджмента.

Менеджмент, как наука рассматривает управленческие функции без учета национальных стереотипов, не учитывая глобализации мировой экономики и активного развития России, стран Азиатского и Южно-Американского континентов, исходя из доминирования американской и европейской бизнес-культуры. А это в свою очередь замедляет вхождение иностранных, в первую очередь, транснациональных компаний в экономики этих стран. Усложняет восприятие передаваемой и получаемой информации, а также правильности принятия и выполнения решений между топ-менеджментом управляющей компании (не резидентом) и национальным топ-менеджментом, осуществляющим оперативное руководство бизнес-единицами.

Национальные культурные традиции и бизнес-культуры, международным бизнес-сообществом, при вхождении в экономики этих стран, рассматривались в недостаточной мере, не считая вопросов инвестиционного климата и коррупции. В связи с оформившимся пониманием участия международного бизнеса в экономиках России и Украины актуальным становится вопрос эффективной работы компаний, собственниками которых являются нерезиденты. Возникла необходимость в научно-прикладном изучении менеджмент-коммуникаций на уровне собственник – топ-менеджмент (национальная бизнес-культура) – внешняя среда. Этот вопрос является актуальным для взаимопонимания международного бизнес-менеджмента и национальных бизнес-культур с целью достижения эффективности управления компанией, получения запланированных финансовых показателей и правильного понимания правил игры. Эта проблема должна быть изучена через призму менеджмент – национальные ментальности и стереотипы.

Маханьова Ю.М.

УКРАЇНА ТА БРАЗИЛІЯ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Наук. керівник: к.г.н., проф. Казакова Н.А.

Дипломатичні відносини між Україною та Бразилією були встановлені 11 лютого 1992 року. Бразилія була однією з перших держав світу, яка 26 грудня 1991 року визнала незалежність України. З січня 1995 року в Україні діє посольство Бразилії, а з липня того ж року в Бразилії розпочало свою діяльність посольство України. 24 серпня 1996 року в столиці штату Парана м. Куритиба було відкрите Генеральне консульство України (з 2002 року – консульство), а з 2002 року в м. Ріо-де-Жанейро на базі відділення посольства було засноване Генеральне консульство України [1].

До початку 2010 року Україна та Бразилія підписали 78 двосторонніх договірно-правових документів. Перелік підписаних у 2009 році Угод між Україною та Бразилією [1] (таблиця 1).

З кожним роком зростають обсяги і розширюється номенклатура двосторонньої торгівлі, яка досягла вже 100 позицій як для експорту, так і для імпорту. Головними товарами торговельного обміну на сьогодні є бразильські кава, тютюн, боксити, українські мінеральні добрива та різні вироби металопрокату та товарів машинобудування. З 2003 року Україна почала імпортувати високоякісну бразильську яловичину, свинину та м'ясо птиці, за експортом яких Бразилія займає провідні позиції у світі.

Українська машинобудівна промисловість, а саме ті галузі, які виробляють продукцію для енергетики, гірничодобувної та нафтогазової промисловості, знаходять ринки збуту та партнерів в Бразилії, де відчувається значна потреба у такому обладнанні для освоєння колосальних природних багатств та ресурсів. Українські літаки «Антонов», особливо останні моделі, добре підходять до специфічних умов експлуатації в Бразилії. Україна постачає на бразильський ринок також значну кількість базових товарів: метал, труби, добрива, хімічні продукти, і в свою чергу закуповує там каву, м'ясо, тропічні фрукти, а також сировину для алюмінієвої промисловості.

На урядовому рівні сторони заявили і про взаємний інтерес до налагодження співпраці в галузі медицини. У рамках чергової Міжнародної конференції зі СНІДу, що відбулася в липні 2004 року в Бангкоку, керівники делегацій Бразилії, України, Росії, Нігерії, Китаю та Таїланду підписали угоду про обмін технологіями для виробництва засобів профілактики та лікування цієї хвороби, співробітництво у дослідженнях щодо нових вакцин та поліпшенні якості аналізів [2].

Таблиця 1

№	Дата набуття чинності	Назва угоди
1	19.08.2009 р.	Протокол Першого спільного засідання українсько-бразильської Підкомісії з питань торгівлі та інвестицій
2	19.08.2009 р.	Меморандум про взаєморозуміння між Українським центром сприяння іноземним інвестиціям та Бразильським агентством сприяння експорту
3	15.10.2009 р.	Протокол про наміри щодо співробітництва між містом Маріуполь та містом Паранагуа
4	02.12.2009 р.	Спільна декларація Президента України Віктора Ющенка та Президента Федеративної Республіки Бразилія Луїса Інасіу Лули да Сілва
5	02.12.2009 р.	Протокол про наміри між Державним комітетом ядерного регулювання України та Національною комісією з ядерної енергії Федеративної Республіки Бразилія щодо співробітництва у сфері ядерної безпеки та радіаційного захисту
6	02.12.2009 (дата підписання)	Договір між Україною та Федеративною Республікою Бразилія про передачу засуджених осіб
7	02.12.2009 (дата підписання)	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Федеративної Республіки Бразилія про повітряне сполучення
8	02.12.2009 (дата підписання)	Угода про культурне співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Урядом Федеративної Республіки Бразилія
9	02.12.2009 (дата підписання)	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Федеративної Республіки Бразилія про часткову відмову від віз
10	02.12.2009 (дата підписання)	Меморандум про взаєморозуміння в галузі освіти між Кабінетом Міністрів України та Урядом Федеративної Республіки Бразилія
11	15.12.2009 р.	Угода між Фондацією Університету м. Бразилія і Дніпропетровським національним університетом про культурне, наукове і академічне співробітництво

Створені сприятливі умови для розвитку торговельно-економічного співробітництва, зокрема підписанням двосторонньої Угоди про торговельно-економічне співробітництво (1995), Конвенції про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням (2002), а також Меморандуму про співробітництво між Національним банком соціально-економічного розвитку Бразилії та Укресімбанком (2002). Відповідними документами формалізована співпраця між створеною в 2003 році у м. Ріо-де-Жанейро Палатою торгівлі, промисловості, та туризму «Бразилія-Україна» та ТПП України, а також з Житомирською ТПП.

Сьогодні Україна і Бразилія активно співпрацюють у сфері мирного використання космічного простору, а також у галузі енергетичного машинобудування. Це – найбільш перспективні проекти. У вересні 2006 р. Україна і Бразилія створили спільне підприємство «Алкантара Циклон Спейс» щодо

розгортання ракетно-комічного комплексу (РКК) на базі найсучасніших рідкопаливних космічних ракетноносіїв «Циклон-4» на космодромі Алкантара (Бразилія).

Трьохступінчастий рідкопаливний Циклон-4 – новий ракетноносієв серії «Циклон». Ракети-носії серії «Циклон» є одними з найбільш високонадійних у світі, бо лише шість пусків з 227 були невдалими. Передпускові операції серії «Циклон» є автоматизованими, що збільшує безпеку і зменшує кількість персоналу, необхідну для підготовки до пуску. Третій ступінь дозволяє «Циклону-4» виводити до 5300 кг на навколоземну орбіту. Окрім цього, розробляється новий головний блок «Циклону-4» для космонавтів діаметром 4 м з контрольованою системою температури та чистоти повітря [4].

Створення на Бразильському півострові Алкантара сучасного комплексу для запуску ракети-носія «Циклон-4», за допомогою якого можна буде виводити на космічні орбіти супутники, має велике значення як для України, так і для Бразилії не лише з комерційної точки зору, але і з врахуванням подальшої перебудови космічної галузі двох країн і зміцнення їх міжнародної позиції. Проект «Циклон-4 — Алкантара» має особливе значення також для країн Латинської Америки і Африки, які в ході його реалізації дістануть унікальну можливість використовувати космічний простір для економічного розвитку своїх регіонів, проведення наукових досліджень, налагодження ефективного контролю над використанням своїх природних ресурсів. Технологічні і економічні переваги українського ракети-носія «Циклон-4» у поєднанні з вигідним з точки зору виведення супутників на геостационарну орбіту географічним розміщенням Бразильського космодрому Алкантара створюють виняткові умови для космічних запусків.

Протягом останніх років було визначено основні напрямки співпраці у науково-технічній та гуманітарній сферах. Зокрема, у галузі освіти, спільних науково-технічних розробок у гірничодобувній промисловості, енергетиці, машинобудуванні, охорони здоров'я.

Бразилія – це перспективний партнер для України, який зацікавлений в розвитку взаємовигідної, рівноправної, політично незаангажованої співпраці з нашою державою.

Література: 1. <http://www.mfa.gov.ua/>; 2. <http://www.ukraine-nato.gov.ua/>; 3. <http://economics.unian.net/>; 4. <http://ru.wikipedia.org/>.

Махновская П.М.

**ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ КАК ОСНОВА
КОНКУРЕНТНЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ ТНК**

ХНУ им. В.Н. Каразина

Науч. рук.: ст. преп. Беренда С.В.

В современных условиях инновации становятся фактором, способным существенно влиять на формирование национальной конкурентоспособности. В настоящее время конкурентоспособность и коммерческий успех ТНК в значительной степени определяются способностью к инновациям, к продвижению на рынке новых товаров, к улучшению качества существующей продукции.

В системе мирового хозяйства выделяют три основных субъекта, которые занимаются финансированием НИОКР – государства, венчурные компании и транснациональные корпорации (ТНК) [2].

На современном этапе развития экономики инновационная деятельность ТНК испытывает влияние процессов интернационализации и глобализации. Широкое распространение получила практика слияния и поглощения крупными ТНК более мелких компаний, готовящихся к выходу на рынок с инновационным продуктом или технологией. Интернационализация инновационной деятельности ТНК, путем создания заграничных НИОКР-лабораторий, оказывает значительное влияние на конкурентоспособность принимающих стран [1, с. 418-446].

«Sanofi-aventis» – это вторая по величине в Европе и третья в мире фармацевтическая ТНК, которая занимает лидирующие позиции в таких терапевтических областях, как сердечнососудистые заболевания, тромбоз, онкология, заболевания ЦНС, метаболические нарушения и сахарный диабет, внутренние болезни, вакцины. В течение 2008-2009 гг. ТНК «Sanofi-aventis» воплотила 3 свои основные стратегии, одной из которых являлась увеличение доли инноваций в НИОКР с помощью таких направлений: «Portfolio prioritization» (диверсификация ассортимента), «Partnership» (сотрудничество путем слияния и поглощения), «Organization» (организация новых НИОКР-лабораторий) [4]. Вследствие чего, корпорация приобрела биофармацевтическую частную компанию, представила ряд инновационных препаратов, подписала ряд соглашений о сотрудничестве.

В период с 2010 – 2013 г. корпорация «Sanofi-aventis» ставит одной из важнейших целей увеличение доли инноваций в области НИОКР, которую планируется осуществить за счет аутсорсинга в области НИОКР, расширения ассортимента вакцин, создания новых НИОКР-лабораторий, техноло-

гий ранней диагностики, ускорения процесса внедрения новейших разработок, реорганизации руководящего персонала [4].

Однако, наряду с осуществлением инновационной деятельности у фармацевтической ТНК «Sanofi-aventis» в различных странах существует ряд проблем. Например, в Украине, существует проблема патентной защиты оригинальных препаратов, проблема несовершенной законодательной базы; не проводятся исследования по доказательству биоэквивалентности лекарственных средств. К тому же, на сегодняшний день, при заполнении украинского фармрынка на 80% «генериками» (generic), нет необходимости в потребности дальнейшего развития этой категории препаратов.

На основе данных ТНК «Sanofi-aventis» мы определили силу и направление линейной зависимости двух таких переменных, как валовая прибыль и расходы на деятельность НИОКР за период 2004-2009 гг. используя коэффициент линейной корреляции Пирсона.

Корреляционная линейная зависимость между валовой прибылью и расходами на деятельность НИОКР данной компании составила 0,7, что свидетельствует о существенном влиянии деятельности НИОКР ТНК на объем валовой прибыли ТНК и показывает, что наравне с другими факторами, влияющими на валовую прибыль, деятельность НИОКР является ключевым фактором, что позволяет фармацевтической ТНК «Sanofi-aventis» получать монопольно важное качество продукции и иметь конкурентные преимущества по сравнению с другими компаниями.

На основе правильных стратегических решений, таких как создание новых инновационных препаратов, поглощение компаний, выпускающих новый инновационный продукт, получение доступа к новым технологиям, подписание ряда соглашений о сотрудничестве, реорганизация руководящего отдела, ориентация на создание новых НИОКР-лабораторий, ТНК «Sanofi-aventis» улучшила свои финансовые показатели за период 2004-2009 гг., не смотря на влияние финансового экономического кризиса.

Таким образом, инновационная деятельность для ТНК «Sanofi-aventis» является самым основным жизненно важным направлением своей деятельности, от которой зависит их конкурентоспособность и коммерческий успех.

Литература: 1. Міжнародні інвестиції: теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій: підручник / О.І. Рогач. – К.: Либідь, 2005. – 718 с.; 2. С. Фокин «Влияние транснациональных компаний на конкурентоспособность стран», сайт: <http://geopub.narod.ru/student/fokin/3/4.htm>, с 2004 г.; 3. United Nations Conference on Trade and Development, сайт: http://www.unctad.org/en/docs/wir2009_en.pdf – World Investment Report 2009, с 2009 г.; 4. «Sanofi-Aventis» Annual results 2009 – http://en.sanofiaventis.com/binaries/Sanofi_RA_EN_tcm28-24842.pdf, с 2010 г.

Петренко Е.А.**ЖЕЛЕЗНЫЕ ДОРОГИ УКРАИНЫ НА РЫНКЕ
МЕЖДУНАРОДНЫХ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНЫХ ПЕРЕВОЗОК***Донецкий институт железнодорожного транспорта*

Железные дороги Украины являются не только весомой частью народнохозяйственного комплекса страны, но также служат значительным транзитным коридором между Востоком и Западом. Благоприятное географическое положение Украины обеспечивает ее значительный транзитный потенциал, осуществляя перемещение грузов преимущественно с востока на запад. Сегодня украинские железные дороги непосредственно граничат и взаимодействуют с железными дорогами России, Беларуси, Молдовы, Польши, Румынии, Словакии, Венгрии, обеспечивают работу по 40 международным железнодорожным переходам, а также обслуживают 18 украинских морских портов Черноморско-Азовского бассейна.

На сегодняшний день транзитная индустрия является самой выгодной торговой отраслью в мире, и страны, расположенные на транзитном пути, могут получать значительную прибыль. Доходы от транзита и комплекса связанных с ним услуг составляют около 6% ВВП.

Настоящая работа посвящена анализу состояния украинских железнодорожных транзитных перевозок и проблем их дальнейшего развития.

Для повышения эффективности внешнеторговых и транзитных связей, международные организации и заинтересованные европейские и азиатские страны приступили к формированию системы международных транспортных коридоров (МТК). С расширением международного сотрудничества и углублении интеграционных процессов, формированию МТК принадлежит ведущая роль в решении транспортных проблем, связанных с обеспечением межгосударственных экономических, культурных и иных связей.

Через территорию Украины проходят четыре из десяти международных транспортных коридоров: №3, №5, №7 и №9. Кроме того, через Украину проходят шесть коридоров Организации сотрудничества железных дорог (ОСЖД) – №3, №4, №5, №7, №8 и №10. Общая протяженность сети железнодорожных транспортных коридоров на территории Украины составляет 3,2 тыс. км. По ним перевозится более 60% всех транзитных грузов, из них свыше 70% составляют грузы России, затем следует Казахстан (16% транзита) и Беларусь (6%).

Несмотря на рекордное количество транспортных коридоров и значительные потенциальные возможности, в последние годы на рынке железнодорожных транзитных перевозок Украина начала терять свои лидирующие

позиции. Спад их объемов произошел уже в «докризисном» 2008 году, а по итогам 2009 года объем транзитных перевозок грузов по железным дорогам Украины по сравнению с 2008 г. уменьшился на 31,7%.

На заседании СНБО Украины, которое состоялось в октябре 2009 года, отмечалось, что «транзитный потенциал Украины, который по своим объемам оборота, инфраструктуры транспортных коммуникаций является наибольшим в Европе, используется только на 60%».

Одной из причин этого является значительная конкуренция в сфере железнодорожного транзита со стороны соседних государств. В последние годы интенсивно ведется разработка и реализация крупных международных транспортных проектов, предусматривающих создание евроазиатских связей в обход территории Украины на основе образования новых коридоров, альтернативных украинским. В частности, еще до недавнего времени из 65-70 млн. т транзитных объемов грузоперевозок «Укрзализныця» около 40 млн. т приходилось на перевозки в/из портов Украины и 25-30 млн. т – на сухопутные пограничные переходы на западной границе. За этот же период объемы железнодорожного транзита через Беларусь составили 50,6 млн. т, т.е. в два раза больше, чем сухопутный транзит Украины. Причем основная доля этого грузопотока идет через один пограничный переход – Брест.

Ситуация с Беларусью показывает, что к соседним государствам ушли многие традиционные грузопотоки, которые теоретически было бы выгоднее направить через Украину. Переориентация транзита из Балканских стран на Беларусь несет прямые потери для МТК №5, у которого, казалось бы, не должно быть конкурентных маршрутов при перевозках из стран Южной Европы. Все это наносит значительный ущерб как экономике страны, так и ее политическим интересам.

В противовес этому «Укрзализныця», проводит ряда мер, направленных на преодоление кризисных явлений. В частности – это гибкая тарифная политика. Например, планируется переориентировать одного из стратегических клиентов Российских железных дорог (РЖД) – российских зернотрейдеров – на перевозки через Украину. С этой целью до конца 2010 года увеличены с 20% до 40%, скидки на перевозку зерна из России в направлении одесских портов – Одесского, Илличевского и «Южного», и эти предложения для зернотрейдеров более интересны, чем российские. По мнению экспертов атлантической группы консалтингового консорциума «Менеджмент консалтинг групп», консультирующего «Укрзализныцю», перевозка российского зерна может позволить ей восстановить объемы перевозок, которые снизились в результате кризиса.

По прогнозам Ассоциации европейских компаний-операторов грузовых перевозок (ERFA), к 2015 году доля железнодорожных перевозок в пределах Евросоюза вырастет до 35%. Поэтому Украина может и должна занять одно из ведущих мест в разделе всего европейского или даже евроазиатского пространства транзитных железнодорожных перевозок.

УДК 339.92(477)

Полонина И. О.
ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКИЙ И ЭКОНОМИЧЕСКИЙ
ВЕКТОР УКРАИНЫ

*ХНУ имени В. Н. Каразина
Науч. рук.: к.э.н., проф. Казакова Н.А.*

За последние 10-летия на всех континентах быстрыми темпами произошли процессы взаимного сближения и образования взаимосвязей между различными государствами. Страны достигли более высокого уровня развития в различных экономических и политических сферах. Мировая интеграция неуклонно приводит к включению Украины в данный процесс. Каждая из стран ищет наиболее выгодного партнера для себя. В такой же ситуации сейчас находится и Украина. Успех сотрудничества с зарубежными партнерами прежде всего будет зависеть от степени соответствия украинского законодательства общепринятым в мировом сообществе нормам торгово-экономических отношений.[2]

На данном этапе внешнеполитического и экономического развития Украины стратегической целью является подъем страны до уровня современных стран мира. Это означает, что необходимо достичь этого уровня по всем направлениям обеспечения жизнедеятельности страны. Очень важно видеть, куда идти, четко определить внешнеполитический и экономический курс Украины и не терять время.

Первоначальным ключевым приоритетом Украины должно быть развитие отношений в рамках «Единого экономического пространства, создание зон свободной торговли с Россией». Необходимо активизировать украинско-российские экономические отношения; разработать долгосрочные программы взаимодействия Украины и РФ по конкретным перспективным направлениям; реализовать совместные проекты в энергетической, транспортной, авиакосмической сферах. Также наладить сотрудничество с РФ в контексте обеспечения ядерным топливом украинских АЭС, создать производство ядерного топлива, сотрудничество в сооружении энергоблоков; интеграция и

развитие транспортных систем; участие Украины в российском проекте ГЛОНАСС; активизация контактов между пограничными регионами, привлечение российских инвестиций (прежде всего, в рамках подготовки к проведению в Украине финальной части чемпионата Европы по футболу 2012 года), а также торгово-экономическое сотрудничество.[1]

Вторым из основных внешнеполитических направлений можно считать создание единого таможенного союза с Россией, Беларусью и Казахстаном, которые уже входят в этот союз. Сотрудничество со старейшими партнерами поможет Украине выйти на новый уровень экономического развития. Но это необходимо сделать в ближайшее время для достижения поставленных целей.[2]

Все эти процессы необходимы Украине, чтобы достигнуть определенного уровня внешнеполитического и экономического развития после кризиса и направить свой вектор в сторону Европы. На данный момент ЕС занят вопросами Греции, и поэтому у Украины есть время на решение поставленных задач и реализацию всех требований ВТО. Также подготовка к проведению в Украине финальной части чемпионата Европы по футболу 2012 года будет еще одним шагом к Евросоюзу [4]. Реализация общих проектов Украины с ЕС в культурной, гуманитарной, образовательной, финансовой и экономической сферах – это один из лучших инструментов, который будет способствовать полноценной евроинтеграции Украины.

Перспективы роста экономики Украины в 2010 году и среднесрочном периоде в значительной мере зависят от возможности осуществления прежде поставленных задач, структурных реформ в энергетическом и государственном секторах. А также от ряда других не менее важных вопросов, таких как создание среды, благоприятной для инвестиций, экспорта и развития бизнеса; конкурирование на рынке ресурсов; новейшая транспортная инфраструктура [3].

Литература: 1. <http://www.president.gov.ua/ru/> – официальный сайт Президента Украины; 2. <http://news.liga.net/news/> – информационное агентство «ЛІГАБізнесінформ»; 3. <http://ru.wikipedia.org/> – свободная энциклопедия Википедия; 4. <http://www.interfax.ru/politics/> – международная информационная группа «Интерфакс».

Проценко Д.Е.
ЧЕРНАЯ МЕТАЛЛУРГИЯ УКРАИНЫ
В СОВРЕМЕННЫХ МЕЖДУНАРОДНЫХ УСЛОВИЯХ

*ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: Савченко И.И.*

Черная металлургия – главная статья экспорта Украины, поэтому развитие украинской экономики во многом зависит от успеха ведущих предприятий на мировом рынке. Значение этой отрасли в современной экономике определяется прежде всего тем, что она является главным поставщиком конструкционных материалов для машиностроения и одним из главных поставщиков этих материалов для строительства. В последние несколько месяцев потребление продукции этой отрасли увеличилось. Многие связывают это с увеличением объемов производства в Китае, так как именно Китай пострадал от кризиса меньше всего. Но для Украины в нынешнем году рынок Китая снова закрывается, и прошлогоднего «прорыва» уже не будет, как отмечают в центре «Держзовнишинформ». До последнего времени крупным импортером отечественного проката была Турция. Если длинномерной продукцией, в том числе строительной, эта страна обеспечена, то плоский прокат ранее в основном импортировался. Однако сейчас в Турции к запуску готовится производства плоского проката суммарной мощностью 9 млн. тонн, и уже в 2010-11 годах закупки украинской продукции сократятся.

Центр «Укрпромвнешэкспертиза» озвучил прогноз работы украинского и мирового горно-металлургического комплекса в 2010 году. По оценкам центра, отечественные металлурги могут увеличить выплавку стали более чем на 12% — до 33,5 млн. тонн. А мировые показатели и вовсе могут стать рекордными — 1360 млн. тонн. Потребление украинской продукции черной металлургии увеличилось за счет обновления оборудования на предприятиях в странах Евросоюза, США и Японии.

Увеличение спроса повлечет за собой и рост цен на металлургическое сырье, поставляемое, в основном, из Бразилии и Австралии. В «Укрпромвнешэкспертизе» считают, что в текущем году железорудное сырье подорожает по квартальным контрактам в среднем на 40%. Рост контрактных цен на коксующийся уголь достигнет 55%, а на лом черных металлов — 25-30%. Такое ценовое повышение наряду с избытком мощностей станет одним из главных негативных факторов для мировой металлургии и для украинской в частности.

Приоритетные направления программы развития металлургического комплекса на сегодняшний день:

- прекращение последующего падения производства и внедрения технико-экономических и организационных мероприятий, которые позволяют стабилизировать и помочь повышению показателей производства;
- реструктуризация отрасли с целью приведения мощностей подотраслей, предприятий и агрегатов в соответствии с конъюнктурой внутреннего и внешнего рынков;
- исключение из эксплуатации морально и физически устаревших агрегатов, нерентабельных производств;
- организация производства для действующих предприятий высоколиквидной импортозамещающей продукции;
- завершение строительства и реконструкции незаконченных объектов металлургического комплекса;
- ускорение ввода в эксплуатацию и достижение проектных показателей новых мощностей, которые повышают экспортный потенциал отрасли и предназначенные для производства высоколиквидной импортозамещающей продукции;
- повышение конкурентоспособности продукции с помощью уменьшения энерго- и материалоемкости продукции, трудовых расходов и усовершенствования инфраструктуры, внедрения достижений научно-технического прогресса.

Сегодня реализация этих идей зависит от сотрудничества государства и бизнеса. Создание конкурентоспособной продукции возможно при эффективной ценовой и тарифной политике Украины. В последние годы на государственном уровне были предприняты усилия по выработке стратегии развития для отечественной черной металлургии. Однако имеющиеся стратегические наработки не уделяют достаточного внимания организационным факторам конкурентоспособности отрасли, не учитывают тенденции современной экономики. Поэтому в качестве ориентиров организационных преобразований в отрасли целесообразно рассматривать создание интегрированных структур на базе ведущих комбинатов черной металлургии с охватом железорудных предприятий и угольных шахт для повышения надежности и удешевления поставок сырья, предотвращения перехода поставок под контроль конкурентов, а также развитие сотрудничества между ведущими металлургическими компаниями.

Литература: 1. Статьи об украинской металлургии <http://www.metal-torg.ru/analytics>; 2. Статьи о развитии отрасли черной металлургии <http://www.ukrrudprom.ua/search>; 3. Черная металлургия мира <http://money.rin.ru>; 4. Состояние металлургии Украины сегодня <http://ugmk.info/>

Пряхіна А.М.
СВІТОВИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ
ДЕРЖАВНИМИ ЗАПОЗИЧЕННЯМИ

Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського

В умовах формування та функціонування ринкової економіки важливою складовою державних фінансів є державний борг. А головним інструментом розв'язання фінансових проблем є державний кредит. Ця форма кредитування безпосередньо обслуговує економічні інтереси держави, опосередковує зв'язки між державним бюджетом і всіма сферами економіки. Слід зауважити, що існує потреба в подальшому дослідженні проблеми, оскільки розвиток державного кредиту відбувається в умовах трансформаційної економіки України, коли має місце пошук нових шляхів побудови ефективної системи управління державним боргом та існує об'єктивна необхідність перетворення державних запозичень на дієвий інструмент стабілізації соціально-економічного розвитку. Відповідно, це визначає необхідність всебічного дослідження світового досвіду управління державними запозиченнями.

У західній економічній літературі класифікація державних запозичень базується на протиставленні так званої суспільної заборгованості (public debt) і приватної заборгованості (private debt).

Розглядаючи організаційне забезпечення системи управління державним кредитом, варто відзначити, що у розвинутих зарубіжних країнах не існує єдиної (уніфікованої) моделі управління. Як правило, виокремлюється три основні моделі інституційного забезпечення управління державним кредитом:

1) банківська модель (Кіпр, Данія, Мальта): центральний банк країни здійснює управління державним боргом. Дана модель найбільш сильно підлягає критиці. Ця критика, на нашу думку, є результатом потенційного конфлікту між цілями монетарної політики та цілями менеджменту державних запозичень;

2) урядова модель (Чехія, Естонія, Іспанія, Литва, Люксембург, Польща, Словенія, Італія): управління державним боргом здійснює певна урядова структура, зазвичай це Міністерство фінансів чи Державне казначейство;

3) агентська модель (Австрія, Бельгія, Фінляндія, Франція, Греція, Нідерланди, Ірландія, Латвія, Німеччина, Португалія, Словаччина, Швеція, Угорщина, Велика Британія): окрема структура (агентство) обирає найбільш оптимальні методи управління державним боргом. Хоча агентство, на перший погляд, є досить незалежним, воно повинно притримуватися основних напрямків боргової стратегії, встановлених урядом [1];

Більшість з країн-членів Європейського Союзу використовують агентську модель управління державним боргом. Хоча варто відзначити, що у різних країнах сфера повноважень агентств і, відповідно, ступінь автономності у прийнятті рішень по управлінню державним боргом досить неоднаковий.

Так, наприклад, пріоритетним завданням політики управління державним кредитом у Франції є мінімізація боргового тягаря на платників податків. Це досягається за допомогою реалізації двох цілей: зростання ефективності управління державними цінними паперами та портфелем деривативів. Крім цього важливою метою боргової політики є зменшення зовнішнього боргу та відношення державного боргу до ВВП. Управління державним боргом у Франції здійснює спеціальне агентство при Державному казначействі.

Цікавим для дослідження є досвід управління державним боргом Польщі. Загальний державний борг Польщі складається з боргу Державного казначейства та боргу державного сектору економіки. Правове забезпечення державних запозичень здійснюється на основі не лише законодавчих актів Польщі, а й Європейського Союзу. Основним критерієм боргової безпеки країни – члена ЄС є дотримання значення показника «борг/ВВП» на рівні не більше 60%. Законодавство Польщі у сфері державного боргу є адаптованим до вимог європейського законодавства [2].

Щодо державного боргу України, то в умовах обмеженого доступу до зовнішніх фінансових ресурсів, спричиненого світовою фінансово-економічною кризою, темп приросту зовнішнього боргу України впродовж 2009 року суттєво уповільнився і за рік склав 2.3% проти 27.1% у 2008 році. Обсяг валового зовнішнього боргу України на 1 січня 2010 року становив 104 млрд. дол. США (20% від ВВП) [3].

Отже, пріоритет національних інтересів, а також знання міжнародного досвіду та закономірностей розвитку міжнародних валютно-кредитних відносин мають перебувати у центрі уваги суб'єктів політичних рішень в Україні. Разом із цим повинна діяти жорстка система контролю за процесом використання запозичених фінансових ресурсів. Кошти від державних запозичень повинні спрямовуватися на цілі розвитку економіки, а не на поточне споживання і погашення раніше отриманих кредитів.

Література: 1. *The Public Finance Sector. Debt Management Strategy in the years 2006-2008. Ministry of Finance. Warsaw, 2006;* 2. *The Public Finance Sector. Debt Management Strategy in the years 2006-2008. Ministry of Finance, Warsaw, 2006, p. 4;* 3. *Офіційний сайт Національного банку України – <http://www.bank.gov.ua>*

Савчук Л.М.**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ***ХНУ ім. В.Н.Каразіна**Наук. керівник: к.е.н. Гончаренко Н.І.*

Формування експортного потенціалу, який відповідає сучасним вимогам економічної безпеки і запобігає негативним наслідкам глобалізації є дуже важливим для України. Це визначає актуальність дослідження, оскільки формування основ підвищення конкурентоспроможності підприємств і створення на цій основі потужного експортного потенціалу в сучасних соціально економічних умовах є необхідною часткою розвитку і гарантією інтеграції економіки України в світовий конкурентний простір.

Вирішенню проблем регулювання зовнішньої торгівлі присвячено роботи багатьох українських учених: Андрійчука В.Г., Богомазової В.М., Будкіна В.С., Гейця В.М., Кредісова А.І., Донченко К.О., Макогона Ю.В., Пузанова І.І., Сіденка В.Р., Соколенка С.І., Філіпенка А.С. та інших. До найбільш відомих зарубіжних спеціалістів, які працюють за даним напрямком, можна віднести Балассу Б., Блават Дж., Вінтерса А., Голдстейна М., Грінвея Д., Кругмана П., Портера М., Смалвуда С.

Метою даної статті є аналіз сучасного стану експортного потенціалу України. Новизна даного дослідження полягає у запропонуванні шляхів щодо підвищення конкурентоспроможності українських виробників на зовнішньому ринку.

Починаючи з 2008 р. в Україні спостерігається економічний спад, який супроводжується нестабільними траєкторіями руху ВВП, продукції промисловості, сільського господарства та показників зовнішньої торгівлі (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка основних макропоказників України в 2007–2009 рр.

Показник	Фактично за 2009 р.	Темпи зростання, %	
		2009 до 2008	2008 до 2007
Валовий внутрішній продукт, млн. грн.	250614	84,1	106,2
Обсяг реалізованої промислової продукції (робіт, послуг), млн. грн.	591965,4	78,1	96,9
Обсяг продукції сільського господарства, млн. грн.	153800	100,1	117,1
Експорт товарів, млн. дол. США	35602,9	56,6	141,4
Імпорт товарів, млн. дол. США	40417,9	50,1	149,4

Джерело: [4].

Дані табл. 1 свідчать, що темпи зміни експорту кореспондують із зростанням ВВП, а зменшення темпів його приросту у 2009 р. багато в чому пов'язано із різким зниженням експортних поставок за умов посилення політичної та економічної нестабільності в країні.

Слабкою ланкою у зовнішній торгівлі України є структура експорту, в якій 3/4 складає сировина та продукти первинної обробки. Так, найбільшими товарними групами у структурі експорту промислової продукції є неблагородні метали та вироби з них (32,3%), мінеральні продукти (9,8%), хімічні продукти (6,3%) та механічне обладнання (12,6%) [3].

Структурна динаміка українського експорту промислової продукції суперечить світовим тенденціям [1]. Так, у структурі експорту зростає частка неблагородних металів, у той час як у світі вона має спадну динаміку. Частка машин та механічного обладнання, навпаки, зменшується попри те, що у світовій торгівлі вона інтенсивно зростає.

Аналіз кон'юнктури світових ринків дозволив відокремити низку товарів, які користуються зростаючим попитом впродовж не одного десятиліття поспіль [2]. Зокрема, до таких товарів відносяться продукція електронної промисловості – експорт наведених вище товарів зростає в середньому майже на 13% щороку, а їх сумарна частка у 2008 р. складала 22% загального обсягу експорту. В структурі українського експорту ці товари складали лише 5,6%, крім того, спостерігається зменшення долі цих товарів в структурі експорту 2009 р. на 21,7% порівняно з 2008 р. Зовсім незначною є частка експорту машин для автоматичного опрацювання даних, комплектуючих для офісного обладнання, транзисторів і напівпровідників.

Крім промислового Україна має вагомий аграрний сектор, потенціал якого, на відміну від традиційних учасників світових ринків аграрної продукції (США, ЄС, Канада), ще не вичерпаний. За сприятливої кон'юнктури обсяг експорту основних видів аграрної продукції у 2009 р. досягав майже 7,5 млрд. дол. [3].

Проблема, з якою зіткнувся аграрний сектор України – це диспаритет закупівельних та імпорتنих цін. Розвиток його гальмується також через недоліки ціноутворення на сільськогосподарську продукцію. Іноземні фірми, які приходять на національний ринок, закупають сільськогосподарську продукцію за низькими регіональними цінами, а різниця між ними і світовими цінами дозволяє привласнювати не лише експортну, але й природну (абсолютну) ренту.

По результатам даної статті можна зробити висновки, які необхідні для розвитку експортного потенціалу України у найближчій перспективі, та запропонувати шляхи для його ефективного підвищення.

Для того, щоб українські виробники на зовнішньому ринку мали гідну конкурентоспроможність потрібно, передусім:

- структуризувати експортоорієнтований сектор;
- упроваджувати зміни щодо підвищення ефективності експортних операцій промислових підприємств, яких в Україні сотні і які орієнтовані на зовнішній ринок;
- проводити комплексне вирішення проблем модернізації підприємств;
- удосконалювати експортну діяльність за рахунок комплексної експортної стратегії, яка орієнтована на підвищення частки інновацій в експорті;
- надавати високотехнологічні послуги;
- вирішувати проблеми аграрного сектору.

Література: 1. Мельник Т.М. Експортний потенціал України: методологія оцінки та аналіз // Міжнародна економічна політика. – К.: КНЕУ, 2008 – № 8-9 – с. 221-245; 2. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій/ За ред. Ю.В. Кіндзерського. — К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007 — с. 27-28; 3. Офіційний сайт: Державна підтримка українського експорту – <http://www.ukrexport.gov.ua/>; 4. Офіційний сайт: Державного комітету статистики України – <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

УДК 4562

Титенко В.С., Дюкарев Є.Ю.

ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ І СВІТОВА ФІНАНСОВА КРИЗА

ХНУ імені В. Н. Каразіна

Наук. керівник: к.г.н., проф. Казакова Н.А.

В економічному циклі є характерна риса, а саме криза, що визначається як раптова і різка, як правило, зміна тенденції від підвищення до зниження, тоді як при зворотному процесі такого різкого повороту не буває. При цьому відбувається загострення протиріч у соціально-економічних системах, що загрожує їхній життєздатності.

Грецьке слово «криза» означає рішення. Згодом поняття кризи було розширено, воно застосовується до всякого різкого переходу, до всіх змін, сприйманим як порушення безперервності існуючої тенденції.

Основна функція кризи – руйнування тих елементів, що найменш стійкі і життєздатні й у найбільшому ступені порушують організованість цілого. Відбувається спрощення системи і зростання її стрункості.

По проблематиці кризи можна виділити макро- і мікрокризи. Макрокриза охоплює великі обсяги і масштаби проблематики, мікрокриза – тільки

окрему проблему або групу проблем. Локальний, або мікрокриза, може як ланцюгова реакція поширитися на всю систему, тому що в системі існує органічна взаємодія всіх елементів і проблеми не вирішуються окремо.

Існує декілька класифікацій криз, серед них найчастіше використовують наступну:

1. Економічні кризи – це кризи у виробництві і реалізації товарів і послуг.

2. Соціальні кризи відбивають протиріччя в інтересах різних соціальних груп, серед них особливе місце займають політичні кризи – кризи влади, що часто ведуть до криз економічних.

3. Організаційні кризи виявляються як параліч (або різке погіршення) організаційної діяльності. Найбільше яскраво організаційні цикли виявляються при зміні стадій життєвого циклу підприємств і їхніх продуктів.

4. Психологічні кризи – це кризи психологічного стану людей, симптоми яких – стреси, паніка, страх, незадоволеність, почуття непевності, тобто кризи соціально-психологічного клімату.

5. Криза технологічна зв'язана з загостренням протиріч при розробці і впровадженні нових технологічних рішень у процесі зміни технологічного укладу. Це кризи науково-технічного прогресу.

6. Екологічні кризи різко погіршують умови життєдіяльності людей. Це кризи взаємин людини з природою, викликані зневажливим відношенням до вимог закону природної рівноваги.

Незважаючи на посилення проявів кризових явищ та девальваційні процеси, у вересні-жовтні 2009 року зберігалася значна імпортна активність, що пов'язано із зростанням внутрішнього споживчого попиту, лібералізацією імпорту через набуття Україною членства в СОТ. Це підвищило навантаження на стан платіжного балансу та валютний ринок. Відчутне скорочення обсягів імпорту відбулося лише в листопаді-грудні, під впливом стійких девальваційних тенденцій та підвищення рівня тарифного захисту внутрішнього ринку.

Література: 1. Берлач А.І. та ін. Організаційно-правові основи біржової діяльності: Навч. посібник / А.І. Берлач, Н.А. Берлач, Ю.В. Ілларіонов. – К.: Фенікс, 2009. – 336 с.; 2. Волошина Е. А. Анализ динамики равновесия фондового рынка/ Е.А. Волошина // Актуальные проблемы экономики. – 2006. – №9; 3. Калач Г.М. Вплив фінансової глобалізації на фондовий ринок України// Фінанси України. – 2009. – №1.

Туров В.В.

СУЧАСНИЙ СТАН ЕКОНОМІКИ КАЗАХСТАНУ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

ХНУ ім. В.Н. Каразіна

Наук. керівник: к.е.н., проф. Сідоров В.І.

Економічні реформи, проведені як раніше, так і останнім часом, допомогли Казахстану відносно легко пережити пік кризи, що прийшла у Казахстан у 2007 р. (в Україну – у 2008 р.).

Реформувати економіку уряд республіки почав задовго до кризи. Найважливішою і водночас складною реформою стала пенсійна реформа: Казахстан першим в СНД запровадив накопичувальну пенсійну систему. У банківському секторі реформа звелася до двох основних пунктів: впровадження міжнародних стандартів банківського нагляду та постійного нарощування вимог до розміру капіталу комерційних банків (з липня 2010 р. мінімальна сума буде піднята з 5 до 10 млрд. тенге) – у результаті чого відбулася консолідація сектора.

Казахстан – перша і поки єдина на пострадянському просторі країна, яка провела легалізацію доходів, і зроблено це було простим президентським указом у 2001 р. У результаті цього в країну повернулося майже 0,5 млрд. дол. США, дві третини з яких залишилось у банківській системі [2].

За останні десять років рівень видобутку нафти і газового конденсату в країні збільшився більш ніж у 2,5 рази і у 2008 р. досяг 70 млн. тонн. У рейтингу світового видобутку за станом на 2008 р. Казахстан займав 18-е місце, при цьому понад 88% вуглеводнів експортується на ринки далекого і ближнього зарубіжжя, а до Європи Казахстан продає енергоресурси на суму, що перевищує 10 млрд. дол. США на рік. Національна компанія «КазМунайГаз» ставить за мету увійти до числа 30 найбільших нафтогазових компаній світу, збільшивши запаси до 790 млн. тонн, а обсяг видобутку нафти – до 24 млн. тонн на рік. Для цього «КазМунайГаз» вже придбав у серпні 2007 р. найбільший румунський холдинг «Rompetrol Group NV» – нафтопереробну компанію з власною системою збуту, що включає понад 900 автозаправних станцій, які охоплюють всю територію Румунії, а також близько 300 АЗС функціонує на території Франції, Іспанії, Болгарії, Молдови, Грузії та України [1].

12 грудня 2009 р. президент Нурсултан Назарбаєв і голова КНР Ху Цзіньтао запустили газопровід Казахстан-Китай. Довжина всього трубопроводу Туркменістан-Китай складе 1,3 тис. км. Вартість тільки казахської частини проекту склала 6,7 млрд. дол. При повному завантаженні газопроводу по

ньому можна поставити 40 млрд. м3 газу. Також було оголошено, що Китай виділить 3,5 млрд. дол. США для створення з Казахстаном спільних підприємств у не сировинних секторах економіки [3].

Коли у Казахстані почалася криза ліквідності, уряд скористався досвідом інших країн. Почалися антикризові заходи із стандартних способів підтримки ліквідності. Протягом 2008-2009 рр. Національний банк Казахстану (НБК) знижав нормативи обов'язкового резервування для банків сім разів, сумарно зменшивши ставку з 11% до 7% річних. Витрати на підтримку банків увійшли до прийнятого у листопаді 2008 р. пакету стимулювання економіки на загальну суму 10 млрд. дол. США (близько 8% ВВП). Ці кошти передбачалося виділити додатково до вже запланованих у бюджеті на 2009-2011 рр. витрат і розподілити на п'ять напрямків: на забезпечення стійкості фінансового сектору – близько 4 млрд. дол., на стабілізацію ринку нерухомості – 3 млрд. дол. США, на підтримку малого та середнього бізнесу, розвиток агропромислового комплексу та реалізацію інноваційних інфраструктурних та індустріальних проектів – по 1 млрд. дол., але сьогодні загальна сума державної допомоги досягла 20 млрд. дол. (14% ВВП) [3].

Щоб забезпечити додатковий приплив валюти в країну, Казахстан веде роботу із залучення коштів ісламського світу. На початку 2009 р. були прийняті поправки до законодавства, що дозволяють працювати з інструментами ісламського фінансування, а у лютому 2009 р. була створена перша компанія, що спеціалізується на наданні послуг у відповідності до принципів ісламського фінансування, – брокер «Fattah Finance». В країні готується до відкриття банк «Аль-Хіляль», дочірній банк «Al Hilal Bank» з Об'єднаних Арабських Еміратів, який буде працювати відповідно до норм шаріату. [4].

Ми згодні із західними експертами, які високо оцінюють зусилля Казахстану щодо виходу з кризи. У Казахстану досить високий рівень валютних резервів, стійка фіскальна і бюджетна позиція, рейтинги банків, хоч і були знижені, залишаються одними з найвищих серед банків СНД: у січні-жовтні 2009 р. банки Казахстану збільшили активи на 0,4%, а свої зовнішні борги зменшили на 7,6 млрд. дол. США.

Врівноважився і ринок нерухомості. До кризи ціни на квартири в Астані та Алмати могли змагатися з київськими і санкт-петербурзькими, однак з кінця 2007 р. житло подешевшало у два-три рази. З літа 2009 р. ціни стабілізувалися: у новій столиці квадратний метр коштує 1000 – 1400 дол. США, в старій – в середньому 1700 дол. США (2400 дол./м2 у престижному Медеуському районі Алмати) [2].

Зробивши аналіз дій та заходів уряду Казахстану під час світової фінансової кризи, можна зробити висновок, що уряд своєчасно і адекватно відреагував на кризу:

1) була потреба уникнути колапсу платіжної системи – у влади не було іншого вибору, окрім проведення націоналізації двох найбільш постраждалих банків, а подальша девальвація проведена за потребою;

2) уряд вирішив надати підтримку економіці через кредитні та фіскальні послаблення, і це значною мірою допомогло втримати від різкого економічного спаду;

3) збільшення припливу іноземного капіталу в країну, зокрема у банківський сектор, також відіграло позитивну роль у подоланні фінансової кризи в країні.

Тим не менш, керівництво держави не дуже задоволено ситуацією. Нурсултан Назарбаєв визнав, що банківський сектор Казахстану не зміг адекватно протистояти впливу світової фінансової кризи, і розпорядився розробити нову концепцію фінансової системи країни. За його словами, банківський сектор не пройшов перевірку вільним ринком, став провідником зовнішніх шоків, які викликали ланцюгову реакцію поширення кризових імпульсів в реальний сектор економіки республіки. В результаті всі витрати змушена компенсувати держава, а до кризи банківську систему Казахстану вважали найкращою у СНД.

Слід зазначити, що криза полегшить процес диверсифікації економіки республіки: в до кризовий період найефективнішими були вкладення в нафтовий і будівельний сектори, зараз, в період низьких цін на ресурси, в уряді є реальна можливість провести диверсифікацію економіки країни, який нещодавно заявив, що має намір витратити 67 млрд. дол. США на різні проекти в промисловості, і навіть зобов'яже іноземних виробників допомогти в скороченні залежності економіки країни від видобутку природних ресурсів. Іншими словами, за нафтові гроші країна спробує позбавитися від проблем, пов'язаних зі зміцненням реального курсу національної валюти і бумом сировинного сектора. Шкода, що свого часу інші країни пострадянського простору не створили такі фонди, які наповнювалися, наприклад, надприбутками металургів і деяких сировинних галузей.

Література: 1. Помазан М. Многовекторный, нефтяной [Електронний ресурс] / www.expert.ua/articles/22/0/7358/; 2. Горюнов Д. Надоело болеть «по-голландски» [Електронний ресурс] / <http://expert.ua/articles/22/0/7356/>; 3. Офіційний сайт журналу «Корреспондент» [Електронний ресурс] / www.korrespondent.net; 4. www.rfca.gov.kz [Електронний ресурс].

Уварова Г.О.

ЦИКЛІЧНІСТЬ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

ХНУ імені В. Н. Каразіна

Наук. керівник: к.г.н., проф. Казакова Н.А.

В умовах світової економічної кризи перед економістами постає проблема її виникнення, важливим стає питання про час її закінчення. Це є предмет інтересу не тільки науковців, а й урядів різних країн.

Впродовж усієї історії капіталізму економіки різних країн мали періоди підйому та періоди спаду. Наприкінці XIX століття вчені почали ретельно вивчати цей феномен і виявили, що економічні процеси протікають циклами. Це дало поштовх для подальшого вивчення цього питання.

Хвилеподібний розвиток економіки – об'єктивне явище. А держава має змогу гасити зайві коливання, і це одне з її найважливіших завдань. Щоб правильно застосовувати методи регулювання необхідно не тільки знати самі методи, а ще й правильно визначати фазу циклу і вміти використовувати попередній досвід.

Прогнозування циклів використовується не в багатьох країнах, але практичне значення такого прогнозу є значним. У перехідній економіці, в тому числі й в українській, проблеми діагностики фази економічного циклу набувають особливої актуальності, зважаючи на відсутність адекватної статистичної бази даних і необхідного досвіду використання інструментів макроекономічного управління.

Економічні цикли були помічені ще на початку XIX століття, але увагу вчених вони привернули наприкінці XIX – початку XX. Перша у світі фундаментальна праця з теорії криз та антициклічної антикризової політики їх подолання з'явилася у 1894 році, автором якої був видатний український вчений-економіст М. Туган-Барановський. Надалі ця тема вивчалася багатьма видатними вченими: А. Шпітгоф, Й. Шумпетер, Н.Д. Кондрат'єв, У. Мітчел, У. Ростоу та інші.

Економічний цикл представляє собою коливання зайнятості, об'єму продукції і рівня цін. Традиційно його поділяють на чотири фази: процвітання (експансія), рецесія(криза), депресія, відновлення. Окремо виділяють піки та низини.

Видова характеристика циклів дуже велика. Вчені виділяють більше 1400 видів циклів. З них найчастіше використовуються: 1) «цикли запасів» або малі цикли (цикли Кітчина); 2) «цикли будівництва» або середні цикли (Цикли Жюгляра); 3) «довгі хвилі» (цикли Кондрат'єва). Ці цикли взаємоді-

ють. Кожна довга хвиля містить в собі декілька циклів Жюгляра, а кожен середній цикл – декілька циклів Кітчана.

Не дивлячись на велику кількість робіт з проблеми циклічності, до цих пір немає єдиної концепції з приводу причини існування цього явища. Більш того, багато економістів заперечують циклічність розвитку економіки в принципі. Проте і серед економістів, які визнають циклічний розвиток економіки, немає єдності відносно природи цього явища. Основні теорії: теорія зовнішніх чинників, марксистська теорія, чиста теорія коливань, психологічні теорії, теорія перенакопичення, теорія недоспоживання, цінова теорія та інтеграційний підхід, що об'єднує в собі декілька теорій.

Відмінність поглядів на причини циклічних коливань в економіці сприяє за собою і різні підходи до проблеми їх регулювання. В цілому всі підходи тяжіють до двох напрямів регулювання: неокейнсіанського і неоконсервативного, заснованого на базі класичної школи. Перший напрям орієнтується на регулювання сукупного попиту, а друге – на регулювання сукупної пропозиції.

В цілому політику, яку повинна проводити держава в цілях згладжування амплітуди циклічних коливань, можна охарактеризувати як політику протидії, тобто заходи, направлені на пом'якшення циклічних явищ, повинні йти в напрямі, протилежному до коливань економічної кон'юнктури, що існують на даний момент. В період спаду держава проводить політику активізації всіх господарських процесів, а в період «перегріву» економіки – прагне стримувати ділову активність.

Література: 1. Айрапетян М.С. Актуальные проблемы теории экономических циклов // ТЭЖ. – 2003. – №1; 2. Дедов Л.А. О некоторых причинах цикличности экономических процессов // Вопр. статистики. – 2002. – №5; 3. www.bin.ua – бізнес-інформаційна мережа; 4. www.businesscycle.com – офіційна сторінка Інституту вивчення економічних циклів; 5. www.dictionaryofeconomics.com – он-лайн енциклопедія з економіки.

УДК 339.138.009.12

Халда Н.О.

РІВНІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ МАРКЕТИНГОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Черкаський державний технологічний університет

Сучасне міжнародне маркетингове середовище характеризується значною динамічністю та мінливістю, крім цього на ньому функціонує значна

кількість господарських одиниць різних країн, які прагнуть реалізувати власну маркетингову стратегію. За умов жорсткої конкуренції особливого значення набуває конкурентоспроможність, як здатність задовольнити потреби широкого кола споживачів на високому якісному рівні. Конкурентоспроможність є запорукою отримання стабільних прибутків та завоювання нових зарубіжних ринків. Саме тому при розробці маркетингової стратегії значну увагу необхідно приділяти забезпеченню конкурентоспроможності.

Міжнародна маркетингова стратегія з позиції забезпечення конкурентоспроможності має декілька рівнів: конкурентоспроможність країни, конкурентоспроможність підприємства, конкурентоспроможність товару або послуг.

Конкурентоспроможність країни визначає широке коло чинників. Це ефективність державного управління, рівень науково-технічного прогресу в країні, соціально-економічні та політико-правові умови розвитку країни, грошово-валютна стабільність, кваліфікація робочої сили тощо. Основним кількісним виміром конкурентоспроможності національної економіки є індекс глобальної конкурентоспроможності. У 2009 році за цим показником Україна посіла 72 місце з 134 країн світу, серед основних недоліків особливо слід відмітити низький рівень розвитку інституційного середовища, інфраструктури, низьку макроекономічну стабільність та неефективність ринку товарів [1]. Якісним виміром конкурентоспроможності національної економіки є рівень життя населення, саме він є результатом економічного зростання на основі використання конкурентних переваг на світовому ринку. Високий показник конкурентоспроможності країни базується на високому рівні конкуренції всередині країни, вона сприяє «загартуванню» підприємства при виходом на зарубіжний ринок.

Конкурентоспроможність підприємства – це його здатність використовувати власні переваги у здійсненні маркетингової діяльності. Основним показником для оцінки конкурентоспроможності підприємства є його частка у обсязі експорту країни, прибутковість є не досить надійним показником, так як завжди існують різні співвідношення прибутку відносно вітчизняних та міжнародних господарських одиниць. Маркетингова стратегія підприємства визначається особливостями розвитку країни: чим вище рівень розвитку, тим більше конкурентних переваг має підприємство. В Україні у 2009 році основними напрямками зовнішньоекономічної діяльності серед товарів були недорогочінні метали (особливо чорні метали), продукти рослинного походження та механічне обладнання, а серед послуг – транспортні та трубопровідні [2]. Це свідчить про переважно сировинну та транзитну орієнтацію економіки країни. Крім цього українським підприємствам не вистачає су-

часного ринкового мислення, що значно обмежує їх можливості у міжнародному конкурентному середовищі.

Характерною особливістю українського ринку товарів та послуг є його товарна спрямованість: експорт товарів у 2009 році склав 39,7 млрд. грн., а послуг лише 11,7 млрд. грн. [2]. Це пояснюється низькою конкурентоспроможністю українських послуг на світовому ринку. Для підвищення конкурентоспроможності товарів та послуг необхідно особливу увагу звернути на наступні критерії:

- ціна, вона має важливе значення при збалансуванні витрат та прибутків підприємства і визначає результат діяльності,
- якість, дозволяє закріпитися на зарубіжному ринку та забезпечити стабільний попит,
- креативність або оригінальність маркетингового підходу дає можливість швидко вийти на зарубіжний ринок і захопити більший сегмент ринку,
- інноваційне забезпечення товарів і послуг дозволяє відповідати найсучаснішим вимогам міжнародного ринку,
- сегмент ринку визначає специфіку товарів та послуг, а також їх характеристики,
- ефективність збуту дозволяє збільшувати обсяги продажів або хоча б забезпечувати оптимальний їх рівень,
- надійність постачальників та партнерів визначають стабільність та впевненість підприємства на зарубіжному ринку.

На сучасному етапі розвитку для українських підприємств актуальним завданням залишається розробка комплексної маркетингової стратегії з урахуванням всіх рівнів забезпечення конкурентоспроможності. Крім цього низький загальний рівень конкурентоспроможності української економіки вимагає від вітчизняних підприємств формування креативних підходів до розробки маркетингової стратегії та більш раціонального використання конкурентних переваг.

Література: 1. www.epravda.com.ua; 2. www.ukrstat.gov.ua

Чичина О.А.

РЕАЛЬНИЙ ЕФЕКТИВНИЙ ОБМІННИЙ КУРС І ЙОГО ВПЛИВ НА ЗОВНІШНЮ ТОРГІВЛЮ УКРАЇНИ І ЄС

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Науч. рук.: к.е.н., проф. Казакова Н.А.

Зовнішня торгівля країни і її структурні характеристики – індикатори стану економіки і процесів, що в ній відбуваються. Для України важливим є ріст високотехнологічного імпорту, а також постійне розширення експорту інвестиційних і споживчих товарів. З іншого боку, відносно низькі внутрішні ціни і торішнє балансування основних світових валют на тлі стабільності гривні стосовно долара США вплинули на структуру внутрішнього попиту в 2009 р. і викликали зміни в зовнішній торгівлі. Аналіз структурних змін у географії торгівлі і її структурних характеристик у розрізі складових відповідно до розширеної економічної класифікації дає можливість з'ясувати причинно-наслідкові зв'язки структурних змін.

За 2009 р. експорт товарів склав 35602,9 млн. дол. США, імпорт – 40417,9 млн. дол. США. Від'ємне сальдо становило 4815 млн. дол. США. Коефіцієнт покриття експортом імпорту складав 0,88 [1].

Зовнішньоторговельні операції проводилися з партнерами 203 країн світу. Найбільші обсяги експортних поставок здійснювалися у країни СНД – 33,9% від загального обсягу експорту, Європа – 25,8%, Азії – 30,5%, Африки – 6,6%, Америки – 2,8%, інші країни – 0,4%. Найбільші імпортні надходження здійснювалися з країн СНД – 43,3%, ЄС – 35,7%, Азії – 14,4%, Африки – 1,4%, Америки – 4,8%, з інших країн – 0,4%.

Одним з найважливіших показників динаміки зовнішньої торгівлі є реальний ефективний обмінний курс – РЕОК – індекс валютного курсу, розрахований як номінальний ефективний валютний курс із виправленням на зміну рівня цін або інших показників витрат виробництва, що показує динаміку реального валютного курсу даної країни до валют – країн – основних торговельних партнерів. Те, що індекс реального ефективного валютного курсу більше одиниці (1,242), означає, що з урахуванням інфляції курс гривні трохи знизився.

Важливо відзначити, що індекс реального ефективного валютного курсу є основним показником, що характеризує узагальнену динаміку і напрямок руху курсу основних валют і може слугувати підставою для ґрунтовних висновків про тенденції їхнього розвитку. Крім того, він є основним показником, що характеризує конкурентоздатність країни на світовому ринку [2].

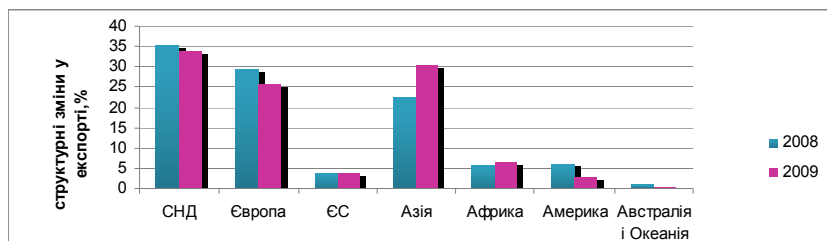

Рис. 1. Структурні зміни експорту у 2008-2009 рр., % [1]

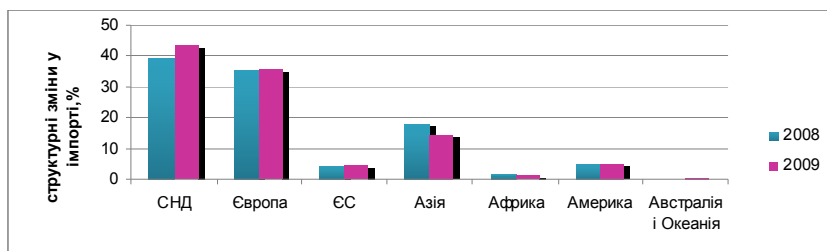

Рис. 2. Структурні зміни імпорту 2008-2009 р., % [1]

У цілому, причиною торішнього зменшення позитивного сальдо стало збільшення негативного сальдо в торгівлі інвестиційними ресурсами, у тому числі ростом попиту на транспортні засоби.

Проблема нарощування високотехнологічного експорту й імпорту товарів виробничого призначення залишається актуальною і свідчить про те, що економічне зростання в Україні в 2008 р. не супроводжувалось якісними змінами в технологічному рівні імпорту товарів обробної промисловості. Із-за впливу курсоутворення, різниця між паритетним і обмінним курсом і подорожчання євро залишаються не тільки факторами стримування імпорту в Україну дорогою для українських інвесторів і споживачів високотехнологічного імпорту, але і факторами зміни сегментації вітчизняного ринку інвестиційних товарів на користь дешевих азійських.

Фактори, що спостерігалися протягом 2009 р. – посилення інвестиційного попиту, динаміка реального ефективного валютного курсу і поглиблення розриву внутрішніх і зовнішніх цін, а також девальвація долара США у відношенні євро, – уплинули на обсяги і структурні зміни географії зовнішньої торгівлі і її складових. Цінові переваги українських експортерів не можуть цілком проявитися через захисні обмеження, що використовують країни Євросоюзу.[3]

Література: 1. <http://www.ukrstat.gov.ua> – Державний комітет статистики України; 2. Уайт С., Лайт М., Лоуэнхардт Дж. Білорусія, Молдавія, Україна: до Сходу або до Заходу? // Світова економіка і міжнародні відносини. – 2005. – №7. – с. 59-67; 3. Черкаський І. Європейський ринковий простір як вектор української геополітики // Економічний часопис – XXI. – 2007. – №3. – с. 23-25.

УДК 339.743:339.56(477)

Шевякова А.И.
ПРОЦЕСС СТАНОВЛЕНИЯ КИТАЙСКОГО ЮАНЯ
В КАЧЕСТВЕ МИРОВОЙ РЕЗЕРВНОЙ ВАЛЮТЫ

*ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: проф. Казакова Н.А.*

Со стороны ряда официальных лиц слышны заявления относительно необходимости большей гибкости валютных курсов в некоторых развивающихся странах, что заставляет вспомнить о Китае, национальная валюта которого, юань, в период кризиса демонстрировала завидную стабильность [9]. В течение всего прошлого года экономисты во всем мире указывали на то, что привязка курса юаня по отношению к доллару является одним из главных дестабилизирующих факторов в мировой экономике. Потенциальный пересмотр курса юаня по отношению к доллару в течение длительного времени является темой разговоров на валютном рынке.

С 1994 года китайские власти закрепили курс юаня на уровне \$1/8,28 юаня. С сентября 2003 года американское правительство начало оказывать давление на Китай с целью вынудить китайское правительство провести переоценку курса юаня, указывая на занижение Китаем курса своей валюты с целью получения несправедливых преимуществ в торговле [4].

21 июля 2005 Китай отказался от привязки юаня к доллару [10] и начал устанавливать курс, базирующийся на отношении к комплексу нескольких валют (первоначально подняв его на 2,1% и установив на уровне 8,11 юаней за доллар). [5] Китайские эксперты считают, что привязка к корзине валют делает курс юаня более чутким к мировой экономической конъюнктуре, а финансовую систему Китая более устойчивой [8]. Таким образом, страна проводила политику постепенного укрепления своей валюты, позволив ей вырасти по отношению к доллару на 21%.

Однако Китай возобновил привязку юаня к доллару в разгар мирового экономического кризиса летом 2008 года. РИА Новости, установив курс на отметке 6,83 юаня за 1 долл. [3].

Американские политики и финансисты подвергают резкой критике финансовую политику Китая, так как рост курса юаня поможет США снизить показатель дефицита по текущим счетам. Многие экономисты в Европе и США полагают, что курс китайского юаня является серьезно заниженным, что дает китайским экспортерам значимое преимущество на мировом рынке, и именно заниженный курс является одной из причин колоссального торгового дисбаланса США. Кроме того, поскольку доллар снижается против евро и других основных валют, юань падает по отношению к ним. Это помогает Китаю укрепить свои преимущества в мировой торговле [4].

Мировое сообщество оказывает давление на Китай, с тем, чтобы эта страна позволила определять курс национальной валюты рыночным механизмам и сделать его плавающим.

Возрастающая экономическая мощь Китая и ослабление позиций доллара активизируют деятельность Китая по созданию собственной зоны валютного преобладания. Так, власти КНР официально разрешили использовать юань в качестве международного платежного средства, что позволит местным компаниям увеличить объемы бизнеса. Этот шаг стал продолжением политики Китая по усилению своего влияния в юго-восточной Азии. В конце марта 2009 года КНР подписала контракт об использовании юаня при торговых расчетах с Аргентиной, а также договоры с Южной Кореей, Индонезией, Малайзией и Белоруссией, а также прорабатывается возможность перехода во взаимных расчетах в нефтяной сфере на рубли и юани с Россией [7].

В 2009 году рост ВВП в Китае составил 8,7%. При положительной доле экспорта в росте ВВП, при сохранении высоких темпов роста потребления и инвестирования в первом квартале 2010 года рост ВВП может превысить 12%. Восстановление объема экспорта для экспортно-ориентированных отраслей промышленности и рост занятости являются положительным фактором, но для макроэкономики такой рост означает новый раунд перегрева. В этих обстоятельствах финансовая и валютная политика страны будет ужесточаться и возникает объективная необходимость ревальвации юаня, что может повлечь сокращения общего спроса. Ревальвация юаня несколько замедлит быстрые темпы роста экономики страны, ослабит импортируемую инфляцию, вызванную повышением цен на сырьевые товары на международном рынке, позволит контролировать рост индекса цен производителей и является одним из вариантов ответа китайского правительства на потенциальное инфляционное давление. Прогнозируется, что в 2010 году уровень ревальвации составит 5%. Однако если курс юаня вырастет, многие национальные компании столкнутся с непосредственным риском банкротства [1].

На данном этапе Китай проводит финансовые реформы, постепенно превращая юань в конвертируемую валюту, поставив своей задачей превращение юаня в международную резервную валюту в целях установления баланса в мировой финансовой системе. Однако этот процесс длительный и для того, чтобы китайская валюта стала резервной, необходимо полностью изменить структуру финансовых рынков КНР. Прежде всего, иностранные лица должны получить возможность вкладывать капитал в акции, облигации и банковские депозиты данного государства [12].

Также власти Китая должны сделать все, чтобы их финансовые рынки стали прозрачными и пользовались доверием инвесторов. Еще одной проблемой является то, что китайским властям придется отказаться от идеи доминирования государства на кредитных рынках. Будет необходимо видоизменить законодательство, а это противоречит коммунистической идеологии китайского правительства.

Советники ЦБ КНР утверждают, что власти Китая должны позволить постепенный рост валютного курса юаня и возобновить докризисную модель управляемого плавающего валютного курса как можно быстрее. По заявлению главного экономиста Информационного центра при Госсовете КНР Фань Цзяньпин китайский юань в 2010 году может укрепиться в пределах 1,5% [13].

Касаясь сроков завершения процесса превращения юаня в твердую международную валюту, эксперты называют 2030 год. За ближайшие 20 лет юань должен стать полностью конвертируемым и занять свое положение в структуре валютных запасов Центробанков ведущих стран мира, но уже в следующем десятилетии китайский юань может стать альтернативой доллару [11].

Литература: 1. Информационно-аналитический еженедельник *Истеблишмент* [<http://establishment.com.ua/articles/2005/8/10/268/>]; 2. Информационное агентство «Интерфакс-Украина» [www.interfax.com.ua]; 3. Інформаційне агентство Паралель Медіа. Китай хоче розорвати прив'язку юаня к долару. [<http://paralel-media.com.ua/p16943.html>]; 4. Клуб Инвестор. США и Китай. Кто выиграет от переоценки юаня?; [<http://club.investor.ru/viewtopic.php?f=25&t=122802>]; 5. Лига Бизнес-информ [<http://www.liga.kiev.ua>]; 6. Райффайзен Банк Аваль. Китай ожидает роста курса юаня на 2-8% в год до 2010 года. [<http://www.aval.ua/press/digest/?id=37158>]; 7. РИА Новости. РФ и КНР изучают возможность нефтяных расчетов в рублях и юанях [<http://www.rian.ru/economy/20090617/174658839.html>]; 8. РосБизнесКонсалтинг [www.rbc.ru]; 9. Рынок Форекс [<http://www.forexf.ru/>]; 10. Worldcrisis.ru [<http://worldcrisis.ru/crisis/112261>]; 11. Financial Times [www.ft.org]; 12. International monetary fund [www.imf.org]; 13. Reuters [<http://ru.reuters.com>]

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКЕ ПОРУБІЖЖЯ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА

**Матеріали міжнародної
науково-практичної конференції
17 квітня 2010 року**

Українською та російською мовами

Текст подається в авторській редакції
Відповідальний за випуск: Касьян С.А.
Оригінал-макет: Грицак Ю.П.

61077, Харків, пл. Свободи 4
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Видавництво ХНУ імені В.Н. Каразіна

Підписано до друку 09.04.2009. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Шкільна. Друк різнографічний. Обл.-вид. арк. 10,6.
Умовн.-друк. арк. 9,0. Наклад 80 прим.

Надруковано: ХНУ імені В.Н. Каразіна
60077, Харків, пл. Свободи, 4
Тел. 705-24-32

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 3367 від 13.01.2009